LJUDSKI TEDNIK

Leto II. - Lir 15.—, Jugolir 10.—, Din 6.—. Poštnina plačana Trst 22. decembra 1947 Spedizione in abbon. postale II. o gruppo Štev. 97

Vesele božične praznike želita vsem čitateljem „Ljudskega tednika"
uredništvo in uprava

Prihodnja številka izide 31. decembra 1947

MIR LJUDEM

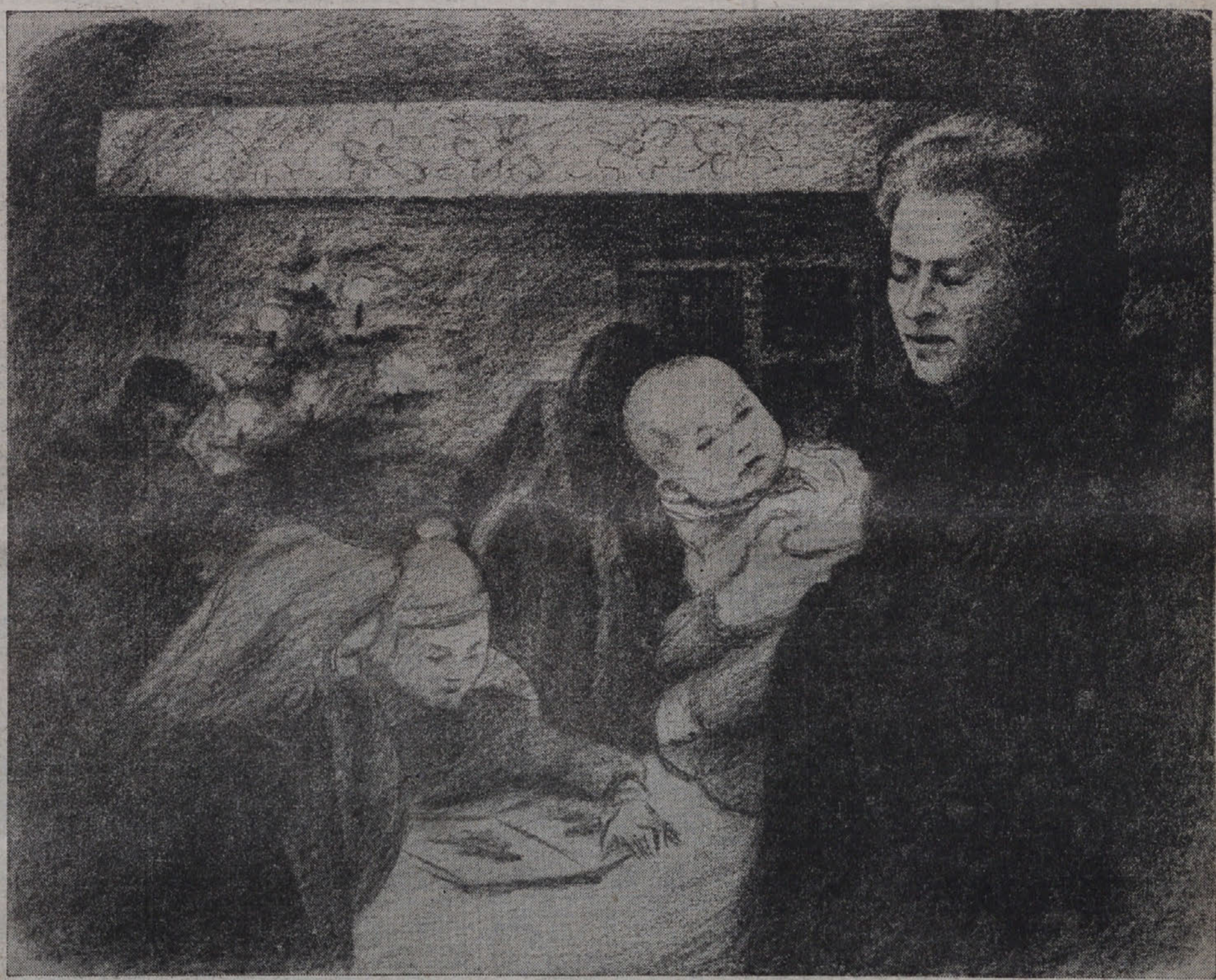

Božična misel

FRANCE BEVK

Za božič leto za letom slišimo tradicionalne besede in beremo napise: „Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje..." Ali je kdo, ki se danes globoko ne zamisli nad temi besedami? Niso samo zunanji okrasek božiča, ampak so bile zdavnaj porojene v srcih tlačenih iz želje po miru, bratstvu in pravici. In niso samo duhovna vsebina tega edinega dne, ampak vsakega dne in slednje ure težkega življenja vseh ponižanih in razžaljenih. So prva in osrednja tiha misel izmučenega človeštva, ki je v njih strnilo svoje najvišje in najgloblje hrepenenje po trajnem miru na zemlji.

Kako težko je danes, v dobi načrtnega vojnega hujskaštva, pisati ali govoriti o trajnem miru! Dve leti in pol po eni najstrašnejših vojn se še vedno vlečejo mirovna pogajanja, ki so se koj spočetka sprevrgla v posebno obliko vojne. Kakor da bi bilo tako težko in nemogoče skleniti pravičen mir. Ako bi šlo za pravičen mir, bi bil ta že zdavnaj podpisan. Težava je v tem, ker hočejo nekateri ustvariti krivičen mir močnejših, v svojo

(Nadaljevanje na 8. strani.)

(Nadaljevanje s 1. strani.)

korist žarišče bodočih sporov v svetu. Prav ti najglasneje kričijo o miru, da bi preslepili množice, hkrati pa po njihovi žalostni zaslugi še danes teče kri na Grškem in v nekaterih drugih deželah. Reakcionarne sile, ki so prevzele žalostno dediščino po fašizmu, hočejo tudi za ceno krvi ohraniti stari krivični red izkoriščanja naroda po narodu in človeka po človeku. Pri tem pa brez sramu na vsa usta trdijo, da branijo kulturo. V imenu te kulture pa grozijo z atomsko bombo množicam, ki se jim nočejo slepo pokoriti in se borijo za boljše življenje.

Težko je verjeti, da je šele dobri dve leti po strašni vojni kaj takega mogoče. Toda mi to verjamemo, smo prisiljeni verjeti, ker smo delo teh »človekoljubov« težko občutili in ga še danes občutimo na svoji lastni koži. Temne, reakcionarne sile, ki jim je edini bog profit, so nam zaradi tega profita storile veliko krivico. Pljunili so na naše drage žrtve in pogazili naše naravne pravice že drugič v zgodovini. V nasprotju z duhom pravičnosti so nas razdelile na tri dele, katerih dva so odtrgale od skupne domovine in ju obsodile v nadaljno borbo za najosnovnejše pravice. Potegnile so nesmiselno mejo, ki nima primere na svetu, da bi tako ustvarile novo ognjišče incidentov in sporov. Politična zrelost in treznost našega ljudstva bo poskrbela, da ta njihov cilj ne bo dosežen. Iste temne, nam sovražne sile hočejo osporavati tudi težnjo koroških Slovencev, da bi se priključili k Jugoslaviji... To so zgolj krivice, ki so se zarezale v naše narodno telo, a še te niso vse. Še na stotine je ognjišč bodočih nemirov, ki jih reakcija po načrtu ustvarja na vseh celinah.

Ali so na vojno hujskajoče sile res tako vsemogočne, kakor so glasne? Ni vzroka za malodušje in vznemirjenje. Proti sebi imajo vse, ki si v potu svojega obraza služijo vsakdanji kruh. Množice so za bratstvo med narodi in za pravičen odnos med človekom in človekom. Trajen mir ni več le pobožna božična želja, ampak trdna volja prebujenega človeškega dostojanstva. Človek noče več biti ovca, ampak je postal volku volk, ki se je pripravljen gristi za svoje pravice. To je dokazal v veličastni borbi proti fašizmu, to dokazuje tudi danes, kjer koli je ogrožena njegova svoboda. S tem ne mislim samo na one napredne, predvsem slovanske narode, ki so se ob strani Sovjetske zveze za vedno otresli tujega varuštva in so pripravljeni s krvjo braniti svoje pridobitve. Mislim tudi na ljudske množice v drugih deželah, na kolonialne narode, na delavce v Italiji in Franciji, ki uporno odgovarjajo na nasilja. Celo v državah, ki so danes ognjišča vojnega hujskaštva, se vedno bolj množijo odločni glasovi proti kalilcem miru. Ne bi smel v tej vrsti najnazadnje omeniti tržaških demokratičnih množic, ki neustrašeno nadaljujejo boj za svoje pravice.

Boj za svobodo in demokratične pravice, za bratstvo med narodi, za pravičen odnos med človekom in človekom je tudi boj za trajen mir v svetu. Ne more biti trajnega miru, dokler vladata sovraštvo in krivica. Krivo bi sodil tisti, ki bi ne verjel v končno zmago miru. Poglejmo v preteklost, na uspešno pot, ki jo je človeštvo v tem pogledu že prehodilo. Pred nami je manjši del poti. Prebujenje širokih množic mi potrjuje to misel. Potrjuje mi jo tudi stara, neovrgljiva resnica, da enotna ljudska volja lahko premaga vse ovire in doseže vse svoje cilje. Enotna volja izmučenega človeštva, njegovo staro, najvišje hrepenenje pa je prihod srečnega dne, ko človek človeku ne bo več volk, ampak dober tovariš.

Da bi ta dan čimprej prišel, voščim vsem rojakom in vsakemu človeku, »ki je dobre volje«, četudi današnji božič še ne praznujemo v znamenju miru, ampak v znamenju boja. Toda zavedajmo se, da nam ta boj ni cilj, ampak le sredstvo za trajen, pravičen mir. Ako bomo pripravljeni na žrtve, bomo slednjič doživeli praznik, ko besede o miru ne bodo več le hrepenenje, ampak bodo postale živa resnica. To bo brez dvoma najsvetlejša pridobitev človeštva. Tisti dan pa bo največji in najlepši praznik vseh ljudi.

France Bevk

MEDNARODNI DOGODKI

KRONIKA

• GEORGIJ DIMITROV je sestavil novo bolgarsko vlado, v kateri je 14 zastopnikov delavske stranke (komunistov), 5 zastopnikov narodne kmečke zveze in po dva člana narodne zveze »Zveno« ter socialdemokratske stranke.

• JUGOSLOVANSKA VLADA je protestirala proti imenovanju generala Tadea Orlanda za poveljnika vseh italijanskih oboroženih sil, ker je na spisku vojnih zločincev kot bivši poveljnik italijanske vojske v Dalmaciji

• OBKOLJENE KUOMINTANGOVE ČETE uporabljajo v svojih obupnih poskusih, da bi ustavili prodiranje kitajske ljudske armade, tudi strupene pline.

• MEDTEM KO JE BORBA med Arabci in Židi v Palestini vedno hujša, je zborovalo v Kairu 100 tisoč Arabcev, ki so zahtevali zaseeno in nedeljivo Palestino.

• VARNOSTNI SVET je soglasno sklenil, naj se Jugoslavija in Italija zedinita o kandidatu za tržaškega guvernerja, ki ga morata predložiti v odobritev VS najkasneje do 5. januarja.

• DE GASPERI je 15. t. m. sestavil svojo peto vlado ,v katero sta stopila desničarska socialista: Saragat in Tremmelloni ter dva republikanca: Pacciardi in Fachinetti. Truman je obljubil novi vladi vso podporo in jamstvo.

• ZVEZA AMERIŠKIH naprednih državljanov je predložila tretjega kandidata za bodočega predsednika ZDA Wallace-a, ker je izbira med demokratskim in republikanskim kandidatom samo izbiranje med dvema oblikoma reakcije.

• JUGOSLAVIJA JE ODPOVEDALA BLEJSKI SPORAZUM, ki ga je sklenila z Anglijo lanske jeseni, ker se niti en begunec ni vrnil z angleškega zasedbenega področja v domovino, niti ni Anglija izročila enega izmed vojnih zločincev in kolaboracionistov, kakor se je obvezala.

• TRGOVINSKA POGAJANJA v Londonu med Anglijo in Jugoslavijo, ki so zadela pred dnevi na mrtvo točko, se sedaj uspešno nadaljujejo.

• VSE SOVJETSKE ČETE so se umaknile iz Bolgarije 14. t. m. Hkrati je ameriško poveljstvo javilo, da so Italijo zapustili zadnji ameriški vojaki 14. t. m. opolnoči, kakor to določa mirovna pogodba.

• V ANGLIJI SO UVEDLI OBVEZNO VEŽBANJE za vse fizično sposobne moške in ženske za primer, da bi ponovno prišlo do »bitke za Anglijo« kakor med preteklo vojno.

• V MOSKVI SO UGODNO ZAKLJUČILI anglo-sovjetska trgovinska pogajanja. Anglija bo dobavljala SZ stroje, SZ pa Angliji kmetijske pridelke in surovine. Angleški trgovinski minister Wilson je izjavil, da bo Anglija prejela iz SZ v treh letih 4 in pol milijona ton žita. Prve dobave bodo prišle že po treh tednih. Dosegli so tudi sporazum o vračanju kreditov, ki jih je dala Anglija SZ l. 1941. O ostalih postavkah pa se bodo pogajali spomladi.

Imperialisti so preprečili

demokratično rešitev nemškega problema

Po treh tednih zasedanja londonske konference so se štirje zunanji ministri razšli, ne da bi dosegli sporazum o bistvenih vprašanjih mirovne pogodbe z Nemčijo in Avstrijo. Čeprav je pokazalo londonsko zasedanje napredek v primeri s prejšnjo konferenco v Moskvi, vendar London ni uresničil velikih pričakovanj, ki so si jih obetali mednarodni krogi po delnih uspehih Sveta štirih pred tednom dni.

In ti delni sporazumi niso tako neznatni. Predvsem je konferenca zadala smrten udarec glavnim pobornikom nemškega militarizma, — nemškim trustom, o katerih so se štirje ministri zedinili, da jih je treba razpustiti. Druga točka sporazuma zadeva nemško proizvodnjo jekla, ki so jo določili na 11 milijonov 500 tisoč ton letno.

Tako je zasedanje prineslo le nekaj pozitivnega kljub vpitju zakulisnih razbijačev, ki so dajali konferenci samo tri dni življenja. Predvsem gre zasluga Molotovljevim prozornim analizam, ki so prisilile Marshalla, da ni odbil teh sporazumov. Saj bi se v nasprotnem primeru popolnoma razkrinkal pred javnim mnenjem.

Položaj pa je postal kritičen, ko je Svet štirih načel vprašanje reparacij, ki jih zahteva SZ od Nemčije. Čeprav cenijo škodo, ki so jo Nemci povzročili SZ med vojno na 128 milijard dolarjev, je Molotov zahteval samo okrog 10 odst. kot vojno odškodnino ali 10 milijard dolarjev, kakor je to že določil potsdamski sporazum. Nemčija naj bi to vsoto polagoma izplačala z dobavami iz nemške tekoče proizvodnje.

Marshall pa je Molotovljeve zahteve trdovratno pobijal z dvema argumentoma: Nemčija je preveč uboga, da bi zmogla tako breme, kar naj bi dokazovalo dejstvo, da so Angloameričani morali vložiti v svoja zasedbena področja okrog 600 milijonov dolarjev. Vsako plačevanje reparacij SZ naj bi torej po Marshallovem mnenju pomenilo, da jih posredno plačujejo ZDA in Vel. Britanija same. Končno se Marshall tudi boji, da bi Nemčija s plačevanjem reparacij postala gospodarsko odvisna od SZ. Druga trditev, ki jo je ameriški zunanji minister skušal dokazati, je ta, češ da si je SZ že plačala velik del reparacij z odvažanjem industrije iz vzhodnih področij Nemčije.

Toda Nemčija ni tako izčrpana, da ne bi mogla dajati reparacij, niti ni SZ »oskubila« vzhodno področje, kakor je Molotov dokazal. Industrijska proizvodnja v angloameriških področjih (biconi) znaša namreč samo 35 odst. predvojne proizvodnje, medtem, ko se je dvignila v sovjetskem področju na 52 odst. Če bi zvišali vso nemško industrijsko delavnost na 70 odst. predvojne, bi z 10 odst. nemške proizvodnje odplačali Sovjetski zvezi in Nemcem bi še vedno ostalo 60 odst. vseh proizvodov.

To kaže tudi navidezno nesmiselnost, da Američani finančno podpirajo bicono, češ da je pasivna.

Stvarno pa so v ameriškem zadržanju globlji in širši razlogi in navidezna protislovja odpadejo, če pomislimo, da postavljajo Molotovljevi predlogi na glavo vso ameriško politiko v Evropi, ki je osredotočena v Marshallovem načrtu o gospodarski pomoči.

Kritje »primanjkljaja« bicone — 600 milijonov dolarjev — je dolg Nemčije ZDA, ki spravlja Zapadno Nemčijo v ameriško odvisnost. Le-to bi še povečalo novo posojilo, ki ga nameravajo podeliti ZDA Nemcem v znesku 1 milijarde in 150 milijonov dolarjev. S tem bi Nemčija bila prisiljena, da kupuje proizvode v ZDA, da olajša ameriško nadprodukcijo, ki utegne povzročiti pogubno krizo, če ne najde zadostnih tržišč v inozemstvu. Prav zato pa nemška industrija ne sme predstavljati resne konkurence na svetovnih in nemških tržiščih in se sme po ameriškem načrtu le delno razviti. Zato ni čudno če preplavljajo bicono ameriški proizvodi, ki bi jih lahko proizvajala nemška industrija sama.

Hkrati pa se polaščajo nemške industrije ameriški monopolisti, ki pri izvažanju poberejo sami mastne dobičke. Tako je celo glasilo Schumacherjevih desničarskih socialistov priznalo, da je Anglija odpeljala iz svojega področja 1 milijon 400 tisoč ton nemških proizvodov, kar po mnenju lista predstavlja navadno plenjenje.

Pri vseh teh izvajanjih je Marshallu zmanjkalo argumentov in je odgovoril, češ da so Molotovljeve besede samo »propaganda«, ki je baje namenjena širokemu občinstvu, ne pa ministrom. Na Marshallov predlog je bilo nato zasedanje odgodeno, ne da bi določili, kdaj se bodo ministri, ki so odšli domov, zopet sestali.

Čeprav skuša sedaj Marshall zvreči krivdo na SZ za prekinitev zasedanja, vendar pa kažejo zakulisna pogajanja med ZDA, Anglijo in Francijo pravi vzrok neuspeha londonskega zasedanja.

Prišlo je namreč medtem do sporazuma med ameriško in angleško vlado tako, da bodo nadzorstvo v biconi 80 odst. prevzeli Američani. Hkrati javljajo, da se bo tudi francosko področje priključilo biconi, in bo torej vsa zapadna Nemčija združena v tako zvani triconi. Te načrte razkriva sovjetski tisk, ki ugotavlja, da je hotela ameriška delegacija pridobiti na času in da je bila odločena že od vsega začetka, da si ne veže rok s sklepi, ki bi preprečili razkosanje Nemčije. Naklepe reakcije osvetljuje sam desničarski tisk kakor n. pr. Francov »ABC«, ki pozdravlja nesporazum v Londonu, ko pravi, da »enotnost Nemčije, Evrope in vsega sveta bi pomenila nadvlado komunizma in SZ«.

Toda razhod Sveta štirih še ne pomeni, da so mostovi med Vzhodom in Zapadom porušeni. Tako n. pr. so nemudoma po odhodu štirih ministrov njihovi namestniki začeli ponovno pretresati avstrijsko vprašanje.

In v to resno zadevo se vrinja kot tragikomični intermezzo pojava avstrijskega zunanjega ministra Gruberja, ki je zaman obletaval vse štiri ministre in jih rotil, naj vendar nemudoma zaključijo avstrijsko mirovno pogodbo, da bi jo prinesel za božično darilo domov na Dunaj. Končno je Gruber poslal vsakemu izmed štirih ministrov po nekaj buteljk avstrijskega vina z napisom: »To vino naj vas spominja, da avstrijsko vprašanje še ni rešeno«.

In sedaj preučujejo namestniki nov Molotovljev predlog, po katerem je znižala SZ svoje reparacijske zahteve po avstrijskem petroleju od 90 odst. na 70 odst.

Na vprašanje, kako naj ocenimo londonsko zasedanje in kako se bo položaj razvijal, se nam zdi primerno zaključiti s sodbo protisovjetskega švicarskega dnevnika »Die Tat«, ki pravi dobesedno naslednje:

»Molotovu se je stvarno posrečilo bolj kot pa se je pričakovalo, da se je predstavil kot pobornik nemške enotnosti. V ameriških konferenčnih krogih so celo sovjetskega zunanjega ministra krstili za delegata IV. Rajha. In sedaj se Američani bojijo, da bi izvedba načrta o zapadnonemški državi prinesla dve veliki presenečenji: ustanovitev vlade nemškega Rajha v Berlinu in izgon zapadnih predstavnikov iz nemške prestolnice.

Jasno pa je kot na dlani, da hočejo zapadne velesile preprečiti ustvaritev take privlačne vsenemške sile v starem glavnem središču Nemčije.

To pa nalaga zapadnim velesilam, da pustijo vrata za pogajanja odprta. Sicer pa tudi gospodarstvo v biconi ni doseglo pričakovane višine. Tega je kriva premočna decentralizacija in cepitev na samoupravne dežele, ki zaradi posebnih egoizmov nočejo sodelovati.

Vse to pa pomeni, da so danes zapadne velesile v defenzivi in da si je znal Molotov — predvsem v očeh nemškega naroda — priboriti močnejšo in ugodnejšo osnovo pri pogajanjih z zapadnimi zavezniki«.

MARŠALSKA PALICA V ZNAMENJU SVOBODE AMERIŠKEGA IMPERIALIZMA, (Iz literaturnaie gazete, Moskva).

• ITALIJANSKE PODMORNICE ne bodo potopili, kakor to določa mirovna pogodba, marveč jih bodo Italijani razrušili in uporabili kot staro železo. Z Anglijo je Italija sklenila sporazum, ki je odpravil vizume za potovanja med obema državama s 1. januarjem. Prav tako sta se obe vladi sporazumeli o povračilu italijanskih predvojnih dolgov Angliji.

ZUNANJEPOLITIČNE REPORTAŽE

Levičarji in levičarji

Znani ameriški psiholog O' Connor Johnson je po večletnem študiju ugotovil, da je vsak četrti novorojenček levičar: se pravi, da bolj miga z levo roko kot pa z desno. Pa tudi v kasnejši dobi mnogi ljudje delajo bolj z levico kot pa z desnico. Tako je znano, da je bil eden takih najznamenitejših levičarjev Leonardo da Vinci, ki je vse svoje umetnine izdelal z levo roko.

In omenjeni psiholog se priložuje, da vsak dvajseti Američan piše z levico, čemur je po njegovem mnenju kriva malomarnost šol, ki niso mogle izkoreniniti to hibo.

Zato je pa budnejša politična komisija za čistko protiameriških elementov, ki lovi politične levičarje in jim skuša usmeriti možgane na desno.

STALIN IN CHURCHILL

IZ OČI V OČI

Odlomek iz scenarija filma »Stalingrajska bitka«

Sovjetski književnik Nikolaj Virta je napisal scenarij za novi sovjetski film »Stalingrajska bitka«. Ta scenarij je izdelan na temelju avtentičnih dokumentov, Vsebuje tudi pogovor med Stalinom in Churchillom tik pred bitko za Stalingrad l. 1942. Ta zgodovinski pogovor je zdaj prvič objavljen. On dokazuje, da je morala Sovjetska zveza biti to najtežjo bitko v zgodovini človeštva sama, brez obljubljene pomoči zaveznikov.

Direktiva Glavnega stana:

Obramba Stalingrada in uničenje sovražnika, ki napada od zapada in juga na Stalingrad, bo odločilna za vso našo sovjetsko fronto. Vrhovno poveljstvo nam nalaga, da ne smemo varčevati s silami in se ne smemo ustrašiti še takšnih žrtev za obrambo Stalingrada in uničenje sovražnika.

MOSKVA. GLAVNI STAN.

Vasilevski: Jeremenko prosi za ojačenje svoje fronte, tovariš Stalin.

Stalin: (molči nekaj minut). Dajte mu prvo gardno armado.

Vasilevski: Razumem.

(Vstopi Stalinov tajnik Postrebiščev)

Postrebiščev: Tovariš Stalin, Churchill pride v desetih minutah.

(Crna Churchillova limuzina drči v spremstvu drugih avtomobilov skozi moskovske ulice. Churchill si radovedno ogleduje mesto. Avtomobili vozijo po ulici Gorkega. Že so pred Kremljem...).

MOSKVA. GLAVNI STAN.

(Stalin, Molotov, Churchill, ameriški poslanik Harriman, tolmač).

Churchill: Prišli smo torej do zaključka...

(Harriman poveša glavo, da bi se izognil pogledu ostalih...)

Churchill: Zelo teško mi je, da moram o tem govoriti, toda...

Stalin: Tu ni nikogar s slabimi živci, gospod premijer.

Churchill: Invazija Evrope je letos neizvedljiva...

(Splošno iznenadenje).

Churchill: Velika Britanija v danem trenutku ne more tvegati, da bi se spustila v operacije, ki ne morejo imeti odločilnega uspeha.

(Vsi molčijo)

Stalin: To se pravi, da se angleški in ameriški činitelji odrekajo svoji svečani obljubi, ki so nam jo dali te pomladi?

Churchill: General Montgomery pripravlja zdaj napad v Severni Afriki. Poleg tega imamo, kakor vam je znano, v načrtu ogromna izkrcavanja v Afriki med Alžirom in Casablanco.

Molotov: To ne bo z naše fronte odvedlo ne ene nemške divizije.

Stalin. Se več. Po podatkih naše obveščevalne službe se formacije osme italijanske armade približujejo Donu. Ugotovljeno je tudi, da je prispela iz Afrike ena divizija Romelove armade...

Churchill: To nič ni... Mi pripravljamo invazijo na Sicilijo.

Stalin: To bo prej politična ko vojaška fronta.

Molotov: Tudi če jo primerjamo s fronto v Franciji, ne bo imela velikega vojaškega pomena.

Churchill: Delamo vse, kar moremo.

Harriman: Prinesli smo vam svečano obljubo vlad USA in Velike Britanije. 1943. bomo izvršili invazijo v Francijo.

Molotov: Invazija je potrebna takoj in ne samo nam, ampak vsemu človeštvu.

Stalin: Kje je poroštvo, da ne bo tudi ta svečana obljuba prelomljena?

Molotov: Gospod angleški premijer bo imel zopet priliko reči, da njegova dežela ne more žrtvovati naroda.

(Churchill si prižiga novo cigaro)

Stalin: Gospod premijer, Sovjetska zveza in njena vojska zadržujejo napade Nemcev. Vsa odgovornost za nove desettisoče žrtev v Evropi pada na glave onih, ki so poteptali svoje svečane obljube.

Churchill: Zelo težko mi je govoriti o tem, toda na žalost v tem trenutku ne vidim sile, ki bi mogla preprečiti padec Stalingrada.

Molotov: Gospod premijer, taka sila je in imenuje se Sovjetska zveza. Sovjetska zveza in njena armada ne bosta dali sovražniku tega mesta.

Churchill: Chotova armada je prekoračila Don. Še en dan pohoda pa bo v Stalingradu. Že jutri bo na Volgi.

Molotov: Po naših vesteh so Nemci hoteli biti tam že petega julija, torej že pred mesecem dni.

Churchill: Mesec dni zakasnitve je vendar brezpomembno!

Stalin: Ta mesec dni bo poguba za Nemce.

Churchill: Poguba? Nemci so tako rekoč v Stalingradu! V Majkopu, v Krasnodaru in v Mineralnih vodah. Nemci so v Bakuju!

Molotov: Gospod premijer, nek vojaški strokovnjak je zapisal, da iniciativa, točno povedano, ni vselej v rokah napadalca. Iniciativa je v rokah tistega, ki je modrejši.

Churchill: Ne poznam tega avtorja.

Stalin: Mi vendar vemo, da se Rdeča armada ne zna zgolj braniti, temveč da tudi napada sovražnika.

Churchill: Za to je potrebna ofenziva.

Stalin: Saj pravkar govorim o ofenzivi in prosim, da je ne zamenjate s protinapadom. Govorim o ofenzivi po uspešni ofenzivi nasprotnika, ki pa ni dosegel odločilnega konca, medtem ko je obramba pripravila svoje sile, prešla nato v kontraofenzivo in prizadela sovražniku odločilni poraz.

Harriman: Za to je treba imeti rezerve, gospod premijer...

Stalin: Mi jih imamo. Po mojem mnenju je dobro organizirana protiofenziva prav interesantna vrsta obrambe. Že stari Parti so poznali takšno ofenzivo, ko so izvabili Krasa in njegovo vojsko globoko v svojo deželo ter prešli nato v protiofenzivo, s katero so ga uničili.

Churchill: Stara zgodovina...

Stalin: Imamo primere tudi v novi zgodovini, gospod premijer. To stvar je dobro poznal genialni vojskovodja Kutuzov, ki je uničil Napoleona in njegovo vojsko z dobro pripravljeno protiofenzivo.

Churchill: To so bili drugi časi, gospod premijer.

Stalin: Med našim obrambnim bojem pripravljamo strategični napad, gospod premijer. Organiziramo protiofenzivo in z njo ne bomo osvobodili samo Stalingrada, marveč bomo pri tem mestu uničili nemško vojsko.

Harriman: In prav stalingrajski predel ste izbrali za protiofenzivo?

Stalin: To je vendar stržen naše strategije: zadati udarec tam, kjer je mogoče doseči največji efekt.

Churchill: Tam so vendar zbrane glavne nemške sile...

Stalin: Tam, kjer so zbrane glavne sile sovražnika, tam je treba naperiti glavni udarec. (Vstane)

Churchill: (Vstane) Veselilo nas bo, ako se vam posreči.

(Vsi vstanejo in se pozdravljajo. Churchill in Harriman odideta). Premolk.

Stalin: Vse je jasno. Kampanja v Afriki... Italija. Kratkomalo hočejo biti prvi na Balkanu. Hočejo, da izkrvavimo in nam morejo potem diktirati... Doseči hočejo svoje namene s tujimi rokami. To se jim ne bo posrečilo. Slovani pojdejo znami (Premolk) Upajo, da se bomo umaknili iz Stalingrada in da bomo izgubili oporišče za napad... Tudi to se jim ne bo posrečilo! Vjenčeslav Mihajlovič, predlagam, da pošljemo v Stalingrad Malenkova kot zastopnika Državnega odbora za obrambo, z njim tudi tovariša Vasiljevskega.

Molotov: Sklenjeno! (Se poslovi od Stalina)

Stalin se dolgo izprehaja po kabinetu. Stopi k oknu — pred njim je Moskva v večernem mraku. Nato gre k zemljevidu, ga ogleduje in odločno začrta dva kraka. Začneta se pri Volgi, eden na jugu, drugi na severozahodu od Stalingrada. Kraka se združita daleč od Stalingrada na Donu v pokrajini Kalača.

Prev. Iv. Vouk

Tri važne izjave

Na Balkanu sta se odigrala zadnje dni zopet dva nad vse važna politična dogodka. Balkanski narodi dokazujejo s svojim delom pri obnovi svojih opustošenih dežel, pri utrjevanju demokratske skupnosti držav vzhodne in srednje Evrope, da hočejo biti sami gospodarji v svojih domovih, kjer hočejo živeti in delati v miru.

Prinašamo govore, ki so jih imeli te dni trije državniki vzhodnih držav: maršal Tito ob svojem obisku v Romuniji, bolgarski ministrski predsednik Dimitrov in albanski ministrski predsednik Enver Hodža ob obisku v Sofiji.

Tito v Bukarešti

V imenu narodov in vlade Federativne ljudske republike Jugoslavije prinašam meščanom Bukarešte in vsemu ljudstvu prijateljske pozdrave. Sem smo prišli zato, da bi izpolnili želje narodov nove Jugoslavije in demokratične Romunije. Te želje stremijo za tem, da bi še bolj utrdili naše vsestranske gospodarske, kulturne in politične odnose. Po zaslugi in velikanskih žrtvah predvsem velike Sovjetske zveze se tu na vzhodu po veliki osvobodilni vojni, ki se je končala z zmago miroljubnih narodov, gradi mir. Ni slučajno, da gradijo prav narodi vzhoda vztrajno in ne glede na ovire trden in trajen mir. Ti narodi so imeli in še imajo razloge za to, ker je bila njihova preteklost mučna in so prav narodi na vzhodu v novejši zgodovini in tudi še mnogo prej najbolj krvaveli. Odkar si je po tej veliki vojni ljudska demokracija utrla pot tu na vzhodu, so sklenili narodi vseh držav ne glede na to, če so Slovani ali ne, prijateljstvo s trdnim namenom, da se ne bo nikoli več ponovila preteklost. Ti narodi so šli preko vsega, kar je bilo v preteklosti, in krenili so po novi poti v korist vsem narodom naših držav.

Ljudstvo in vlada FLRJ sta si postavila od samega začetka in trenutka, ko je bila končana vojna, glavno nalogo: ustvariti najboljše odnose z vsemi sosedi. Že danes smo dosegli na tem poprišču velikanske uspehe, ki bodo zgodovinskega pomena za nadaljnji razvoj držav tu na vzhodu.

Drago nam je, ker smo danes v vaši sredi, v Romuniji, v Bukarešti, ker med narodi Romunije in Jugoslavije ni bilo nikoli posebnih spopadov. Narodi naših držav živijo že stoletja skupno. Ti narodi so se celo skupno borili proti navalu tujcev, sedaj, po veliki zmagi, pa gradijo narodi Romunije, Jugoslavije, Bolgarije in Madžarske, Češkoslovaške in Poljske s Sovjetsko zvezo na čelu svojo boljšo in srečnejšo bodočnost.

Nihče nam ne more očitati, ker se združujemo in ustvarjamo sporazume in pakte, ker z njimi ne ogrožamo neodvisnosti nobenega naroda. Naši narodi so preveč trpeli in dobro vedo, kaj pomeni suženjstvo; zato pa tudi ustvarjamo te zveze in to trdno enotnost med narodi tu na vzhodu, da bi tako lahko hkrati pripravili čim večji prostor za zmago miru in demokracije v svetu. To je naš cilj. Ta cilj uresničujemo, in ko ga bomo dosegli, bomo zmagali.

Dimitrov v Sofiji

Predsednik bolgarske vlade Georgij Dimitrov je podčrtal zgodovinski pomen obiska albanske vladne delegacije v Bolgariji za nadaljnjo graditev in utrditev ljudske demokracije v Bolgariji, Albaniji, Romuniji, Jugoslaviji in v vrsti drugih držav.

»Vse to — je dejal Georgij Dimitrov — kakor veste, ni všeč imperialistom, reakcionarnim silam, tujim kartelom in kapitalističnim koncernom, ki so prej imeli možnost razdvajati Balkan, hujskati balkanske narode enega proti drugemu, gospodovati nad njimi, jih ropati, izkoriščati in držati v ekonomskem in političnem suženjstvu. Ti mednarodni pajki in pijavke vidijo sedaj, da se vsa vrata zapirajo, da se ne morejo več vsesati v telo in v plodove dela ter prirodna bogastva naših narodov. Besni so od jeze. Razjarjeni se na vse načine trudijo, da bi preprečili naše napore za vzpostavitev trajnega miru na Balkanu in ureditev lastnih notranjih zadev po volji naših narodov. Z juga si prizadevajo zadati nam globoke rane, poskušajo v monarhofašistični Grčiji ohraniti žarišče vojne na Balkanu. Poslužujejo se izzivanj in vseh možnih sredstev, da bi razbili borbo grškega naroda, da bi si ustvarili oporišče za izpodkopavanje naše svobode, naše neodvisnosti in našega ustvarjalnega dela. Imperialisti so poskušali na vse mogoče načine s svojimi ameriškimi podpihovalci in voditelji, — kakor je znano, — razbiti tudi osnovno organizacijo Združenih narodov, ki bi morala biti jamstvo za mir med narodi. Dovolj smo trpeli v preteklosti, dovolj dolgo smo hlapčevali kot narod in sedaj vemo, kaj moramo storiti, ko izpodkopavajo imperialistične reakcionarne sile osnove miru, ki se izgrajujejo, in ko se celo poslužujejo izzivanj ter pripravljajo nove napadalne vojne. Volja našega naroda, zahteva zgodovine in naših bodočih pokolenj je, da se s skupnimi napori, roko v roki, ramo ob rami, z mirnimi sredstvi, po potrebi pa tudi z orožjem v roki sami pobrigamo za obrambo svoje svobode in neodvisnosti.

Minil je čas, ko so imperialisti po plačanih voditeljih in svojih agentih v balkanskih državah lahko svobodno izvajali svoj Judežev ples po našem Balkanu. Temu je za vselej konec. Tak smisel imajo naše pogodbe o zvezi z Jugoslavijo maršala Tita in pogodbe, ki jo bomo sklenili z novo Albanijo Enverja Hodže. Takšen smisel bodo imele naše pogodbe o zvezi z demokratično Romunijo, demokratičnio Madžarsko, slovansko Poljsko, slovansko Češkoslovaško ter z veliko zaščitnico — nepremagljivo Sovjetsko zvezo.

V naši fronti miru na Balkanu manjka samo še demokratična Grčija, kjer se herojsko grško ljudstvo tako moško bori proti tujim zajedalcem za svojo svobodo in neodvisnost, z zmago grškega naroda pa bo skupni dom svobodoljubnih in miroljubnih balkanskih narodov dokončno zgrajen. Njegova zgraditev bo stala za vedno kot spomenik svobode, demokracije, miru, ljubezni in bratstva med našimi narodi, ki so doslej toliko trpeli.«

Enver Hodža v Sofiji

»Naši narodi so medsebojno povezani s tradicijo prijateljstva in herojske borbe proti fašističnim osvajalcem in notranjim reakcionarnim klikam ustvarili pod vodstvom svojih ljudskih oblasti vse pogoje in postavili v vsakem pogledu trdne notranje in zunanje temelje za krepitev prijateljskih in bratskih odnosov, ki so nastajali in se okrepili s krvjo med osvobodilno borbo. Izpolnili bodo te odnose po svojih težnjah in vročih željah. Na tej poti bomo zgradili našo skupno bodočnost sreče in napredka. Na tej poti stojimo odločno ramo ob rami z narodi bratske Jugoslavije maršala Tita. Trije narodi kakor en sam, z enim srcem, eno dušo in eno voljo, to je neomajno poroštvo varnosti in srečne bodočnosti naših narodov, jamstvo za krepitev miru in resnično demokracijo na Balkanu in v Evropi. Skupno z bratskimi narodi nove Jugoslavije smo nepremagljiva fronta v obrambi neodvisnosti, svobode in ozemeljske celote naših držav proti napadom zasužnjevalnega imperializma in proti vsem njegovim agentom, ki poskušajo in se trudijo, da bi z žalitvami, izzivanji in podlimi manevri izzvali novo vojno. Toda Balkan ne sme biti več sod smodnika v rokah imperialistov, kakor doslej, ker držijo danes naši narodi svojo usodo v lastnih rokah, naši državi pa sta postali iz gnezda prepirov in vojn trden temelj miru in bratstva.

Tega ne opažamo v monarhofaštistični Grčiji. Tam vladata imperializem in reakcionarna fašistična klika, ki tlačita in terorizirata demokratični grški narod, ko se herojsko bori za svojo osvoboditev, za vzpostavitev resnične demokracije v svoji državi in za obrambo miru. Naši narodi, ki so mnogo pretrpeli zaradi imperializma in ki so sklenili braniti za vsako ceno pridobitve svoje borbe, simpatizirajo iz vsega srca z borbo herojskega grškega naroda. Naši narodi so se trdno odločili, da ostanejo do smrti neomajno zvesti veliki stvari protiimperialističnega in demokratičnega tabora, čigar voditeljica in duša je velika Sovjetska zveza z generalisimom Stalinom na čelu.

Pino Tomažič

Pred tednom je minilo šest let, odkar so v zgodnjem jutru na openskem strelišču fašistične svinčenke podrle Pina Tomažiča in z njim tovariše Kosa, Vadnala, Ivančiča in Bobka.

V času najhujšega fašističnega pritiska, ko so fašistični mogotci mislili, da za fašizem ni več pogina, se je zver znesla nad vztrajnimi rušilci prekletega režima. Uprizorili so ogaben proces in pet mladih mož je dalo življenje.

Pino je bil med njimi najbolj razgledan, najbolj daljnoviden, najbolj se je zavedal, kaj hoče. Že davno pred drugo svetovno vojno je vedel, kje je njegova pot in kaj je njegova naloga. Ni čakal, da bodo naredili drugi . . . lotil se je dela sam. Že l. 1932 so ga prvič zaprli. Pozneje je živel v Jugoslaviji, a tamkajšnja policija, zvesta vladi, ki se je prijateljila z italijanskimi fašisti, ga je izročila italijanski policiji, ko je poskušal, da bi odšel v Španijo, kamor so l. 1936 hiteli pomagat španskemu ljudstvu tisoči in tisoči demokratskih borcev iz vsega sveta. Pino je delal naprej: ustvarjal je po istem programu, ki smo si ga danes osvojili mi. Že tedaj je jasno videl, da more predstavljati uspešen političen program na nekem ozemlju edino program združitve Slovencev in Italijanov, delavcev in kmetov, program ljudske fronte, ki sam po sebi že tudi pomeni neodjenljivo borbo proti fašizmu. Program, za katerega je dal svoje mlado življenje Pino, je bil vodilo vsem poznejšim borcem za svobodo.

Sedaj, po šestih letih od Pinove žrtve, del našega naroda še ne uživa svobode. Da, na trenutke se nam zazdi, da skoraj ni razlike med sedaj in tedaj. Gotovo je, da si mnogokdo prizadeva vrniti nam tiste čase. Toda zaradi Pina in njegovih tovarišev ter vseh žrtev pred njimi in tisoči za njimi ne bomo nikoli več dopustili povratka fašizma, pa naj ga kdo še tako lepo drži za roko. Če bi mogel, bi nam Pino gotovo sporočil, da z odločnim uveljavljanjem svojega političnega programa najlepše častimo njegov spomin.

ZAKAJ JE TRŽAŠKA MLADINA PRVA V BORBI ZA MIR IN NAPREDEK?

OZADJE ODRA V KONGRESNI DVORANI. NA ITALIJANSKI IN JUGOSLOVANSKI ZASTAVI Z ZVEZDO SO PRITRJENI ZNAKI SVETOVNE MLADINSKE ZVEZE, ZAM IN TRŽAŠKA HELEBARDA

V dneh 14. in 15. decembra je bil v Trstu ustanovni kongres Zveze antifašistične mladine za Tržaško ozemlje. Važnost tega dogodka, ki presega okvir mladinske demokratične organizacije, predstavlja velik doprinos k širjenju in utrjevanju demokracije v Trstu na splošno.

Tržaški mladini, kot mladini sploh, pripada v povojnih ljudskih gibanjih za demokratični mir, vodilna vloga. Te vloge ni mladini nihče poveril, temveč je zrasla iz najenostavnejše nujnosti, iz stvarne potrebe samoobrambe mladih delavskih, kmečkih in študirajočih ljudi pred dejanskim izkoriščanjem in brezvestnim zavajanjem in izigravanjem s strani različnih protiljudskih režimov v njih strankarske in razredne koristi. Najdalje v takem zasužnjevanju mladine je šel pač fašizem in nacizem, ki je s svojo demagogijo in s svojim vcepljanjem rasne večvrednosti uspel zavesti večino nemške mladine in velik del italijanske ter jo pridobiti za svoje imperialistične pohode v drugi svetovni vojni.

Prav to dejstvo pa je istočasno postavilo temelje protiimperialističnim in protifašističnim gibanjem najnaprednejše mladine vsega sveta, ki je takoj razumela nujnost protifašistične akcije, da čimbolj skrajša strahote vojne, da čimprej stre fašizem in tako reši pred popolnim uničenjem dostojanstvo človeka, njegovo osebno in narodnostno svobodo in njegov razvoj v socialno-naprednejše oblike življenja.

Delež mladine v protifašistični narodnoosvobodilni vojni je bil ogromen. Kdo je sestavljal armade protifašističnih borcev, kdo je dan za dnem dopolnjeval partizanske vrste v sovražnikovem zaledju, če ne mladina? Kdo je kazal resnične herojske vzglede v borbi za narodno svobodo, če ne v prvi vrsti mladina?

Zmage nad fašističnimi armadami se je zato z upravičeno radostjo in samozavestjo veselila mladina, kateri so se spet začele odpirati najlepše perspektive k svobodnemu razvoju, k mirnemu ustvarjanju in učenju. Če so se za mladino marsikje te perspektive pod silo nadaljevanja borbe proti ostankom fašizma spet zaprle, se ima mladina zahvaliti onim silam v svetu, ki jim v vojni proti fašizmu ni šlo za to, da fašizem uničijo, ampak samo zgolj za to, da se same postavijo na njegovo mesto in izpeljejo njegove imperialistične načrte.

Mladina, prepojena s svobodoljubnimi demokratičnimi težnjami, danes po vsem svetu dokazuje, da jasno vidi povzročitelje takega položaja v svetu in da dobro ve, proti katerim silam mora usmeriti svojo aktivnost, da zavaruje dosedanje in izbojuje še vse življenjsko nujne interese, v svojo korist vsega človeštva. Svetovna demokratična mladinska zveza, ki povezuje v sebi vse te armade organizirane demokratične mladine, vodi ta boj po enotnih načelih protiimperialističnega boja, vendar nalagajo lokalne razmere mladini posameznih dežel posebne naloge.

Ustanovni kongres tržaške Zveze antifašistične mladine je ravno zato še posebno važen, ker je na njem tržaška mladina na uspehih, posebnostih in izkušnjah dosedanjega delovanja in na osnovi najnovejšega razvoja odnosov političnih sil v svetu izdelala svoj program za vnaprej.

V glavnih potezah so osnovne točke delovnega programa tržaške demokratične mladine naslednje: 1. Odločna borba za združitev vseh mladincev Slovencev, Italijanov in Hrvatov Tržaškega ozemlja v ZAM, da na ta način najučinkoviteje prispeva k borbi vseh demokratičnih sil Tržaškega ozemlja proti kolonialnim načrtom imperializma, da si tako zagotovi spoštovanje osnovnih človeških in narodnostnih pravic in zavaruje in utrdi demokratični mir. 2. Zahteva po zaposlitvi delovne mladine, priznanje enake plače za enako delo, ustanovitev tečajev za strokovno izobrazbo itd. 3. Zahteva po ustanovitvi strokovnih kmetijskih tečajev za kmečko mladino, zagotovitev kulturnih zabavnih in športnih krožkov in močnejši razvoj osnovnih šol na vasi. 4. Boj za reformo srednjih šol in univerze, omogočenje študija vsem mladincem, neglede na njihov socialni položaj, sodelovanje dijakov in njihovih staršev s šolskimi predstavniki v šolskih svetih. 5. Borba za spoštovanje enakopravnosti žena in deklet in za dosego tistih pogojev, ki bodo omogočili, da si vsako mlado dekle ustvari svojo družino in vzgaja svoje otroke v duhu bratstva med narodi. 6. Nenehno poudarjanje nujnosti ukrepov, ki naj obvarujejo mladino pred šovinistično politiko, ki vodi mladino v kriminal, degeneracijo in v politično razbojništvo.

Kdor pozna tržaško demokratično mladino, kdor je bil prisoten na njenem ustanovnem kongresu, ta ne dvomi, da je mladina dobro pripravljena za težak boj za izvršitev svojega deleža v borbi vseh naprednih sil proti imperializmu, za demokratični mir in boljše življenje.

PREDSEDNIK DELOVNEGA ODBORA Z.A.M. tov. PESCATORI IZROČA VODJI JUGOSLOVANSKE DELEGACIJE DARILA TRŽAŠKE MLADINE. JUGOSLOVANSKI ZASTOPNIK NA USTANOVNEM KONGRESU NI SMEL ZARADI ANGLOAMERIŠKE PREPOVEDI POZDRAVITI KONGRESA KOT ZASTOPNIK JUGOSLOVANSKE MLADINE

KRONIKA

* POLITIČNI PREGANJANCI so imeli občni zbor prejšnjo nedeljo. Ker se ZVU za vse prošnje tistih, ki so jih fašisti premestili v Italijo, ne zmeni, oziroma je za reševanje teh prošenj pooblastila komisijo, ki sistematično zavrača vse prošnje prizadetih, je odbor društva političnih preganjancev smatral, da je njegovo nadaljnje delovanje nemogoče in predložil demisijo, ki je pa zborovalci niso sprejeli, temveč so sklenili, da se društvo kot posebna sekcija priključi Enotnim sindikatom.

* NOVINARSKA ZBORNICA je poslala višjemu oficirju za civilne zadeve gen. Gaitherju protest zaradi surovega ravnanja civilne policije s kronistom »Lavoratora« Borisom Persoljo, ki ga je nek policist napadel in mu zmečkal novinarsko izkaznico; inšpektor Marcon pa mu je zaplenil beležnico z zapiski.

* NAJNOVEJŠI DOKAZ o pojmovanju demokracije in nepristranosti je podala ZVU s tem, da je odklonila uradno priznanje Rdečega križa za Trst in pokrajino in mu prepovedala njegovo dobrodelno delovanje. Več bomo o tem še pisali.

* OBSOJENI SO BILI nekateri tovariši, ki so se udeležili odkritja spomenika padlim v Sv. Križu. Dva sta dobila kar po dva meseca zapora (sicer pogojno), kar spet priča, kako sodišča dobro ločijo, kdo je na zatožni klopi. Sicer pa so taki procesi v celoti sramota. Obsodili so namreč tudi nekaj tovarišev, češ da so ob neki priliki nosili partizansko uniformo — tudi to bi že naj ne bilo več dovoljeno.

* 261 VAGONOV PREMOGA je odšlo drugam, namesto da bi ostalo v Trstu. Tudi o tem se vodi proces proti večjemu številu tržaških trgovcev. Vsa stvar se pa vleče mnogo bolj počasi kot takrat, kadar gre za obsodbo protifašistov.

USPEHI IN TEŽAVE LJUDSKIH OBLASTI
jugoslovanskega področja TO-ja

V eni izmed zadnjih številk našega tednika smo že govorili o bistvenih razlikah med dvema področjema, ki sestavljata Tržaško ozemlje, to je o razlikah med področjem A pod angloameriško vojaško upravo in med področjem B pod jugoslovansko upravo. Tokrat pa hočemo navesti nekaj podatkov o dosedanjem delu ljudskih oblasti v področju pod jugoslovansko upravo in pokazati na glavne ovire, s katerimi se morajo ljudske oblasti pri svojem delovanju boriti.

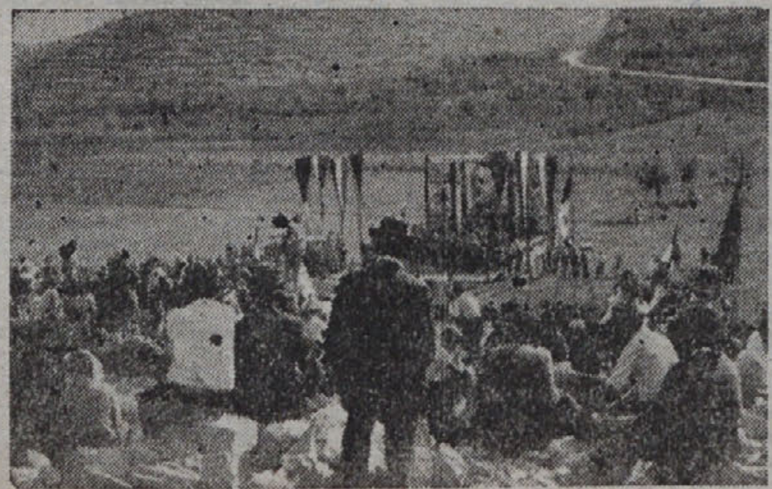

PREBIVALCI ISTRSKEGA OKROŽJA ZBORUJEJO

V preteklih dneh je bilo v Izoli tretje zasedanje okrožne skupščine delegatov vsega istrskega okrožja. Na tem zasedanju delegat Beltram v svojem politično-gospodarskem poročilu ni mogel brez omembe preko vseh naporov VUJA, da dvigne življenjski standard ljudstva in da na najdemokratičnejši način uzakoni in oživotvori vse one pridobitve zadnje protifašistične borbe, do katerih ima ljudstvo popolno pravico. VUJA ima pri tem velike težave, ki do neke mere izvirajo iz težko premostljivih lokalnih vzrokov, kot so pomanjkanje strokovnih kadrov v ljudskih odborih, slabe prometne zveze, valutne težave in podobno. V glavnem pa preprečujejo še uspešnejše delovanje VUJA ovire, ki jih načrtno stavljajo tuje sile, ki jim ne gre za dobrobit ljudstva, temveč le za politične špekulacije. Ena glavnih takih ovir postavljajo angloameriške vojaške oblasti v coni A, ki načrtno bojkotirajo predlog VUJA za sestavo enotne gospodarske komisije obeh vojaških uprav, ker ne žele sodelovanja pri reševanju gospodarskih vprašanj glede izmenjave blaga, kmetijskih proizvodov itd. Posledice tega bojkota nosi seveda ljudstvo obeh con.

Toda ljudske množice področja B se zavedajo vseh težav, ki jih premaguje ljudska oblast. Zavedajo se, da dela ta oblast izključno v njihovo korist, da jim je ta oblast dala zemljo in demokratični red. Zato se je oklepajo, jo podpirajo in jo smatrajo kot svojo največjo pridobitev osvobodilne borbe. Organi in predstavniki ljudskih oblasti kakor tudi ljudske množice same prenašajo nesebično žrtve za veliko stvar ljudske blaginje in delajo z elanom in požrtvovalnostjo. V dokaz za to bomo navedli samo nekaj podatkov iz poročila načelnika gospodarskega odbora.

Ena izmed glavnih skrbi ljudskih odborov je bil dvig življenjskega standarda in posvečanja vse pozornosti razvoju gospodarstva, trgovine, industrije, obrti kmetijstva in zadružništva. Že organizacijske priprave za pravilno dodeljevanje racioniranih živil so ustvarile mnoge težave, ki so se še povečale z ureditvijo jugoslovanske meje in temu sledečih težav tehničnega značaja. Kljub vsemu je gospodarskemu okrožnemu oddelku uspelo, v pogledu prehrane položaj močno izboljšati. V okrožje so v času, odkar ta oddelek posluje, t. j. od 1. oktobra prispele naslednje količine življenjskih potrebščin:

Krušne žitarice	1,365.894 kg
Maščobe	72. 74 kg
Testenine	58.142 kg
Milo	26.857 kg
Meso	159.494 kg
Sladkor	67.601 kg
Krompir	117.909 kg
Tobak	17.610 kg

Obroki, ki so se pri tem razdeljevali posameznim so višji od tovrstnih obrokov v Trstu in neprimerno višji od obrokov, ki jih prejemajo prebivalci Francije, Italije in drugih držav.

Lep uspeh je bil dosežen v obnovi in izgradnji, predvsem šol, stanovanjskih hiš, cest in drugih objektov. Program gradbenih del sicer še daleč ni izčrpan, vendar pa je že izvršena gradnja stanovanjskih prostorov za osebje bolnice v Piranu, cestišče Koper—Semedela, Koper—Škocjan, več mostov, obnova 16 šol v okrožju in več stanovanjskih hiš. V teku pa so gradnje bolnice v Piranu, šole v Izoli, Šmarjah in drugod, italijanska šola v Kopru, kanalizacija Izole, obnova asfaltne ceste Trst—Pulj in gradnja 25 stanovanjskih hiš.

Delo domačih industrij zavisi od uvoza surovin, predvsem iz Jugoslavije. Tako je bilo samo v septembru uvoženega raznega blaga za obrt in industrijo iz Jugoslavije za 117 milijonov 475 tisoč jugolir, brez upoštevanja blaga, ki je bilo uvoženo iz Trsta. V industriji za konserviranje rib je tako stalno zaposlenih preko 2500 delavcev.

Za oskrbo kmetijstva je kmetijski oddelek nabavil 12 vagonov superfosfata, 2 vagona norveškega solitra, 4 in pol vagona čilskega solitra, 2 vagona modre galice, 14 vagonov sena, 8 vagonov otrobov, 5 in pol vagona žita za seme, večjo količino strojev, plugov in drugega orodja in 550 prašičkov za rejo. Urejena je tudi veterinarska služba.

Zadružništvo postaja važen činitelj za dvig blagostanja delovnega ljudstva na deželi in v mestu. Vseh zadružnikov v okrožju je 11 tisoč, Zadružna zveza v Kopru pa združuje preko 40 raznovrstnih zadrug s preko 40 podružnicami, ki oskrbujejo okrog 80% celotnega prebivalstva. Urejen je nadalje napreden davčni sistem, ki ščiti malega kmeta in delavca, po drugi strani pa mora črpati večje dohodke od velikih dobičkov.

Razumljivo je, da so kljub vsem doseženim uspehom še večji ali manjši nedostatki, ki pa presegajo v veliki meri moč in kompetentnost krajevnih ljudskih odborov, kot smo že v začetku omenili, ker so zunanjega značaja, ker so direktne posledice delovanja reakcionarnih sil, ki delajo proti koristim prebivalstva, samo da kujejo iz tega svoje politične špekula-

KDO SE GREJE V TRSTU

Sredi decembra je v Trstu pritisnil mraz. Termometer je padel v bližino ničle in oglašati se je začela burja, prebivalstvo (z izjemo premožnih) pa je brez kuriva.

V ulici Parini stoji krasno šolsko poslopje. Svojemu namenu že zelo dolgo ni služilo. Najprej je bila v njej italijanska bolnica, potem nemška vojašnica in avtopark, nato angloameriška kasarna in sedaj občinsko skladišče za drva. Da, tam stoje gore drv, ki se močijo na dežju že od zgodnje jeseni in občina se ne zmeni, da bi ta drva razdelila, kajti občinski gospodje in podobni petičniki, ki imajo denar za nakup drv na črni borzi, se grejejo in v prijetni gorkoti svojih soban pozabljajo, da je na tisoče in tisoče predmestnih delavcev, revnega uradništva, ki si ne more privoščiti drv na črni borzi.

Pa še nekaj drugega pade Tržačanom v oči: Angloameričani imajo v mestu polno svojih vsakovrstnih uradov, kopico klubov in kavarn za svoje vojaštvo in mnogo krasnih stanovanj za družine iz Anglije (pošten Tržačan ne more priti do njih). Pred takimi poslopji stresajo vojaški kamioni premog in ko pogori prvi, pripelje kamion novega in iz dimnikov se kar naprej kadi.

Pa se sprašujejo ljudje: torej goriva je, le za nas ga ni? Po časopisih se pojavljajo protesti, ljudje vlagajo prošnje, potem pritožbe, toda mraz vedno bolj pritiska in družine tržaških delavcev v predmestjih se stiskajo v revna oblačila v mrzlih stanovanjih in reveži zmrzujejo po oglih, da čez dan naberačijo vsaj za toplo juho... Toda to je samo ena izmed mnogih slik Trsta pod sedanjo upravo.

Novih 500

Civilna policija angloameriške okupacijske uprave se je povečala za pet sto novih članov.

Pred meseci je nek tržaški statističar izračunal, da pride na vsakih 43 prebivalcev cone A Tržaškega ozemlja po en policist. Od takrat do danes je število policije že dvakrat naraslo za nekaj sto mož in ko bo še nekolikokrat, bo imel vsak prebivalec cone A Tržaškega ozemlja svojega policaja. To bi lahko bila ena izmed posebnosti Trsta, če ne bi bil to splošen pojav v vseh deželah, kjer si imperializem s pomočjo lokalnih sil prizadeva utrditi se na oblasti proti volji in proti interesom ljudstva prizadetih dežel. Ker se ti imperialisti in protiljudski elementi v njegovi službi ob splošni osovraženosti in ob vedno bolj rastočem ljudskem protiimperialističnem gibanju nikoli ne počutijo dovolj varne, si v zaščito svojih interesov ustvarjajo velike policijske sile. Bolj jim strah pretresa kosti, bolj se obdajajo z varnostnim obročem.

Novih pet sto oborožencev, ki so povečali število dosedanjih, sicer ne bo rešilo imperialiste neizogibnega konca, pač pa hoče predstavljati novo oviro za tržaško demokratično gibanje ki pa se bo mimo ali preko njih, ko se je doslej, vedno bolj krepilo.

Odlomek V KRAŠKEM KOTU
iz življenja in mišljenja naših ljudi

Stari Crnjava se je odkašljal, potem pa krepko pljunil na tla. Z roko je zaokrožil v zraku in «pokazal na podolgovati greben: «To je Grmada. Pet kilometrov za njo teče meja med Tržaškim ozemljem, Jugoslavijo in Italijo. Okrenil se je nekoliko na levo, kjer ležita Samatorca in Zgonik. «Tisti hribi tam so Zekne„ dalje je Sv. Lenart.

Kraško skalovje je bilo izmito od dolgega deževja in burja je preko noči posušila vlago iz njega. Belilo se je bolj kot druge dni in dajalo pokrajini svojevrsten čar. Zdela se mi je lepša kot bila v soncu in zelenju. Nisem tehtala prsti, ne merila velikosti posameznih rodovitnih krp, z zidovjem zagrajene zemlje, kjer raste poleti, kadar je letina, cent pšenice na družino pa še malo fižola in krompirja. Zrla sem nanje kot na rodovitne otočke sredi skalnatih bregov in nisem čutila njihove ubornosti, ki sili vaščane vse po vrsti, da si iščejo zaslužka drugje. Stari Crnjava, ki je stopal kraj mene, jo je občutil tako kot vse druge dni. Morda se mi od nje še nikoli v svojem življenju prav oddahnil, zato mi je z neko težko prikrito grenkobo rekel: «Svoje čase, toda tega je že davno, so bili gozdovi od Devina do Opčin. Tu okoli je rasel gaber in po njem je dobila naša vas tudi ime Gabrovec. Radi jo zamenjujejo z Gabrovico v Istri in to je velika pomota. Naselje je moralo biti tukaj že davno pred vasjo, samo malo bolj v bregu. Ljudje so se bavili z ovčarstvom in še danes pravimo tistemu kraju, kjer so stale njihove koče: Na štalah. Počasi so jih premestili v vas in bili še nadalje ovčarji, dokler jih ni zaposlila gradnja pristanišča v mestu in južno železnica. Pri Devinu so kopali grušč in ga vozili na Belveder, dokoder je segalo morje. Prostor okoli glavne postaje je bil včasih pod vodo in tega so pomagali zasipati. Za železnico so tudi gradili nasip in moj oče, ki bi imel letos sto osem let, je bil zaposlen pri teh delih. Ustavila sva se pred dolgim poslopjem z majhnimi okenci, ki so čepele nekje pod streho. Krepko je pritisnil na vrata, dokler se niso vdala. Tik za njimi je bil kup sveže malte. Od ometanega zidovja je zaudarjalo po vlagi in izpod strehe je štrlelo tramovje. Na spodnjem koncu je bil gledališki oder z novim stropom in belimi deskami: «Tudi tukaj je bil včasih hlev. Že dve leti ga preurejamo v prosvetno dvorano. Gospodarsko društvo, čigar last je, ne zmore vsega; prosvetno tudi ne, ker od iger pride malo in potrebni smo krepke pomoči, da bomo lahko zvozili.» Vrata so znova zaškripala. Vstopil je manjši človek in šel naravnost k nama. Crnjava ga je kratko predstavil: «To je Nino naš prosvetni delavec.» Iz razgovora sem razbrala, da je zaposlen pri železnici in se v prostem času ukvarja s prosveto. Prosveta jim je prirasla k srcu. Imajo svoj pevski zbor Drago Boja. Lansko leto je njihova igralska družina nastopala doma in na sosednem Gorjanskem. Letos hočejo poprej vsaj za silo pripraviti dvorano in vsi člani gospodarskega in prosvetnega društva hodijo na udarniško. Oder so si že postavili. Tak je, da ga ni daleč naokoli in da bi odgovarjal mnogo večji vasi, kakor je njihova, ki šteje vsega dvesto dvanajst ljudi z otroki vred. Kadar so prireditve, napolnijo dvorano tudi gostje iz sosednih vasi. Z ureditvijo dvorane bi se močno dvignilo kulturno življenje in po tem stremijo. Delavci so vsi, kot so bili njihovi očetje in dedi. Delajo kot kretničarji ali kot pravijo oni sami kot pajsarji pri javnih skladiščih, kot stalni in začasni cestni delavci, nekaj je železničarjev in eden klesar. Pred leti, ko so obratovali še nabrežinski kamnolomi, so bili sami klesarji. Doma imajo hišico in nekaj pedi zemlje, toliko, da si vzredijo eno kravico. Žene hodijo ob jutrih z mlekom v mesto, kar vrže kako liro, ker je treba krmo zaradi suše skoraj vsako leto dokupovati. Življenje bi jim bilo mnogo olajšano, če bi oblast pokazala malo razumevanja zanje. Prav skozi vas teče železnica in ko so prosili železniško upravo, da bi naredila postajališče, niso bili vredni niti odgovora. Petdeset ljudi, če vključijo tudi Zgoničane, bi se vsak dan vozilo v mesto. Bilo bi jih več kot na Opčinah, kjer imajo tramvaj in več kot na Proseku, kjer se poslužujejo miramarske postaje. Železniška uprava bi imela od postajališča le dobiček, a zdi se, kot da ji namenoma ni do njega.

Z MOGOČNIMI POVORKAMI IZRAŽAJO PREBIVALCI TRŽAŠKEGA DELA ISTRE SVOJE NAVDUŠENJE ZA LJUDSKO OBLAST.

Crnjava naju je povabil v svojo hišo, da si bomo na toplem še katero povedali. Ko smo šli vzdolž vasi, sem se ozrla po kalu za napajanje živine. Nino me je opozoril na vodnjake, ki se polnijo s strešnico.» Železnica ima vodovod, a razumljivo je, da ne dovoli napeljave ker še samim komaj zadošča. Napeljati bi ga morali s Proseka. Tudi za vodovod smo že prosili, toda naše prošnje udarjajo v gluho. Vas je v vojni mnogo trpela, povsod so njeni sledovi, odškodnina pa noče priti.

Crnjavova domačija stoji blizu nizke, nekaki trdnjavici podobne koče s stožčasto in s skriljami pokrito streho. Namesto oken ima linice. Zatrjevala sta, da je to najstarejše zidovje v vasi. Še pred desetimi leti je bila v njej kuhinja — dimnjača z ognjiščem na tleh in z verigo za obešanje kotla. Pred njo je poveznjen kamen, ki je služil za mlin na stope. V njem je gospodinja stolkla koruzo, preden je skuhala polento. Toplota v Crnjavovi kuhinji se nam je resnično prilegla. «Kako je z drvmi?» sem vprašala gospodinjo. «Eh tako.» je skomignila z rameni.» V gmajno gremo in prinesemo domov po eno bremce dračja. Kadar zunaj hudo zavija, je treba dodati kako debelo poleno.» «In otroke kam pošiljate v šolo?» sem vrtala dalje vanjo. «Lani so hodili v Zgonik, a nismo bili nič zadovoljni. Tam ni pravih učiteljev. Letos hodijo na Prosek, kjer se bodo več naučili in nič ne de, če bi bil tudi kak korak dalje.» Kljub prijetnemu prasketanju

(Nadaljevanje na 6. strani)

IZ JUGOSLAVIJE IN OSTALEGA SLOVANSKEGA SVETA

KRONIKA

* FRANCE BEVK, pisatelj in ljudski poslanec, bivši predsednik PNOO za Trst in Slovensko Primorje, je bil na zasedanju Ljudske skupščine Slovenije izvoljen za tretjega podpredsednika Prezidija Ljudske skupščine LRS.

* ZA HIDROCENTRALO NA DRINI pri Zvorniku so pomožna dela končana, z gradnjo bodo pa pričeli spomladi. Drino bodo zajezili z 20 m visokim jezom.

* »ŽIVEL BO TA NAROD« je ime prvemu umetniškemu filmu, ki ga je izdelalo filmsko podjetje »Jadran film« v Zagrebu. 80 odstotkov scen so posneli v naravi.

* MEDALJA DELA je novo odlikovanje za delovne zasluge, ki ga je z zakonom uvedla Ljudska skupščina FLRJ.

* DELA PRI REGULACIJI LIJAKA so se slovesno zaključila prejšnjo nedeljo.

* DRUŠTVO PRAVNIKOV LRS je bilo ustanovljeno prejšnjo nedeljo v Ljubljani. Zborovalci so izvolili za prvega častnega člana društva podpredsednika zvezne vlade tov. Edvarda Kardelja. Poslali so tudi protestno resolucijo Svetu zunanjih ministrov štirih velesil z zahtevo po pravični rešitvi vprašanja Slovenske Koroške.

* ZIMSKE IZLETE NA JADRAN bo priredil češkoslovaški turistični urad. Prva skupina pride v Opatijo, kjer bo ostala 14 dni.

* 237 STUDENTK je vpisanih na tehnični fakulteti v Ljubljani; leta 1935. jih je bilo samo šestnajst.

* POLONCA JUVANOVA, gledališka igralka, se je po 45 letnem umetniškem delovanju poslovila od gledališča. Poslednjič je nastopila v Miklovi Zali.

* ACA STANOJEVIĆ, stari politični delavec Srbije, je umrl v 98. letu starosti. Vlada FLRJ je odločila, da bo pokopan na državne stroške.

* PETLETNI PLAN ZA ISTRO IN REKO je sprejel Sabor LR Hrvatske. Za izpolnitev osnovnih nalog petletnega plana bodo investirali na ozemlju Istre in Reke (razen zveznih investicij) 4.160,000.000 dinarjev.

* DAN JUGOSLOVANSKE ARMADE se letos prvič slavi 22. decembra. Tega dne je pred šestimi leti tovariš Tito ustanovil v mestecu Rudo na Limu I. proletarsko brigado iz izbranega moštva srbskih in črnogorskih edinic.

Skrb za zdravje ljudstva v Sloveniji

Vsaka kulturna država se danes zaveda, da sta nje bodočnost in razvoj v veliki meri odvisna od zdravja njenega prebivalstva. Toda kljub temu pa skrb za ljudsko zdravje ni povsod enaka in zavisi v veliki meri od politične in družbene ureditve države. Tako je oblast, ki je v mnogih državah še v rokah izkoriščevalcev, precej ravnodušna napram zdravstvenemu stanju delovnega ljudstva in skrbi zanj le v najmanjši meri. Za bogate sloje izkoriščevalcev, ki žive v ugodnih ekonomskih prilikah, so privatni zdravniki, elegantni sanatoriji in moderne bolnice, za siromašno delovno ljudstvo pa poslujejo skromne in neprijazne bolnice, a da bi zanj bili kaki sanatoriji, kjer bi se bolnemu delavcu brez zaslužka zopet povrnilo zdravje, to bi bilo že preveč. Tako so n. pr. v 19. stoletju v dobi industrializacije Anglije, vladale tam neznosne razmere tako glede delovnega časa, prehrane, plače in sploh glede delovnih pogojev in šele s trdim bojem je delavski razred dosegel zboljšanje svojega položaja. Tako so delavci po kapitalističnih državah sčasoma dosegli socialno zavarovanje ter zboljšanje socialne in zdravstvene zakonodaje, vendar so še danes ostale velikanske razlike med izkoriščujočimi krogi in delovnim ljudstvom. Zadošča že, da površno pogledamo položaj v naprednih socialističnih državah, kjer država daje delavstvu primerno visoke plače, plačan letni odmor, socialno zavarovanje, kjer mu nudi vsestransko brezplačno zdravniško pomoč, omogoča brezplačno zdravljenje v vseh bolnicah, posveča veliko pažnjo materam in otrokom, skrbi za primerna delavska stanovanja, pa vidimo, v čem so razlike. Tam pasivnost in neinteresiranost državnih oblasti za socialna in zdravstvena vprašanja delavstva, v naprednih državah pa veliko prizadevanje države za zdravje delovnega ljudstva.

Tudi v stari Jugoslaviji je bilo zdravstveno stanje širokih ljudskih množic kaj slabo, kajti država je temu vprašanju posvečala kaj malo skrbi in pažnje. V dokaz služijo statistični podatki, ki nam pokažejo, da je v Jugoslaviji v prvih štirih dneh življenja umrla skoro ena tretjina dojenčkov ali pa da je v letu 1934 imela Jugoslavija na 10 tisoč prebivalcev 23 tuberkuloznih, dočim jih je n. pr. Madžarska imela samo 19, Češkoslovaška 16 in Danska celo samo 5! Vzrok temu je bila družabna ureditev države in splošna zaostalost. V stari Jugoslaviji ni bilo dosti industrije, ni bilo delovnega poleta in posledica tega je bila gospodarska zaostalost jugoslovanskih narodov, beda in tudi zdravstveno propadanje. Jasno je, da skrb za zboljšanje socialnega položaja prebivalstva ter za zdravje ni mogla biti velika in je razen tega ostala često le na papirju. V narodno osvobodilni borbi smo si priborili Jugoslovani politično in gospodarsko neodvisnost in s petletnim načrtom bodo državo spremenili v moderno industrijsko državo, v kateri se bo močno dvignilo splošno blagostanje vsega ljudstva. Že s samim povečanjem ljudskega blagostanja se bo zboljšalo tudi zdravstveno stanje državljanov. Z neposrednimi ukrepi na torišču zdravstva pa se bo zdravstveni položaj še v mnogo večji meri izboljšal. Ljudska oblast se namreč dobro zaveda, da samo popolnoma zdrav človek posveti lahko vse sile delu za izgradnjo države in da njena bodočnost zavisi od zdrave mladine.

Nove bolnice

Za neposredno zdravstveno zaščito prebivalstva predvideva petletni načrt Jugoslavije, kakor tudi Slovenije velike investicije, tako za bolnice, zdravstvene domove, socialno zavarovanje ter tudi za vzgojo novih zdravstvenih kadrov. Bolnice so središče vse zdravstvene izgradnja na prvem mestu. Po načrtu je v Sloveniji v prvi petletki predvidena dograditev kliničnih bolnic v Ljubljani ter bolnic v Mariboru, Celju in Ptuju ter Murski Soboti, tako da se bo celokupno število bolniških postelj povečalo za 1120 ter bo na 100 prebivalcev prišlo najmanj 4.53 postelj v primeru s 3.78 v letu 1939. Nadalje je predvidena v kampanji za pobijanje tuberkuloze dograditev posebnih pljučnih oddelkov pri vseh bolnicah in to v Ljubljani, Mariboru, Celju, Ptuju, Murski Soboti in Novem mestu. Ta načrt se danes že v celoti izvaja: tako se izgrajujejo, prezidavajo in obnavljajo poslopja ljubljanskih kliničnih bolnic, z vso naglico pa se gradi nova, najmodernejša otroška klinika. Obnavljajo se nadalje ostale bolnice, pri bolnici v Murski Soboti pa grade novo poslopje za nalezljive bolezni, v najkrajšem času bosta dograjeni dve bolnici za tuberkulozo in obsežna nova poslopja povečanega zdravilišča na Golniku. Tudi predvideni oddelki za tuberkulozo bodo pri petih bolnicah v letu 1948 pričeli poslovati, tako da je že danes popolnoma gotovo, da bo načrt, v kolikor se tiče izgradnje bolnic, v celoti izpolnjen.

Socialno zavarovanje je tudi v Sloveniji vedno bolj pričelo pridobivati na obsegu in se je razvilo v važni del socialnozdravstvene službe. Današnje ambulante socialnega zavarovanja pri povečanem delu skoro ne zmorejo svojega dela, saj poslujejo za ambulantno zdravljenje vseh delovnih slojev tako delavcev, državnih in privatnih nameščencev. Ker se bo število zaposlenih v petih letih še dvignilo, je razumljivo, da je tudi socialno zavarovanje ukrenilo vse, da bo lahko izpolnjevalo postavljene naloge. V vrsto ukrepov spadajo predvsem številne gradnje raznih zdravstvenih ustanov po Sloveniji. Nedavno je bila izročena svojemu namenu

MARŠAL TITO ZAPUŠČA V SPREMSTVU PREDSEDNIKA PREZIDIJA LJUDSKE SKUPŠČINE F.L.R.J. DR. IVANA RIBARJA IN ČLANOV VLADE BEOGRAJSKO POSTAJO PO POVRATKU IZ BUDIMPEŠTE.

Socialno zavarovanje

stavba socialnega zavarovanja v Mariboru, ki je bila med vojno bombardirana in močno poškodovana, pa je sedaj temeljito popravljena in preurejena. V modernem domu so tako danes nameščeni vsi upravni prostori, zlasti pa vse ambulante. V Celju je v surovem stanju dograjena nova velika in moderna centralna stavba socialnega zavarovanja, v kateri bo prostora za vse njegove ustanove. Ta stavba stoji na prostoru, ki predstavlja bodoči zdravstveni center Celja. V neposredni bližini bodo kmalu zgrajena še številna druga poslopja bolnice in dom zdravstvene zaščite. Veliko in moderno poslopje za ambulante in strokovno delo se gradi tudi v Ljubljani v bližini bolnice, kjer bo ta stavba tudi del velikega zdravstvenega središča. Vendar pa s temi stavbami gradbena aktivnost socialnega zavarovanja še ne bo izčrpana, kajti moderni sodobni ambulatoriji se grade še v Zagorju, Škofji Loki, Guštanju, Konjicah, Slovenski Bistrici, Rušah in Laškem.

Dispanzerji posvetovalnice

Posebno skrb posvečajo pristojne oblasti protituberkuloznim dispanzerjem, ki so po večini bili že pred vojno plod zasebne iniciative, so pa sedaj važne državne zdravstvene ustanove v službi ljudstva. Po vsej Sloveniji jih sedaj deluje že 22 in predvidena je ustanovitev še novih. V zdravstveni službi so nadalje pomembne tudi posvetovalnice za noseče žene, kajti poučevanje mater o pravilnem ravnanju z dojenčki v prvih dneh življenja, bo pripomoglo k zmanjšanju umrljivosti dojenčkov. Dočim so v stari Jugoslaviji po vsej Sloveniji obstojale komaj 3 take posvetovalnice, jih danes deluje že 25. Za preprečevanje in zatiranje otroških bolezni pa služijo posebne posvetovalnice za dojenčke in majhne otroke, katerih deluje danes že 32. Seveda gotovo ne bo pri tem ostalo in bo število tovrstnih posvetoval-

(Nadaljevanje na 7. strani.)

V KRAŠKEM KOTU

(Nadaljevanje s 5. strani.)

v štedilniku se nisem mogla zasedeti in razgovor se je povračal na iste točke. «Še v Zgonik bi skočila, ko sem že tu.» sem nenadoma vstala k odhodu. «Če greš, ne pozabi oglasiti se pri Belčevih,» mi je rekel gospodar že na pragu.

— —

V Zgoniku sem bila ob košnji. Letina je kazala dobro, samo da bi bil dež. «Kako jim je obrodilo in kaj vsega so med tem doživeli?» sem premozgavala do prvih hiš. Na ravnini ležijo, ostala vas pa se vzpenja v breg. Nekdaj so bili tudi tod sami pašniki. Zgonik naj bi prihajal od tega, da so zganjali sem živino. Pri Belčevih sem naletela na starega znanca Stankota. «Da, letina je obetala, suša pa jo je vzela. Če ne bodo tisti denar, ki so ga nakazali občini, porabili prav, bodo prišli ljudje do kakega zaslužka in se bodo pretolkli preko zime. Naš župan noče ničesar reči, koliko denarja je bilo, zvedeti smo morali od drugod. Upravičeno se bojimo, da tudi ne bomo vedeli, kako se bo porabilo. Ni človek naše vrste in ljudstvo bi ga nikoli ne volilo. Predobro mu je v spominu njegovo županovanje pod fašizmom, ko je jahal na konju tako kot bi mu ne bil nihče kos. Za časa borbe se ni hotel ganiti za našo stvar. Izgovarjal se je na starost in je pravil, da je sposoben samo še nositi gnoj. Kjer je mogel, je zasmehoval partizane, češ, kaj bodo naredili tisti štirje v gozdu. Iz podestata je postal birgermajster in bi bil rad strahoval vas. Drugi ljudje so vsako leto starejši, on pa se je v dveh letih anglo-ameriške okupacije tako pomladil, da je lahko znova zasedel župansko mesto. Pravijo, da je zamolčal celo, da je bil v stranki, da bi mu ne spodrsnilo. Naj bo, kakor hoče, ljudstvo čuti do njega in do takih ljudi samo prezir. Kot ovijalka so in se ne morejo držati brez opore. Nismo se ozirali nanj v borbi, mirno smo delali za našo stvar in tako bomo tudi danes. «Premolknil je, za njim so se oglasili drugi. Vsak je hotel še nekaj dodati. Videlo se je, da ga ne marajo. «Prav nič se ga ne bojimo,» je dejala mlada žena. «Naj počne, kar hoče, mi bomo živeli po svoje. V nedeljo smo bili prvič na udarniškem za naš prosvetni dom.»

Mara Samsa.

ČEŠKOSLOVAŠKA

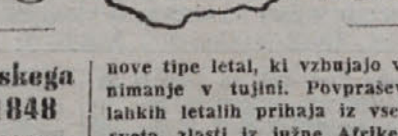

O rezultatih vseslovanskega kongresa v Pragi l. 1848

V ciklosu predavanj »Slovanski kongres v l. 1848« je v praškem Slovanskem institutu govoril profesor Karlove univerze dr. Josef Macurek o zgodovinskih rezultatih tega kongresa. Poudaril je dejstvo, da je prvi Slovanski kongres pred 100 leti utrdil slovansko vzajemnost in da je nadaljeval razvoj probujanja zavesti slovanskih narodov. Kongres sicer ni mogel izvesti takrat vseh svojih načrtov, prinesel pa je v evropsko zgodovino napredne činitelje in se na edinstven način izrazil proti vsakršnemu narodnemu in socialnemu terorju. Uresničen in objavljen je bil samo prvi manifest. evropskim narodom in že ta je prestopil ozko slovansko gledanje in začel propagirati humanizem in bratstvo med vsemi narodi.

Češkoslovaška gradi mala letala

Češkoslovaška proizvodnja športnih in malih prometnih letal se je takoj po osvoboditvi navezala na svojo predvojno tradicijo. Narodno podjetje »Letecke zavody«, ki združujejo vse češkoslovaške tovarne letal, je nekatere tipe malih prometnih letal še bolj izpopolnilo, češkoslovaški konstrukterji pa so izdelali tudi nekatere povsem nove tipe letal, ki vzbujajo veliko zanimanje v tujini. Povpraševanje po lahkih letalih prihaja iz vseh krajev sveta, zlasti iz južne Afrike, Avstralije, Južne Amerike, iz afriških kolonij ter večine evropskih držav. Edini resni konkurent Češkoslovaški v gradnji te vrste letal na svetovnem trgu bi lahko bila Amerika, toda kakor so dosedanje izkušnje pokazale samo v ceni, ne pa v kakovosti. Češkoslovaška letala so tehnično mnogo boljša.

Položaj češkoslovaške zunanje trgovine

Češkoslovaški minister za zunanjo trgovino dr. Hubert Ripka je v pomembnem govoru prikazal današnji položaj tako češkoslovaške kakor tudi svetovne trgovine. Poudaril je, da se v sedanji nemirni dobi hodi v politiki in diplomaciji po glavno orožje na področje gospodarstva in zato so tudi gospodarski odnošaji med posameznimi državami postali politični. Postal je običaj, da se gospodarska pomoč bogatejših držav revnejšim povezuje z določenimi političnimi zahtevami.

V letu 1947. se je Češkoslovaški posrečilo pokriti vse osnovne potrebe narodnega gospodarstva, kar praktično pomeni, da je Češkoslovaška uvozila zadostno količino surovin, tako da je lahko vsaka tovarna delala. Istočasno so prepeljali dovolj hrane za prebivalstvo in življenjska raven Češkoslovaške se lahko primerja v vsakem oziru življenjski ravni velikih in bogatih evropskih držav. Danes je osnovna politična in gospodarska potreba Češkoslovaške, da bi ostala njena trgovska in plačilna bilanca uravnovešena. Zato bo Češkoslovaška povečala svoj izvoz in istočasno uredila uvoz, ki bo stremel za tem, da da češkoslovaškemu prebivalstvu hrano in delo.

Še 100 tisoč češkoslovaških Nemcev bodo izselili

V proračunski debati Ustavodajne narodne skupščine je notranji minister Vaclav Nosek govoril o usodi 100 tisoč Nemcev, ki bodo izseljeni v ameriško okupacijsko oblast Nemčije. Ta preselitev bi se morala že izvesti v aprilu 1947, toda pogajanja z ameriškimi vojaškimi uradi v Nemčiji niso prišla do zaključka, ker so Amerikanci izjavili, da zaradi slabih gospodarskih razmer v njihovi coni, ne morejo sprejeti Nemcev iz Češkoslovaške, dokler se položaj ne izboljša. Danes še ni mogoče točno reči, kdaj bodo izselili to zadnjo skupino Nemcev, toda Češkoslovaška je pripravljena, da v vsakem trenutku takoj in uspešno začne z izseljevanjem poslednjih Nemcev iz svoje države.

(Nadaljevanje s 6. strani.)

nic stalno naraščalo, ker so se odlično izkazale in dobro služijo zdravstveni zaščiti naših najmlajših.

Zdravstveni domovi na podeželju tvorijo središče zdravstveno-socialnega dela med ljudstvom in so brez dvoma velikega pomena; zato bodo stalno odpirali nove domove. Posebej je omeniti še izpopolnjevanje mreže lekarn po vsej Sloveniji, kajti tudi lekarne so pri zdravstvu nujno potrebne.

Za vse te številne nove bolnice, posvetovalnice in zdravstvene domove po vsej Sloveniji, bo potrebno veliko strokovnega osebja, tako zdravnikov, srednjega medicinskega kadra, strežnikov, zaščitnih sester, negovalk itd. Središče vzgoje novega zdravstvenega kadra predstavlja vsekakor medicinska fakulteta ljubljanske univerze. Medicinska fakulteta v sklopu katere so vse bolnice in zdravstvene ustanove v Ljubljani, opravlja dvoje velikih nalog in to: zdravljenje velikega števila bolnikov, ter vzgojo novega medicinskega kadra. Medicinska fakulteta, ki ima kot najboljša medicinska fakulteta v državi že od meseca maja prehodno zastavico v tekmovanju, se v zdravljenju poslužuje najnaprednejših metod in ima na razpolago najmodernejše pripomočke. Priredila je v minulem letu 7 večjih in 5 manjših delovnih izletov na podeželje, kjer je bilo pregledanih na tisoče bolnih ljudi. Poslala je svojo delegacijo na mladinsko progo v republiko Albanijo, razen tega pa ji njeni zdravniki in profesorji stalno predavajo o perečih zdravstvenih problemih. V izgrajevanju novih kadrov pa vzgaja poleg bodočih zdravnikov (letos je vpisanih na medicinski fakulteti ljubljanske univerze 756 študentov) v raznih tečajih in strokovnih šolah najrazličnejše vrste pomožnega medicinskega osebja.

Med višje zdravstvene šole spada zobotehnična srednja šola, farmacevtska srednja šola ter šola za medicinske sestre. Kot predpogoj za vstop se zahteva dovršitev nižje srednje šole, tako da ima šola značaj srednje šole. Zobotehnična šola vzgaja zobne tehnike, srednja farmacevtska pa lekarniške pomočnike, ki bodo v lekarnah ali tovarnah zdravil v pomoč magistrom ali tudi za samostojno opravljanje enostavnejših poslov. V šoli za medicinske sestre se gojenke usposabljajo za asistentke zdravnikom, za instrumentarke, za delo v raznih zdravstvenih ustanovah, bolnicah, domovih ter za socialno zdravstveno delo na terenu. Razen teh delujejo še razne nižje zdravstvene šole za vzgojo nižjega zdravstvenega kadra, kateremu pripadajo v naši zdravstveni službi tudi važne naloge. Tako se vzgajajo v posebnih tečajih bolničarji in bolničarke, razkuževalci, babice in drugi.

Iz gornjih izvajanj vidimo, kako danes ljudska oblast Slovenije skrbi za zdravje slovenskega ljudstva. Nemogoče je tudi na kratko in površno opisati vsa prizadevanja oblasti, vendar nam gornje vrstice kažejo, da posveča Jugoslavija vprašanju zdravja vso pozornost in skrb.

Z. S. S. R.

Življenjski nivo sovjetskega ljudstva se dviga

Veliko pozornost je v svetu zbudilo dejstvo, da so v Sovjetski zvezi izvedli denarno reformo in ukinili sistem nakaznic za živila in industrijsko blago.

Sovjetska zveza prehaja na podlagi valutne reforme na rubelj polne vrednosti.

Valutne reforme v kapitalističnih državah vodijo običajno k zmanjšanju življenjske ravni delovnih množic, na katerih račun hočejo kapitalisti izkoristiti povojne gospodarske krize. Prav to se sedaj dogaja po drugi svetovni vojni. Prehod z vojnega gospodarstva na mirnodobsko gospodarstvo in likvidacijo posledic vojne spremlja v kapitalističnih državah zmanjšan obseg proizvodnje, naraščanje brezposelnosti, novi napadi na življenjsko raven delovnih ljudi, zmanjšanje dejanske plače in znatno povečanje cen blagu široke potrošnje. Kapitalistični monopoli izkoriščajo povojno gospodarsko in finančno krizo v državah, ki so oslabljene zaradi vojne, kot sta Francija in Italija, izvršujoč nanje pritisk z izgovorom pomoči v obliki »Marshalovega načrta«, ki je načrt ekonomskega zasužnjenja Evrope po ameriškem imperializmu.

V Sovjetski zvezi se izvaja valutna reforma na popolnoma drugačni podlagi kakor v kapitalističnih državah. Tam ni in ne bo brezposelnosti. Število delavcev in uslužbencev zaposlenih v narodnem gospodarstvu, narašča iz leta v leto. Ureditev denarnega obtoka, dvig proizvodnje blaga za široko potrošnjo in promet blaga v nadrobni prodaji omogočajo zmanjšanje cen ter bodo privedli do novega povečanja realnih plač in dohodkov delovnih ljudi. Valutna reforma, ukinitev sistema nakaznic in prehod na svobodno sovjetsko trgovino po enotnih državnih cenah bo privedla do utrditve sovjetskega rublja, povečanja njegove kupne moči, povečanja vlog, plač in denarnih dohodkov prebivalstva.

Sovjetska zveza je pokazala, da more popolnoma ukiniti sistem nakaznic na vse blago, in to kmalu po strahoviti vojni, ki je prizadejala velikansko škodo narodnemu gospodarstvu po nenavadno hudi suši, zahvaljujoč se ogromnim možnostim in prednostim socialističnega gospodarskega sistema. Prehod s sistema nakaznic na svobodno sovjetsko trgovino bo služil kot novo potrdilo za uspešno izvajanje stalinskega načrta povojne petletke.

V sovjetski državi se že dve leti po končani vojni ukinja sistem racioniranih obrokov in obnavlja normalna svobodna sovjetska trgovina, medtem ko kapitalistične države ne morejo doseči obnove svojega v vojni porušenega gospodarstva, zaradi česar se preskrbovanje teh držav neprestano zmanjšuje, cene najpotrebnejšim življenjskim potrebščinam pa naraščajo.

V Veliki Britaniji je bil zmanjšan obrok sladkorja za 20% v primeri z obrokom med vojno. Znižani so bili obroki za maščobo in krompir, ki med vojno niso bili racionirani, ter jih izdajajo zdaj na nakaznice. V Franciji je bil obrok kruha zmanjšan v tem letu dvakrat. V ZDA so se cene živilom povečale samo v zadnjem letu za 40%.

Taka so dejstva. Ta znova in znova pričajo o velikih prednostih socialističnega gospodarstva v primeri s kapitalističnim in o zmagoviti moči sovjetske družbene in državne ureditve; Ukinitev sistema nakaznic in razvoj sovjetske svobodne trgovine bosta vplivala na izboljšanje preskrbe prebivalstva, na celotno gospodarsko življenje države ter prispevala k narodni utrditvi države.

Sovjetske žitarice za ČSR

Sovjetska vlada bo dala do prihodnje spomladi 600.000 ton žitaric Češkoslovaški republiki. Prve pošiljke sovjetske pšenice so začele organizirano prihajati 7. decembra. Na željo ministrskega predsednika Sovjetske zveze Stalina bo vse obljubljeno žito v najkrajšem času dostavljeno Češkoslovaški. Sovjetske železnice so napravile vse potrebne korake, da bo prihajalo na češkoslovaško obmejno postajo dnevno po pet vlakov. Ker so sovjetske železnice širokotirne, bodo morali vso pšenico na obmejni postaji Cerna pri Copu (vzhodna Slovaška) preložiti. Dnevno bo preloženo iz sovjetskih vagonov v češkoslovaške 2500—3000 ton žita, to je približno 200 vagonov. Do konca tega leta bo z dobavami, ki so bile že dostavljene, predano Češkoslovaški do 150.000 ton žitaric.

ŽE V DRUGEM LETU PETLETKE SO V SOVJETSKI ZVEZI ZAČELI SERIJSKO IZDELOVATI LUKSUZNE AVTOMOBILE. TAKO NAGLEMU RAZVOJU SOVJETSKE INDUSTRIJE SO V NAJVEČJI MERI PRIPOMOGLI SOVJETSKI DELAVCI IN INŽENIRJI

POLJSKA

Demokratične pridobitve nove Poljske

Predvojna Poljska je bila ena izmed zaostalih držav s staro agrarno ureditvijo. Čeprav je bilo kmečko prebivalstvo rešeno tlačanstva že sredi 19. stoletja, je bila še vedno skoraj polovica zemlje last 20.000 veleposestniških družin šlahte (plemstva). Sredi vasi so stali med revnimi kmečkimi kočicami razkošni veleposestniški dvorci; veleposestniki so imeli najlepša polja in gozdove. Kmet je bil odvisen od veleposestnikov ne le v gospodarskem, temveč tudi v duhovnem in kulturnem pogledu. Šlahta je bila kljub vsem spremembam v Evropi v zadnjih desetletjih složna klika, ki si ni lastila le pravice do sodelovanja v državnem, političnem, gospodarskem in kulturnem življenju. Zakon o agrarni reformi je bil sicer sprejet na Poljskem že l. 1921., vendar poljska demokracija ni bila tedaj dovolj močna, da bi ga uveljavila. Režim Pilsudskega in njegovih naslednikov se je opiral predvsem na veleposestniški element.

Uvedba agrarne reforme v novi demokratični Poljski je bila prva ter poglavitna naloga. Izpolnjena je bila kmalu. Temu je treba pripisati, da se je povsem spremenila socialno gospodarska struktura Poljske in končno je bil povsem odpravljen tudi razred šlahte — opore poljske reakcije.

Zgodovinski odlok o agrarni reformi, ki je bil objavljen 6. septembra 1944, je zajel površino 4,242.943 ha zemlje, med tem 1,844.771 ha gozdov, ki jih je prevzela država. Kmetom so razdelili 2 milijona 408.178 ha zemlje. Zemljo je prejelo 382.000 družin, to se pravi okrog 1,850.000 ljudi. 71.965 družin kmetijskih delavcev je prevzelo 38,3% zemlje, 50 tisoč 754 kmetov brez zemlje je pa prejelo 17,6% zemlje; dalje je prejelo 30 tisoč 570 posestnikov, ki se niso mogli preživljati na premajhnih posestvih, 4,7 odstotkov zemlje, 126.605 malih posestnikov je prejelo 24,3% in končno 20.120 srednjih posestnikov je dobilo 4,1 odst. zemlje. Razen tega je dobilo zemljo še 20.811 obrtniških družin. Okrog 450.000 hektarov zemlje ni bilo parcelirane, ampak je bila izročena za obnovo in povečanje Varšave ter v druge namene. 10.000 ha zemlje je prejelo 83 znanstvenih raziskovalnih zavodov. 63 tisoč hektarov državne žrebčarne, 135 tisoč hektarov vzorne živinorejske postaje in 15.700 ha kmetijske šole. Ustanovljeno je bilo devet kmetijskih licejev, 10 kmetijskih gimnazij, 47 kmetijskih osnovnih šol, ena posebna šola, 93 vaških šol in 4 ljudske univerze. Skupno je ustanovljeno okrog 700 takšnih šol, medtem ko so prevzeli samo 23 starih. Vse druge so nove. V šolah poučuje nad 900 učiteljev 6000 dijakov. Ob tesnem sodelovanju sindikatov je bila podeljena zemlja za 53.814 predmestnih vrtov. Razen tega je namenjeno okrog 4600 ha zemlje kmetijskim pridelovalnim središčem, ki oskrbujejo menze industrijskih delavcev in nameščencev, živečih v mestih. Za osebe, ki se bodo šele vrnile, kakor za kmetijske delavce iz prenaseljenih krajev, je ostala rezerva okrog milijon hektarjev zemlje.

Vse to je bilo storjeno doslej, za prihodnost so pa pripravljeni nadaljnji načrti za preureditev agrarnega sistema in dvig agrarne kulture.

Obnova poljskih pristanišč

Poljske luke so bile med vojno hudo poškodovane. Pred vojno je imel Gdansk 92 žerjavov, od katerih je po vojni ostalo uporabnih samo 39. Mostovi, viadukti, črpalne postaje, vse je bilo popolnoma porušeno. Železnic in cest je bilo pokvarjenih 20 odst., pristaniških naprav 60 odst., skladišč celo 85%.

Ista slika je bila v Gdinju in Ščečinu. Pristaniške naprave v Gdinji so bile razdejane do 85%, v Ščečinu do 100 odst., skladišča v Gdinji do 40, v Ščečinu do 50%. Tema dvema lukama ter Gdansku je bila prizadejana škoda za 0 milijonov dolarjev. Pri obnovi pristanišč je bilo veliko dela s čiščenjem miniranih pristaniških bazenov in obalnega morja. Obnovitveno delo, s katerim so pričeli takoj po osvoboditvi, uspešno napreduje. V Gdansku so obnovili že 32.000 kv. m skladišč, 1 elevator in 21 žerjavov, v Ščečinu 20.000 kv. m skladišč, v Gdinji 104.000 kv. m skladišč, (300 m obrežja, 1 elevator in 30 strojev za prekladanje. V teh pristaniščih je blagovni promet vedno večji in se približuje predvojni višini.

Leto 1938 so v Gdinji pretovorili na ladjah mesečno 755.000 ton. Leta 1945 je zmogljivost pretovarjanja padla v govih naslednikov se je opiral pred- Gdinji na 105.000, v Gdansku na 54.000 ton, nakar je spet pričela rasti. Lansko leto so v Gdinji pretovorili mesečno že 420.000 ton blaga, ki so ga prepeljali na ladjah, v Gdanskem pa 430 tisoč ton. V prvi polovici letošnjega leta je gdansko pristanišče celo preseglo svojo predvojno zmogljivost s tem, da so v luki preložili pol milijona ton raznega blaga.

Triletni plan določa, da bo leta 1949 znašala prelagateljska zmogljivost poljskih pristanišč letno 26 milijonov ton.

Ker kaže obnovitveno pristaniško delo že sedaj uspešne rezultate, ni dvoma, da bo plan pravočasno izpolnjen.

BOLGARIJA

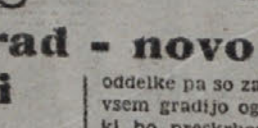

Dimitrovgrad - novo mesto v Bolgariji

Dimitrovgrad je najmlajše mesto Bolgarije. Njegovo ime se je rodilo šele pred meseci, navzlic temu se je že globoko vsidralo v zavest bolgarskega delovnega ljudstva. Razvoj novega mesta, kot industrijskega centra južne Bolgarije, je zagotovljen z dvoletnim načrtom Ljudske republike Bolgarije. Ta načrt predvideva, da bo Dimitrovgrad imel že ob koncu leta 1949. okrog 30.000 prebivalcev, v petih letih pa se bo število prebivalcev povečalo verjetno na 50.000.

Pred meseci je prišla v Dimitrovgrad prva mladinska delovna brigada »Georgij Dimitrov«. Prišli so inženirji, strokovnjaki, gradbeni mojstri. Zgradili so barake in pričeli graditi ceste, kopati rove in kanalizacijo, in temelje za številna nova industrijska podjetja in stanovanjske hiše.

Novo industrijsko središče Dimitrovgrad se naslanja na bogata nahajališča rjavega premoga. Premogovnik bo v nekaj letih lahko dajal dnevno do 10 tisoč ton premoga. V obratu je tudi že prva električna centrala »Marica I«. Letos 9. septembra je pričela obratovati velika tovarna cementa. V bivšem naselju Gara Rakovski stoji tudi že velika tovarna za sadne in zelenjavne konserve. Največje tovarniške oddelke pa so začeli graditi letos. Predvsem gradijo ogromno tovarno dušika, ki bo preskrbovala Bolgarijo z dušikovimi umetnimi gnojili, superfosfatom, žvepleno kislino in drugimi kemičnimi proizvodi. To bo središče kemične industrije Bolgarije. Tovarna bo imela svojo železniško progo, ki jo gradijo mladinske delovne brigade.

Nedaleč od gradilišča te tovarne gradijo novo ogromno električno centralo »Marica II«, ki bo s svojimi 75.000 kilovati oskrbovala z električno energijo ne samo tovarno dušika in ostale tovarne v Dimitrovgradu, temveč tudi številna druga industrijska podjetja v vsej Južni Bolgariji.

V rudniku in novih tovarnah bo zaposleno več tisoč delavcev. Za vse te delavce je treba zgraditi zdrava stanovanja. Delavsko naselje rudnika bo nekoliko oddaljeno od industrijskega središča, za zvezo z rudnikom pa bodo zgradili električno železnico. Prvi del naselja že stoji, načrt pa predvideva, da bo v tem naselju stanovalo okrog 4000 delavcev s svojimi družinami. Zgradili bodo šole, bolnišnico, gledališče, igrišča, parke, kopališče in podobne naprave.

V Dimitrovgradu ne poznajo odmora. Vsak prebivalec se zaveda veličastnosti načrta, ki ga je treba uresničiti. V dveh letih bo tu stalo mesto, ki bo ponos vse Bolgarije, mesto dela in lepote, slavni Dimitrovgrad.

KULTURA - UMETNOST

Galerija

slovenskih tržaških likovnih umetnikov

Slikarstvo je ena osnovnih tradicionalnih umetnosti, stara menda kakor je staro človeštvo. To ve pri nas vsak preprost človek in vendar mnogo več znanja o njem so si le redki pridobili, — vsekakor mnogo manj kot o kateri koli drugi umetnosti. Nič čudnega, tudi pri drugih narodih ni drugače. Slikarstvo je namreč neka «aristokratska» umetnost, oziroma jo to bila doslej, ker je bila vedno precej draga v sorazmerju z drugimi umetnostmi, zato manj dostopna širokim množicam. Danes se je tudi to spremenilo: Tehnična sredstva za razmnoževanja so se zelo izpopolnila, povečala in zato pocenila, v vseh večjih mestih so javne galerije in pogosto prirejajo slikarske raztave. Slikarska umetnost se vse bolj uporablja v vsem javnem kulturnem življenju: umetniška ilustracija v knjigi, časopisu danes ni več redkost, dobri lepaki, umetniško poslikane kulise, umetniški filmi, s freskami poslikani prostori javnih zgradb, postajajo skoraj običajne stvari pri večjih prireditvah in ustanovah. Tudi med nami niso več bele vrane stanovanja z izvirnimi umotvori domačih umetnikov.

Vendar moramo biti vse prej kot zadovoljni. Marsikdo, ki je občutil na moderni razstavi, da mu je zaprt vstop v to svetišče umetnosti, si je morda očital nezanimanje, malomarnost, toda spreobrnjencev je navadno le malo. Res je. Tudi naše javno kulturno življenje še ni moglo mnogo nuditi v prilikah, ki smo jih živeli in jih še živimo. Vendar se lahko vprašamo, koliko jih obiskuje naše in tuje razstave v Trstu, kdo sledi našim slikarjem, kdo jih pozna? In če njih število ni veliko, pa njih imena več veljajo, in to ne le med nami. Lahko so nam v ponos s svojimi priznanji v svetu.

Lojze Spacal se je rodil 1. 1907. v Trstu, v ulici Rossetti blizu Akvedota v podstrešni sobici, kjer je stanoval njegov oče, zidar pri železnici. Obiskoval je slovensko šentjakobsko šolo in šolo na Akvedotu. Nato je poskušal vse mogoče obrti: kleparsko, mizarsko, elektromehanično, trgovsko, manufakturno itd. — toda njegov nemirni duh ni zdržal nikjer dlje kot mesec dni. Tudi z obrniškimi večernimi tečaji ni bilo bolje. Z osemnajstimi leti so ga aretirali skupaj z Bidovcem, Spangerjem in ga obdolžili zveze s požigi fašističnih šol na Katinari, Proseku.

Takrat si še ni upal misliti na slikarstvo. To se je zgodilo šele nekoliko pozneje, po aretaciji in zaporu, v konfinaciji v Bazilikati. Sam v zakotni vasici — premestitev v družbo tovarišev so mu vedno zavrnili — je začel razmišljati o tem, slikati in študirati. Vpisal se je na «Liceo artistico» (Umetniška srednja šola) v Benetkah leta 1932. in dve leti kasneje je napravil izpit. Po povratku se je že v Trstu temeljito pripravil, nadaljeval poleg dela za vsakdanji kruh. na umetniški akademiji v Milanu in na visoki šoli za umetniško obrt v Monzi. Ko je ti dovršil je delal v raznih umetnostnih obrtih. Leta 1937. je prvič razstavil na sindikalni razstavi v Trstu, 1. 1940. pa prvič samostojno, že prej

Z. Jelinčič

pa na državni razstavi v Milanu. Ob napadu na Jugoslaviji je bil konfiniran, pozneje pa poslan v batt. speciale di lavoro, po razpadu pa je pribežal v Trst, nato v Milan. Po osvoboditvi je spet razstavljal, večkrat v Trstu, v Ljubljani, z jugoslovanskimi umetniki v Movski. Letos poleti je razstavljal samostojno v Rimu, v decembru pa je bil skupni razstavi, «Quadriennale» v Milanu, edini slikar iz STO-ja. Kritika mu je posvetila vedno mnogo pozornosti in ugodnih kritik.

Začel je s tako imenovanim magičnim (bajnim) realizmom. Pobudo je črpal iz sodobnosti, morda iz ljuskih pravljic in pripovedk, iz pokrajine, Krasa, morja. Njegove freskve v cerkvi v Gradnem v Brdih, so se izkristalizirale v monumentalne oblike. Slike iz vojne dobe in osvobodilne vojne pa podajajo realistične sodobne prizore. Nadaljnji njegov razvoj, kot sicer v neki meri že prej, kaže izkušnje modernega kubizma. V njem se dosledno razvija v čisto svojski slog. Ostal je doslej edini pomembni zastopnik te moderne umetniške smeri v Trstu, iz česar je tudi razumljivo nerazumevanje, na katero zadeva njegov način izražanja. Kljub temu je očitno njegovo povračanje v slog naše ljudske, folklorne umetnosti. Njegove močne barvne tone so italijanski kritiki skoro soglasno ocenjevali kot slovanske. Nejasne, razlite barve impresionizma ga niso nikdar privlačevale, — vedno je imel rad jasnost. Četudi ta nacionalizem v neki meri oznaka njegovega načina ustvarjanja, se mu ne more osporavati sodobnosti in snovi iz stvarnega življenja in trpljenja socialne sredine.

Njegove slike kažejo nemirnega duha iskalca vedno novih reštev slikarskih umetniških problemov, — in priznati mu moramo, kot mu je že mnogo kritikov to priznalo, da je prišel že daleč na svoji poti iz čičenja lastnega izraznega sloga.

Robert Hlavaty, se je rodil 1. 1897 v Trstu, v ulici San Francesco, kot sin čeških staršev. Oče je bil hišnik v ulici Galatti. Študiral je gimnazijo v Dalmaciji in jo končal v Idriji, vseučilišče pa v Ljubljani, v Zagrebu in v Padovi.

Hlavaty je po poklicu kakor tudi po svojem iskrenem zanimanju zdravnik. Vendar je v njem še druga narava, in sicer slikarska, ki ni šibkejša, ako ne celo močnejša, globlja, v nekem smislu življenjska. Že v srednji šoli mu je bilo risanje najbolj priljubljen predmet. Razvedrilo mu je, kamor se zateka v svojem prostem času in tudi v svojih življenjskih problemih. Včasih obžaluje, da se ni mogel ves predati temu svojemu nagnenju, izživljanju v barvah, kjer mu je življenje lepše, bolj polno, sočnejše.

Razstavil je prvič v Ljubljani samostojno pri Kosu 1.1940. Čisto sam se je izpopolnjeval kot samouk po raznih slikarskih razstavah. Po osvoboditvi je razstavil na partizanski razstavi v Trstu in letošnje poletje v družbi dveh drugih slikarjev.

Tudi on je kolorist, zaljubljen v barve, predvsem v akvarelne, vodne, v katerih je postal mojster. Zakaj ravno akvarelne barve? «To je stvar notranjega občutja. Akvarel je bolj liričen, lahek in virtuozen. Gotovo bolj odgovarja moji naravi», mi je rekel. Res je njegov mehki, liriční, barvni impresionizem ono, kar nas privlači pri njem. Vendar je zanj predstavljal že nevarnost, da postane dekorativna moda brez življenja. Je bil življenjsko prekrepak za to. Njegova letošnja poletna razstava je pokazala napredek v nove smeri. Sem in tja krepke barvne disonance, jasnejše oblike in deloma plastično podajanje resničnosti dokazujejo razvojne sposobnosti tudi na druga področja.

Trst, luka — morje in kraška pokrajina, to so njegovi najbolj priljubljeni predmeti, a tudi življenje ga vedno češče zanima s svojo pestrostjo: semnji, procesije, da ne pozabimo ljubkih otroških sličic, ki mu tako ležijo v njegovih ilustracijah.

(Nadaljevanje sledi)

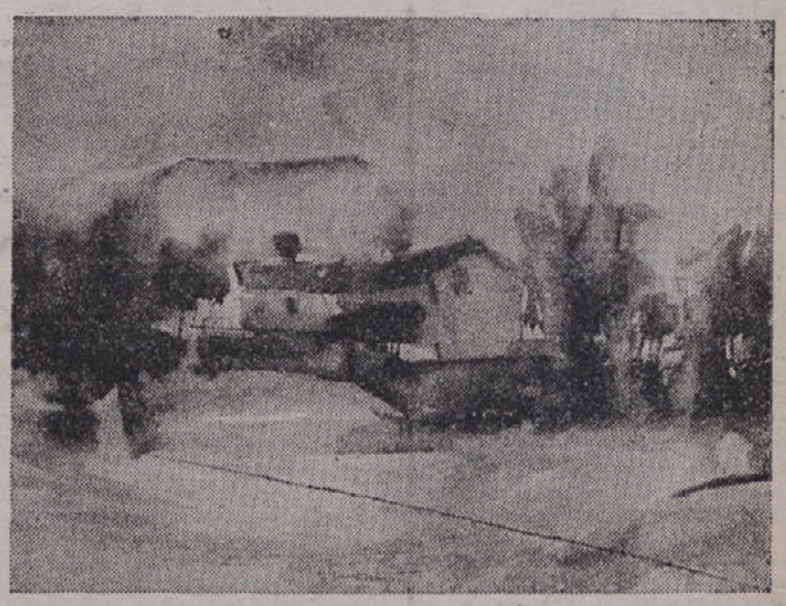

P. Hlavaty — vas

L. Spacal — kostanjar

Problemi italijanske šole

V zadnjem času se italijanski listi vseh političnih struj ponovno vračajo na vprašanje italijanskega šolstva na Tržaškem. Probleme osvetljujejo s stališča posameznih političnih gledanj. Tako se postavljajo ti problemi križno osvetljeni pred italijansko preb'lastvo, ki se budi iz dosedanje neinteresiranosti in spoznava, da je vprašanje šolstva eno izmed najvažnejših in najbolj perečih.

Pred pol leta je reakcionarno časopisje govorilo predvsem o slovenskem šolstvu in je s ponarejenimi statistikami sipalo ogenj in žveplo na slovensko šolstvo. Interes za italijansko šolstvo se je pojavil najprej v naprednem časopisju, ki je registriralo dejstvo, da je italijanska šola ostala po duhu in osebju še popolnoma ista kot v času fašizma. Nekdanji fašistični šovinizem nadaljuje danes v italijanskem šolstvu «Lega nazionale»; onj redki učitelji in profesorji, ki so bili kot fašisti «epurirani», pa so zopet na svojih starih mestih. Razumljivo torej, da so demokratično orient'rani starši postali pozorni na delo učite'jev svojih otrok in se vsak dan p go-steje dvigajo protesti proti vzg jni smeri, ki jo zas'edujejo uč teli v nasprotju z vzgojn mi načeli demokrat'čnih množic. Kako nevarne kali konflikta med šolo in domom vsebuje različnost pog'edov na vzgojna načela, kaže v najbolj žarki luči primer miljskega kat'heta. Kot poroča «Lavoratore» od 10. t m., je ta naravnost pozval svoje učence, naj ne pripovedujejo doma, o čem se v šoli učijo, kajti kar se dobrega naučijo v šoli, to vse pokvar'jo starši zaradi svojega škodljivega vpliva. Ali ni to odprta napoved boja, ki se utegne razviti med šolo in domom?

Nič čudnega ni tedaj, če so se demokratični starši zavedli svojega prava na vzgojo svojih rodnih otrok in s tem tudi svojega prava, da soodločajo tudi v šolskih vprašanjih. Prav miljski starši so uveljavili v začetku tega šolskega leta to svojo pravico, ko so odklonili povratek nekdanjih fašist'čnih učitelj'ev in so zaradi odločnega nastopa v svoji zahteví tudi uspeli.

Danes se o vprašanju šole razpravlja med širokimi množicami in vsak dan postaja bolj jasna potreba ustanovitve roditeliskih svetov tudi med italijanskimi starši, ki hočejo preko teh svetov imeti tudi svojo besedo pri urejevanju svojega šolstva. Da bodo italijanski starši v svoj'h namerah uspeli, smo popolnoma prepričani. Tako bodo slovenski starši, ki vodijo borbo za demokratizacijo šolstva dobili tudi na šolskem področju odločnega in vernega zaveznika v italijanskih množicah, ki so svoje zavezništvo v zadnjih letih dokazale na drugih področjih javnega življenja.

Reakcionarno časopisje seveda poizkuša zapeljati razpravo v čisto drugo smer. S prstom kaže na slovenske šole, ki jih hoče prikazati kot umetne tvorbe, ki imajo za cilj «falsificirati etnič ne statistike». Tako je n. pr. «resnicoljubna» «Emancipazione» zopet enkrat zabrenkala staro pesem o «calati dai monti». Sedaj je vzela na muho slovenski «Dijaški dom», kjer po njenih informacijah živi «približno 150 importiranih slovenskih dijakov». In «Emancipazione» nestrpno vzklika «Ma perchè non si fanno delle serie indagini?» Mi smo se v resnici potrudili in resno preiskali ta primer. Tako nam je možno poročati, da biva v Dijaškem

D. Pahor

domu točno 146 dijakov, od katerih je 113 gojencev doma s Tržaškega ozemlja, 7 gojencev z italijanskega in 26 z jugoslovanskega ozemlja. Da ugodimo želji «Emancipazione» po resni preiskavi, smo si ogledali, iz katerih krajev je teh 26 «importiranccv» in smo točno ugotovili, da ima samo eden tačas svoj dom na prejšnjem ozemlju Jugoslavije in še ta je rojen v Gorici. Od ostalih petindvajsétih so štirje iz onega dela Julijske Krajine, ki je pripadal do 15. septembra jset gojencev iz zelo «oddaljenih» con B, medtem ko je ena in dva krajev nekdanje cone A, tako na pr. 6 iz Sežane, 5 iz Lokev, 1 iz Lipice itd. Ti «importirani» dijaki so vpisani na slovenskih sedanjih šolah v Trstu že nekaj let in obiskujejo po večini višje razrede. Nadaljujejo pač svoje študije tam, kjer so jih začeli in jim je «falsificiranje etničnih statistik» deveta briga.

Tako donkihotstvo ne bo moglo odvrniti italijanskega ljudstva od zanimanja za svojo, za italijansko šolo. Tudi oni, ki ugotavljajo potrebo po reformi šolstva, se ne bodo oplašili z očitki, da hočejo italijanski šoli vzeti «italijanski duh». Nihče ne osporava italijanski šoli pravice da se razvija v tem duhu, kakor je nesporna tudi pravica slovenske šole, da jo preveva slovenski duh. Seveda ne more postati dekorativna moda brez življenja. Je bil življenjsko prekrepak za to. Njegova letošnja poletna razstava je pokazala napredek v nove smeri. Sem in tja krepke barvne disonance, jasnejše oblike in deloma plastično podajanje resničnosti dokazujejo razvojne sposobnosti tudi na druga področja.

Trst, luka — morje in kraška pokrajina, to so njegovi najbolj priljubljeni predmeti, a tudi življenje ga vedno češče zanima s svojo pestrostjo: semnji, procesije, da ne pozabimo ljubkih otroških sličic, ki mu tako ležijo v njegovih ilustracijah.

(Nadaljevanje sledi)

Problemi italijanske šole

V zadnjem času se italijanski listi vseh političnih struj ponovno vračajo na vprašanje italijanskega šolstva na Tržaškem. Probleme osvetljujejo s stališča posameznih političnih gledanj. Tako se postavljajo ti problemi križno osvetljeni pred italijansko preb'lastvo, ki se budi iz dosedanje neinteresiranosti in spoznava, da je vprašanje šolstva eno izmed najvažnejših in najbolj perečih.

Pred pol leta je reakcionarno časopisje govorilo predvsem o slovenskem šolstvu in je s ponarejenimi statistikami sipalo ogenj in žveplo na slovensko šolstvo. Interes za italijansko šolstvo se je pojavil najprej v naprednem časopisju, ki je registriralo dejstvo, da je italijanska šola ostala po duhu in osebju še popolnoma ista kot v času fašizma. Nekdanji fašistični šovinizem nadaljuje danes v italijanskem šolstvu «Lega nazionale»; onj redki učitelji in profesorji, ki so bili kot fašisti «epurirani», pa so zopet na svojih starih mestih. Razumljivo torej, da so demokratično orient'rani starši postali pozorni na delo učite'jev svojih otrok in se vsak dan p go-steje dvigajo protesti proti vzg jni smeri, ki jo zas'edujejo uč teli v nasprotju z vzgojn mi načeli demokrat'čnih množic. Kako nevarne kali konflikta med šolo in domom vsebuje različnost pog'edov na vzgojna načela, kaže v najbolj žarki luči primer miljskega kat'heta. Kot poroča «Lavoratore» od 10. t m., je ta naravnost pozval svoje učence, naj ne pripovedujejo doma, o čem se v šoli učijo, kajti kar se dobrega naučijo v šoli, to vse pokvar'jo starši zaradi svojega škodljivega vpliva. Ali ni to odprta napoved boja, ki se utegne razviti med šolo in domom?

Nič čudnega ni tedaj, če so se demokratični starši zavedli svojega prava na vzgojo svojih rodnih otrok in s tem tudi svojega prava, da soodločajo tudi v šolskih vprašanjih. Prav miljski starši so uveljavili v začetku tega šolskega leta to svojo pravico, ko so odklonili povratek nekdanjih fašist'čnih učitelj'ev in so zaradi odločnega nastopa v svoji zahteví tudi uspeli.

Danes se o vprašanju šole razpravlja med širokimi množicami in vsak dan postaja bolj jasna potreba ustanovitve roditeliskih svetov tudi med italijanskimi starši, ki hočejo preko teh svetov imeti tudi svojo besedo pri urejevanju svojega šolstva. Da bodo italijanski starši v svoj'h namerah uspeli, smo popolnoma prepričani. Tako bodo slovenski starši, ki vodijo borbo za demokratizacijo šolstva dobili tudi na šolskem področju odločnega in vernega zaveznika v italijanskih množicah, ki so svoje zavezništvo v zadnjih letih dokazale na drugih področjih javnega življenja.

Reakcionarno časopisje seveda poizkuša zapeljati razpravo v čisto drugo smer. S prstom kaže na slovenske šole, ki jih hoče prikazati kot umetne tvorbe, ki imajo za cilj «falsificirati etnič ne statistike». Tako je n. pr. «resnicoljubna» «Emancipazione» zopet enkrat zabrenkala staro pesem o «calati dai monti». Sedaj je vzela na muho slovenski «Dijaški dom», kjer po njenih informacijah živi «približno 150 importiranih slovenskih dijakov». In «Emancipazione» nestrpno vzklika «Ma perchè non si fanno delle serie indagini?» Mi smo se v resnici potrudili in resno preiskali ta primer. Tako nam je možno poročati, da biva v Dijaškem

D. Pahor

domu točno 146 dijakov, od katerih je 113 gojencev doma s Tržaškega ozemlja, 7 gojencev z italijanskega in 26 z jugoslovanskega ozemlja. Da ugodimo želji «Emancipazione» po resni preiskavi, smo si ogledali, iz katerih krajev je teh 26 «importiranccv» in smo točno ugotovili, da ima samo eden tačas svoj dom na prejšnjem ozemlju Jugoslavije in še ta je rojen v Gorici. Od ostalih petindvajsétih so štirje iz onega dela Julijske Krajine, ki je pripadal do 15. septembra jset gojencev iz zelo «oddaljenih» con B, medtem ko je ena in dva krajev nekdanje cone A, tako na pr. 6 iz Sežane, 5 iz Lokev, 1 iz Lipice itd. Ti «importirani» dijaki so vpisani na slovenskih sedanjih šolah v Trstu že nekaj let in obiskujejo po večini višje razrede. Nadaljujejo pač svoje študije tam, kjer so jih začeli in jim je «falsificiranje etničnih statistik» deveta briga.

Tako donkihotstvo ne bo moglo odvrniti italijanskega ljudstva od zanimanja za svojo, za italijansko šolo. Tudi oni, ki ugotavljajo potrebo po reformi šolstva, se ne bodo oplašili z očitki, da hočejo italijanski šoli vzeti «italijanski duh». Nihče ne osporava italijanski šoli pravice da se razvija v tem duhu, kakor je nesporna tudi pravica slovenske šole, da jo preveva slovenski duh. Seveda ne more postati na to, da bi bil «italijanski duh» sozaročen s šovinizmom, z nespametnim fašizmom, ki naj bi še naprej s sovražno vzgojo v šolah kalil mirne odnose med narodi, ki se stikajo in pomešani živijo na našem ozemlju.

Zelo perečе je tudi problem nadštevilnosti italijanskega uč teljskega in profesorskega kadra. Okrog 500 učiteljev je nadštevilnih in prej ali slej bodo morali Italijani sami rešiti ta problem. Ni pa rešen s tem, d abi se temu uč teljstvu priznala kaka «izredna stalnost», ker je nemogoče, da bi proračun bodočega Tržaškega ozemlja težil tak nepotreben, prekomeren strošek. Fašizem je privedel v naše kraje preizkušene učite.je-fašiste, drugi so pribežali iz krajev, ki so priključeni k Jugoslaviji in s tem dokazali, da jim je malo mar resnična kulturna enotnost vseh Italijanov. Drugi so spet bil. v službah na italijanskih šolah v onih krajih našega ozemlja, kjer so sedaj slovenske šole. Četudi protestirajo, ker je začela okupacijska V. U. nekatere nadštevilne odpravljati v Italijo, vendar ni drugega izhoda. Zastoni je, da se «Voce libera» poteguje najprej (5. XII.) za rojene Tržačane, a naslednji dan (6. XII.) za učiteje «esule». Končno bodo morali jasno povedati, kako je rešiti ta problem. Prav gotovo je nepravilno in zelo malo socialistično če načenja «L'ora socialista» (13. XII.) vprašanje poročenih učiteljic. Smešno in zlobno je, ko «Emancipazione» (7. XII.) protestira zaradi premestitve italijanskih učiteljev v Italijo in v isti sapi zahteva, da bi italijanska vlada (!) pozvala v Italijo one slovenske učitelje, ki jih je fašizem pregnal z domačih tal in so se po zlomu fašizma zopet vrnili v svoje rojstne kraje. Resnično narodno in kulturno edinstvo italijanskega naroda bodo ti «veliki patrioti» dokazali šele tedaj, ko bodo proučili stvarno potrebo po italijanskih učiteljih na Tržaškem ozemlju, toliko jih tudi na teh šolah pustili, seveda v prvi vrsti domačine; vse nadštevilne pa poslali v Italijo, da bodo v onih pokrajinah, kjer je odstotek nepismenih še zelo visok, odprli nove šole. To bi bilo zares patriotično delo vredno iskrenega rodoljuba. Četudi s nam v današnji situaciji taka rešitev zdi nemogoča, smo trdno uverjeni, da bo končno zmagalo resnično kulturno in demokratično gledanje na šolske probleme italijanskega ljudstva.

KULTURNE KRITIKE - OCENE

PRAVDA ZA CANKARJA

Na koncu stoletja se je izrodila malomeščanska hejšlovanska navdušenost v izdajstvo narodnih interesov in barantanje z nemškimi veleposestniki, liberalni individualizem se je izgubljal v gnusobnem kompromisarstvu, nekdaj ponosna svobodna misel je hlapčevala kramarjem, štacunarjem in krčmarjem. V javnem življenju so odločali hinavci, sleparski dacarji in kralji na Betajnovi ter njihovi priganjači. V dolini šentflorijanski so bili na redko posejani poštenjaki in idealisti, toda še tiste, ki so si upali z odkrito besedo na dan, je tlačila tiranija klerikalne in liberalne stranke. Slovenska književnost je bila sirotna in nebogljena; gospodarji so zahtevali, naj jim služi zvesto in predano, naj zapira oči in jih pomaga zapirati tudi drugim. Po hrupnem naturalističnem komedijanstvu Govekarjevem so polnili strani revij in pošiljali v svet pesmice in popevčice epigoni epigonov, ki niso imeli nič povedati slovenskemu ljudstvu. Učenci učencev in drugih mojstrov-škaz so slepomišili z oblikovno virtuoznostjo in ponarejenimi čustvi. Pesnili so Gangli, Funtki in Hribarji, Aškerc pa se je učil pri samem sebi in posnemal svoje začetke.

Takrat je nastopil Ivan Cankar in z njim moderna. Krepko je zaoral po usmrajenem močvirju in priklical vihar, ki bo očistil ozračje. Preplašil je samozadovoljne malomeščane, gospodiče, ki so se ravnokar vrnile iz klošter, tercijalke in nasilne izpokorjevalce. Pokazal je dobro misleče idealiste in plemenite zanesenjake, ki jih je zamorila družbena slana, v njegovih novelah so začeli nastopati idealni in preprosti ljudje: Ivan Dolinar, Nikolaj Nikič, Milan in Milena, Pavel Slivar, Francka, Peter Novljan in drugi. S silo se je zagnal proti Grudnom, Grozdom in Kantorjem, proti gospodarskim in duhovnim zasužnjevalcem ljudstva. Že njegove prve besede — še pred Erotiko in Vinjetami — so bile jasne in predorne, zato je zapekla Cankarjeva pesem čuvarje ustaljene hinavščine in sleparstva. Cistemu in neoskrunjenemu srcu so očitali pohujšljivost in pornografsko umazanost, zbali so se za svoje prestole in stolčke. Spoznali so, da je Cankarjeva beseda nevarna za njihovo vladanje brez nadzorstva. In vrhovni paznik javne morale Bonaventura Jeglič je pokupil naklado njegove zbirke in v aprilu 1899 pripravil Cankarjevim pesmim grmado v knezoškofijski peči. Udarni slovenski klerikalizem je pokazal svoj obraz pod srednjeveško krinko, svetu se odpovedujoči duhovni gospod je s pretkano kretnjo molče kričal, da je beseda o vladi v onostranstvu samo za omejene naivneže. Mračnjaškemu pohlepu po odločanju v tostranskih zadevah je bila svobodna umetnost prevelika sovražnica, da je ne bi vsaj zahrbtno napadal. Vedeli pa so, da je svoboden umetnik nevaren tudi, če poje samo o — ljubezni in ljubici. Duhovni vladarji so dosledno korakali po poti, ki jo je napovedovala zelotska pridiga Antona iz Kaja v satirični utopiji 4000. In vsi manjši čuvarji in ječarji so morali odobravati dejanje svojega prevzvišenega, če so hoteli še dalje biti deležni drobtinic z njegove mize. In ne bi bili dosledni, če bi se mu upirali. To je bila nujna in neizbežna pot slovenskega mračnjaštva tiste dobe.

In kritiki, Ušeničniki in Lampeti ter vrsta brezimnih, so morali ideološko in umetnostno utemeljevati zahteve mračnjakov. Kakor je našel zagovornike škof Tomaž Hren, ko je požigal najtemeljnejša dela slovenske prosvete 16. stoletja, kakor so znali braniti Pavški in Stelčiči Kopitarjeva preganjanja Prešernove svobodoljubne pesmi, so tudi tedaj kulturne ničle napadale Cankarjevo novatorsko umetnost in smešile njegovo družbeno revolucionarnost. Hlapci in pomagači, lakaji in komorniki, »strici in bratanci« so očitali Cankarju, da se norčuje z rodoljubjem in vero, moralo in krščanstvom, cerkvijo in državo, podtikali so mu nihilizem in anarhizem, ker ga niso razumeli ali ga niso hoteli razumeti. Niso marali vedeti, da je družbena revolucionarnost Cankarjeve umetnosti napovedovala čas, v katerem ne bodo vladali njihovi doslejšnji gospodarji, ampak ko bo slovensko ljudstvo krepko zagrabilo v roke vajeti svoje usode. Takrat je pomenjal očitek nihilizma strašilo, takrat je pomenjalo namigovanje o anarhiji ovajanje in kličanje policije na pomoč. Ustrašili so se Cankarjevega boja proti večnemu filistru in napovedi vojne velezaslužnim rodoljubom-sleparjem, plašili so se Cankarjevih napadov proti samopridnim narodnim prvakom, kulturnim sebičnežem in žonglerjem s frazami. Cankar se je junaško upri bedasti skromnosti in ostudnemu samozatajevanju, ki so ga pridigali stoletni zaslepljevalci ljudstva, ker niso marali, da bi narod spregledal in da bi se mu odtrgal krmeželj z oči. Zagovarjal je bedne eksistence, ki so se pregrešile v borbi za življenje proti družbenim uredbam in meščanski justici, ki čuva »red«. Prikazoval je hudobnost družbe do otrok in onemoglih. Viharno je protestiral proti zapeljivcem in skrunilcem čistosti otroških duš in preprostih src. Branil je slovenske umetnike-tujce v domovini, ki so doživljali razočaranja, muke in trpljenje in ki jih je družba, ki je vzela narod v zajem, preganjala kot nezakonske otroke preko praga. Razkrinkoval je frazerske politikante, ki besedičenja o blagoslovu umetnosti niso smatrali za resno stvar. Ustvarjal je apoteozo slovenske proletarske matere in njene družine, ovekovečil težko usodo proletarskega Klanca in njegovo žilavo borbo za življenje.

In slovenska kritika je bila brez moči in besede. Ni vedela, ali naj hvali ali napada, ali naj odobrava ali odklanja. Poiskali so hvalisajoče kritike, ki so povzdigovali Cankarjev slog in čudovit jezik, a niso doumeli vsebine ali pa so jo vedoma zakrivali s ploho besed. Ti kritiki so se bali Cankarja kakor megla sonca. Toda Cankar je obračunal z njimi, s figurami brez prepričanja in hrbtenice. Zahtevali so od njega, da se podredi verskemu ali »narodnemu« kolektivu, ker niso priznavali novega družbenega razreda, ki se je tedaj porajal in za katerega je pisal Ivan Cankar. Niso si mogli misliti, da ga bo ta nova družba v bodočnosti sprejela za svojega glasnika in umetnika.

Tako je šlo dalje. Od Erotike preko Hlapca Jerneja do Podob iz sanj. Zvrstili so se Cankarjevi kritiki brez imen in na koncu se je pojavil med njegovimi sovražniki izza grma nekdo, ki ga je slovenska sodobnost označila za kulturno niče. V času, ko je slovensko ljudstvo zavladalo nad svojo usodo, je v imenu tistih, ki se proglašajo za idejne naslednike Mahničeve in Jegličeve, spregovoril zadnji Cankarjev nasprotnik: Cankarja sploh ne! Ta stavek je izrekel s pritrjevanjem anglo-ameriških imperialistov, budnih in skrbečih čuvarjev, da bi slovensko ljudstvo na STO-ju zašlo v kulturno mlakužo že davno premagane preteklosti. Hoteli bi nas nasilno zapeljati tja, odkoder nas je izpeljal Ivan Cankar in kamor se slovenski narod nikdar več ne bo vrnil.

Miroslav Ravbar.

IZSEL JE

KOLEDAR

„Gregorčičeve založbe"

za leto 1948

in

Mazalek-Budal

MUREK

pustolovščine mucka-paglavčka s številnimi ilustracijami R. Hlavatyja. Najlepša božičnica za naše malčke.

V VSAKO DRUŽINO NAS KOLEDAR!

Dobite ga v knjigarni Stoka v ul. Milano, v knjigarni Fortunato na trgu Sv. Antona novega in na sedežu »Gregorčičeve založbe« v ul. del Porta 16.

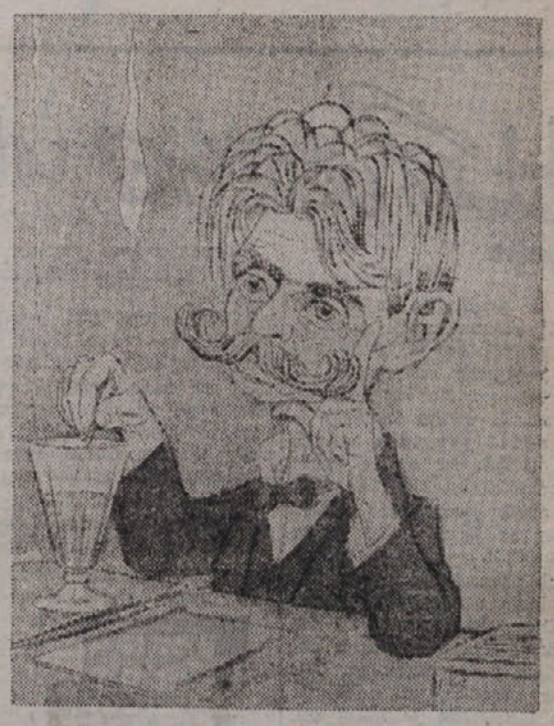

Hinko Smrekar — **Ivan Cankar**

Med sivo steno v ozadju in mizo v ospredju je stisnjeno drobno telesce z veliko glavo. Obleki umetnik ni posvečal veliko pazljivosti, preprosta je in vsakdanja; s prevelikim ovratnikom je še bolj poudarjen dolgi in suhi vrat. Vso skrb je Smrekar posvetil obrazu. Mogočni lasje in še mogočnejši navihani brki, okrogli obraz z velikimi, sanjavimi očmi so mojstrsko pretirane značilnosti v obrazu pisatelja Ivana Cankarja, tako da je z njimi resnična podoba bolj poveličana kakor izmaličena. Na mizi pred njim leži nepopisan papir, poleg njega pero in črnilnik, pisatelj očitno snuje. Čaj in prižgana cigareta sta resnična spremljevalca Ivana Cankarja v takih trenutkih. Kakor da je iz njih dobival navdihnjenje, zakaj vzporedno z dimom cigarete plava ob glavi kako v plamen strnjena misel. S sanjavimi očmi, s predirnim pogledom gleda pisatelj v življenje, premnogo je zla, bede in hudobije, zato se mu utrinja solza iz očesa, a grozeči in pretirano dolgi kazalec nam priča o njegovi jezi in resnem svarilu. S pretiranim poudarkom resničnih značilnosti je umetnik v karikaturi dobro označil bistveno stran Cankarjevega pisateljskega dela. Satira v besedi in karikatura v podobi sta si v marsičem podobni.

Prosveta med našim ljudstvom

V nedeljo 7. decembra so nekatera društva gostovala izven lastnega kraja. Taka gostovanja so zelo primerna, ker prinašajo v društva precejšnjo živahnost in služijo v vzpodbudo krajem, katerim je gostovanje namenjeno. Boljunski kotiček je zelo prizadeven in prav rad vabi k sebi druge igralske in pevske družine, sami pa gredo tudi radi v goste. Ni dolgo tega, ko smo povedali, da je gostoval tamkajšnji krožek v Lonjerju in tako vrnil Lonjercem obisk. V nedeljo pa je bil v Boljuncu dramski odsek s Proseka in Kontovela, ki je vprizoril veselo igro v treh dejanjih: »Trije vaški svetniki«. Dramski odsek se je prav dobro izkazal. Vsak igralec je dobro ustrezal svoji vlogi in svojo nalogo dobro rešil. Najboljša pa sta bila župan in njegova žena. Igra je žela veliko priznanje.

Boljunčani pa so priredili v nedeljo 30. novembra pod pokroviteljstvom Antifašistične ženske zveze kulturno manifestacijo, na kateri so recitirali člani domače dramske družine in pri kateri je nastopil tudi domači pevski zbor z desetimi pesmimi. Prireditev je prav lepo uspela. Boljunski mešani zbor je dober in se lahko predstavi širši javnosti, zato je tudi nastopil v nedeljo 14. decembra pri večerni radijski oddaji. Boljunčani skrbijo tudi za prijetno družabnost. V petek, na predvečer sv. Miklavža, so priredili prav prijetno miklavževanje; ves spored so izvajali pionirji z otroško igro »Sv. Miklavž« in z raznimi recitacijami. S tem so prebivalci Boljunca dokazali, da se dobro zavedajo, kaj pomeni prosvetno udejstvovanje naših najmlajših.

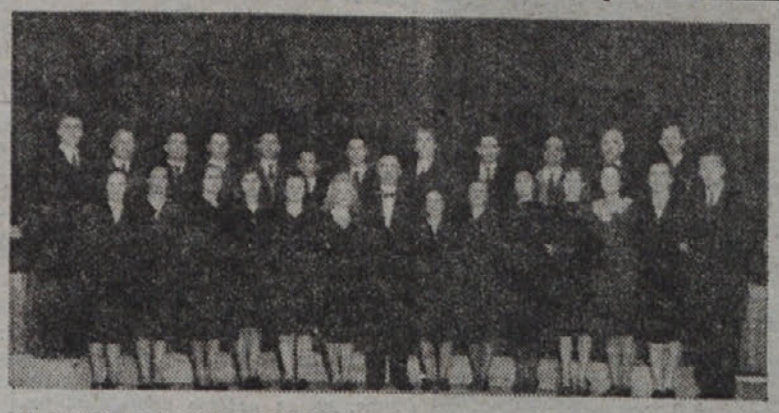

NA SLIKI VIDIMO KOMORNI ZBOR TRŽAŠKEGA RADIA; O NJEM BOMO V KRATKEM KAJ VEČ POROČALI. ZA DANES MORAMO SAMO POHVALITI ZGLEDNO POŽRTVOVALNOST ČLANOV ZBORA IN PEVOVODJE IN ŽELIMO NJIHOVEMU DELU SE MNOGIH USPEHOV.

Iz sosednjih krajev prihajajo bolj poredkoma vesti o prosvetnem delu. Prav bi bilo, da bi se tudi mejaši kaj oglasili. Morda se bo oglasila Dolina, kajti na uho nam je prišlo, da so že začeli s pripravami in vajami.

V nedeljo 7. decembra so odšli na gostovanje v Božiče tudi Sentjakobčani s svojim zborom in z igralsko skupino. Prireditev je potekla izbrno, pevci so navdušili s svojim lepim petjem in tudi igralska družina je imela priliko izkazati se.

V nedeljo 7. decembra je openski pevski zbor pokazal našim radijskim poslušalcem, kaj zmore. Ta zbor je v zadnjem času zelo napredoval. V nekaterih krajih je občutno pomanjkanje pevovodij, vendar se bo dalo s pomočjo Slovensko-hrvatske prosvetne zveze tudi temu odpomoči. Pevovodje bodo dobili kraji: Domjo, Stramar, Elerji, Sv. Barbara v miljskem okolišu in prav tako tudi Gropada. Tako bo doživelo prosvetno življenje v teh krajih nov razmah.

Zaradi tesnejše povezave članstva z društvom je tudi prosvetno društvo Simon Jenko, ki razvija svojo delavnost v središču mesta, priredilo v torek 9. decembra prijetno domačo zabavo. Člane društva je obiskal sv. Miklavž in razdelil nekaj daril. Prej pa so še nekateri člani društva nastopili s pevskimi točkami. Uvajal jih je šaljivo Božo Podkrajšek. Vmes je od časa do časa kako narodno zaigral Sončev orkestrček, ki je zelo dvignil razpoloženje. Tudi s takimi prireditvami bomo ustvarili potrebne pogoje za dobro prosvetno udejstvovanje.

Ob kongresu ZAM je bila v nedeljo 14. decembra kulturna prireditev, na kateri so nastopile slovenske in italijanske skupine. Slovenski skupini sta bili pevski zbor in Boljunca, ki ga vodi Drago Žerjal in ki ga sestavljajo povečini mladinci ter tamburaški zbor iz Rocola. Zbor je zapel himno mladinskega festivala; tamburaški zbor sestavljajo pionirji, uči jih tov. Gerdol. Igrali so prav lepo in morali dodajati nove točke.

V nedeljo 14. decembra je bila v sv. Križu pri Trstu lepa in prisrčna Gregorčičeva proslava, ki je uspela moralno in materialno. Tov. Dovšak je s svojim dobrim in izčrpnim predavanjem povezal recitacijske in pevske točke. Recitirali so člani svetokriške dramske družine, in sicer dva mladinca in dve mladinki. Pel je pionirski zbor pod vodstvom tov. Maverja.

V petek, 12. t. m. je ponovil na Opčinah svoj koncert radijski komorni zbor. Ponovili so spored samostojnega koncerta, na katerem so bile zbrane pesmi za 1. maj 1948. Zbor je očaral navzoče s svojim dovršenim izvajanjem, toda obisk ni bil posebno zadovoljiv.

V nedeljo, 14. t. m. so priredili trio Grošelj Božo, Dana Ročnik in Stanko Avgust ter člani Slovenskega narodnega gledališča Podkrajšek, Lukeš in Košuta pevsko dramsko akademijo za članstvo prosvetnega društva v Domju. Uvodno besedo je spregovoril tov. Just Košuta, ki je tudi recitiral Gregorčičevo »Soči« in Grudnovo »Mi smo minerji«. Tov. Grošelj Božo in tov. Dana Ročnikova sta zapela ob spremljevanju tov. Stanka s harmoniko, po tri solospeve in nekaj duetov.

Tov. Podkrajšek in Lukeš sta igrala dva groteskna skeča, in sicer »Dva gluha upokojenca« in »V gostilni«. Tov. Podkrajšek je vse točke duhovito napovedoval in primerno komentiral. Vsa prireditev je bila živahna, pestra in dobra. K tej prireditvi se je zbralo mnogo ljudi.

V prostorih prosvetnega krožka »Vojka Smuc« v Vicolo dell'Ospedale Militare je bila prva interna produkcija gojencev Glasbene šole. Nastopili so učenci prof. Karla Sancina, prof. Mirce Sincinove, prof. Vrabčeve in prof. Nede Abramove. Uspeh te produkcije je bil odličen. V prvi polovici januarja bodo produkcijo ponovili za javnost in na tej bodo nastopili tudi gojenci tov. Milana Perfota, Valiča in Gobca. Doslej javnost še ni bila obveščena o tej naši kulturni instituciji in njenem delu. Ta ustanova bo brez dvoma mnogo doprinesla k razvoju našega glasbenega življenja.

Dr. J. K.

BOŽIČNO BRANJE

Božična utvara

Pepca se je prebudila iz nemirnega sna. Z rokami si je pomela okcn oči, potem se je previdno izmotala iz cunjastih odej, se splazila s pograda na tla in neslišno odšla k oknu. Z vsako kretnjo je pazila, da ne bi prebudila sosede na levi in desni, ki so še spale ali pa se samo delale, kot da spijo, in so ždele pod odejo toliko časa, kolikor se je le dalo, da bi si skrajšale dan. Najraje se je ustavljala ob oknu in se zazrla daleč preko mesta v zasnežene Kamniške planine. Ivan mora biti nekje pod njimi. Njegove zadnje vrstice so prišle z Gorenjskega. Čuvala mu je otročka, ju negovala in vzgajala tako, kot je hotel on. Prišli so in niso jih zaustavili v njihovem početju niti sami božični prazniki, ki so bili pred vrati. Ko je skušala dopovedati, da tako majhnih otročičkov vendar ne more zapustiti, preden ne najde varstva, se je belogardist surovo zadrl nanjo: »Kaj nam mar?« in jo porinil skozi vrata. Borček jih je gledal z velikimi, prestrašenimi očmi, preden se je spustil v jok. Za njim je zahtela Marica. Tri dni je že, toda še vedno ju sliši, še vedno nima vesti o njih.

Medla svetloba se je razlivala preko dvorišča in se gubila v gosti jutranji megli. Dolgo je strmela v črno gmoto pred sosednimi vrati in razbrala iz nje obrise vojaškega kamiona. Ostro povelje je presekalo tišino. Za njim so zarožljale težke verige. Sest postav se je odtrgalo od vrat. Obkrožale so jih vojaške čelade in bajoneti. Drug za drugim so vstopali na kamion in vsaka njihova stopinja je bila kot udarec, ki je padal po njej, po njenih otrocih, po vsem ljudstvu. Ni mogla več zdržati in glasno je kriknila: »Talci!« V isti sekundi so bila polna vsa štiri okna. Hotele smo, da bi nas videli, da smo z njimi v njihovi najtežji uri, a bilo je že prepozno. Ničesar drugega nismo videle več razen sovražnega vojaštva, ki je polnilo kamion, da bi preprečilo morebitni beg. Šofer je pognal motor in vsega je bilo konec.

»Tako se je začel naš božič«, je vzdihnila Fanika in se trudno vrnila na pograd. Hotela se je znova zariti v odeje, a se je v hipu premislila, prekrižala noge pod seboj in se tako predala čustvom, ki so navalila nanjo. Nobeni stvari ni mogla odoleti, vsaka je prevzemala vso njeno notranjost in vsaki je hotela priti do dna. Zato je še dolgo nosila v sebi dogodke in se znova povračala k njim. Znala jih je prikazati in napraviti iz njih pravilen zaključek. Zaradi tega so jo žene vzljubile. to pot je čakala ,kaj porečejo Vera in ostale, katerih mnenje se je pričelo uveljavljati že prvega dne. Vera je stala v gruči sredi sobe. Njene lepe oči so bile vse solzne in videlo se je, kako jih z muko zadržuje, da bi se ne usule in ne prilile malodušja v ranjena srca.

»Ne sme nas streti! Ne smejo videti naše bolečine. Ve veste, da niso počakali, da bi minil božič, in so nas zaprli neposredno pred njim, zato da bi ga nam zagrenili. Naslajati se hočejo s tem, da nas bodo sestradali, toda tudi če ne dovolijo, da bi nam prinesli hrane, če nam grozijo in nas zvijajo pri zasliševanjih, če ženejo naše ljudi na morišče ,nas to ne sme upogniti. Močni so samo tedaj, ko čutijo, da se jim je posrečilo vliti v nas strah pred njimi. Vsaka ve, zakaj je tu. Ne bomo se vdale ne njim, ne svoji žalosti. Borke smo«.

Od besede do besede je rasla njena odločnost in prehajala na ostale.

»Kaj bomo nocoj na božični večer?« se je nenadoma spomnila Ljuba.

»Moramo ga praznovati in to tako, da bodo videli, da nam ni hudo.

»Petje mora biti, recitacije, telovadba in balet. Desa hodi v umetniško šolo. Naj enkrat pleše tudi za nas,« je svetovala Jasna. »Najbolje je, da kar pričnemo z vajami Ko začne Frakelj zasliševati, jih ne bomo mogle imeti«. —Posamezna zasliševanja so se vlekla v nedogled. Dogodilo se je, da so se spomnili sredi noči in nas zbudili iz spanja. Sarkastično je

zlogoval krvnik Frakelj ime Jasne Zupančičeve, hčerke našega pesnika, od katere je hotel zvedeti neke podrobnosti. Mislil je, da se bo prikopal do njih, ko bo omamljena od sna. Zasliševanjem smo tudi same prisluhnile po svoje, si razlagale iz njih, koliko jim je znano in to je zaposlilo v tistih urah vso našo duševnost.

Pepca se je še vedno sprehajala ob oknu in strmela v daljavo. Vse smo poznale njeno zgodbo in če je bilo le mogoče, smo jo skušale odtrgati iz razmišljanja. Pavla, s katero sta si bili domačinki, je stopila k njej. Mehko se je je oklenila okoli vratu in molče pripeljala na zgornji pograd. Bila je vsa voljna in se je vdala našemu razpoloženju. Mala medicinka, ki ji je Jasna izrekla Čižek, je pela naprej Bilečanko. Grobna tišina je spremljala njen čisti glas, refren pa se je sušal iz vseh grl in še nikoli ni bila tista pesem tako lepa kot tistikrat. Desa je recitirala, Zupančičevi verzi o domovini so dobili šele v tistih trenutkih pravi smisel, šele tedaj smo začutile vso njih veličino, šele tedaj smo vedele, kaj združuje in objemlje ta pojem. Vse so nam odvzeli ljudje, ki je niso nikdar resnično ljubili, ljudje ki so poleg tega z nami govorili isti jezik. S studom in s sovraštvom smo se odvračale od njih. Čutile smo njihovo sramoto, na katero sami niso morda nikdar pomislili. —

V vratih je zaškrtal ključ. Belogardist Frakelj, nek mlad pobalin in karabinerski maresalo so vstopili v sobo.

»Kaj je ta komedija, kaj mislite z njo?« je zarjul in čakal odgovora. Razumel je, da nočemo odgovoriti. Na sebi je čutil naše očitajoče poglede, ki so mu prodirali v dušo.

»Profesorica Kozinova k zasliševanju!« Več ni mogel spraviti iz sebe. Telo se mu je zgrbilo, glavo je stisnil med ramena in odšel ves osramočen. Marešalo se je pomilovalno ozrl nanj in prikimal v pozdrav. Njihov lastni hlapec se je tudi njemu zastudil.

Do večera smo pripravile petnajst točk tako dobro in natančno, da bi lahko zadovoljile še razvajen okus. Stisnile smo se na pograde in vsa soba nam je bila pozornica. Tudi lačnemu ni težko igrati in se pretvarjati, samo da ve, zakaj. Me smo si z igro in petjem pričarale božični večer, utvarjale smo si drugačen božič, kakor smo ga v resnici imele. Nič ni spominjal na domače božične večere, na božično smreko, čaj, orehe in potico. Bil je brez večerje, božičnih darov in tople peči. Nekoliko je bil podoben božiču, ki so ga imeli na Krimu, na Čavnu in Jelovici. Poleg vsega je bil najlepši božič, kar sem jih kdaj doživela. V njem nas je ogreval žar naše borbe in utvara nam je popolnoma uspela.

Mara Samsa

N·A·B·O·Ž·I·Č·N·O·J·U·T·R·O

ZALEDENELO MLINSKO KOLO

Primorski ljudski napisi

(Nadaljevanje št. 12.)

Preden se lotimo napisov na kraških portalih, se moramo vsaj površno seznaniti s samimi portali ali *»kalonami«*, kakor jim pravimo po domače.

Nastanek in vloga »kalon« sta v ozki zvezi z »borjačem« t. j. dvoriščem, ki je ograjeno z neprestopnim, tudi do dva metra in bolj visokim zidom. Vhod in izhod na borjač je mogoč izključno le skozi »kalono«. V prvotnem pomenu besede to niso navadna vrata, ampak *slavolok*. Ob raznih slovesnostih, sprejemih in podobnih priložnostih se po Krasu še danes menijo, koliko »kalon« so postavili, pri čemer vedno mislijo na slavoloke, okrašene z zelenjem in cvetjem. V prenesenem pomenu pravimo, da otroci »hodijo v kalonco«, če ne hodijo ravno. V vsakdanji rabi pa je kalona skupno poimenovanje za vhod na borjač, tako za lesene dele kakor za kamniti okvir in zidani nadstavek s streho. Kakor o vratih tako tudi o kaloni pravimo, da je »odprta« ali »zaprta«, ozka ali široka, itd., vendar s to razliko, da vrata peljejo v hišo, kalona pa na borjač.

Portale — tudi zelo podobne domačim — lahko srečate prav blizu in prav daleč stran od naših meja, kalone pa so: prvič časovno in krajevno lepo opredeljiv (čeprav še ne opredeljen) pojav, drugič pa — naše, slovenske. Po svoji obliki kalone sicer spominjajo na cerkvene, grajske, samostanske ali mestne portale, ki so jih naši podeželski stavbarji in klesarji na določeni stopnji gospodarskega in splošnega kulturnega razvoja hoteli prikrojiti za lastno rabo. A ne da bi v tem svojem stremljenju po epigonsko posnemali vzorce, so se osamosvojili in krenili svoja pota. Zato pri proučevanju kalon lahko samo s pridržkom govorimo o poznogotskih, renesančnih, baročnih ali klasicističnih vplivih. Umetnostni zgodovinar, ki bi se lotil tega vprašanja, se bo nujno moral posvetovati z etnografom, ali pa narobe. Pojem »kalona« predstavlja za nas določeno vrsto obrtne dejavnosti z bolj ali manj izraženimi umetniškimi hotenji.

V širšem obsegu se kalone pojavljajo pri nas v 17. stoletju. Datiranje nam je na srečo precej olajšano z letnicami, ki so pogostoma vklesane na kalonah samih. V teku 17. in 18. stoletja prevladujejo obokane kalone; eno tako nam prikazuje naslednja podoba (risba Maksima Gasparija po fotografiji v Arhivu Etnografskega muzeja v Ljubljani).

Risba je tako nazorna, da ne potrebuje razlag. Pripomnil bi, da zlasti pri starejših kalonah večkrat manjkajo vsi trije sklepniki, včasih pa samo oba stranska (n. pr. pri Ruščevih v Lokvi). Ponekod so sklepniki okrašeni z geometričnimi klesarskimi okraski, pri Drejčetovih v Sepuljah pa naletimo na tri moške glave (po izročilu naj bi to bili avtoportreti treh bratov iz te hiše). Pri kalonah te vrste so napisi redkost. Na gornjem sklepniku v sredi so navadno samo letnice.

39.

Na Muhovi kaloni v Lokvi 1679, na Ruščevi *1717*, pri Krtovih v Koprivi menda tudi *1717*, itd. itd.

40.

Tu in tam je poleg letnice imenovan hišni gospodar. Tako n. pr. v Trgu v Vipavi pri hiši št. 66: MARTIN PETKOVSHEK — 1763. Prav tam, pri hiši št. 48 pa je poleg gospodarjevih začetnic vklesana tudi hišna številka (stara). A. V. — *1772* — N. *37*.

(Se nadaljuje)

SMUČI PO BOŽIČNI SMUKI

epoklicani vodnik

Pavel Kunaver

BOŽIČNA ZGODBA S PLANIN

Vi, ki hodite dandanes pozimi v trumah na gore, se večinoma ne zavedate, da je bilo tam gori nekoč drugače. Danes fizkulturnika občudujemo, dajemo mu vse možnosti, da razvija svoje spretnosti; saj družba ve, da le v zdravem telesu biva zdrava duša.

Smučanje je postalo narodni šport in pozimi so gore prav tako polne planincev kakor poleti. Tam gori je vse poskrbljeno zanje. V kočah so oskrbniki in tople odeje. Tople peči čakajo na preznojenega smučarja. Tam, kjer je nekoč pretila smrt na valovitih visokih planotah, kjer se tako rada vlega bela megla in se spaja s sneženo odejo v belo maso, tam, kjer je utrujeni planinec lahko blodil ure in ure v krogu, ker končno izčrpan omahnil v sneg, so zdaj v glavnih smereh postavljeni visoki drogovi s puščicami, da vodijo v viharju in megli popotnika do varnega zavetja.

Kdor je kdaj doživel planine pozimi in v popolni samoti, jih ni nikdar več pozabil. Neizbrisno so se mu vtisnili v spomin prizori velikih gora v tisti tihoti, v nedotaknjenih belih plaščih ali pa ogrnjenih v pajčolan snežnega meteža, ki ga je gnal tuleči, do kosti segajoči, smrtno mrzli vihar. In doživljal je prvobitne občutke človeka raziskovalca, ki se mu odkrivajo novi, do tedaj nepoznani, od človeka neoskrunjeni kraji. Vprav ti prvobitni občutki so bili tako močni, tako vzvišeni, da jih ni nič nadkrililo in da smo zaradi njih v borbenem razpoloženju premagali v tistih davnih letih, še pred prvo svetovno vojno, vse ovire in začeli sami, v začetku le sedem po številu, hoditi v zimske gore, oboroženi ali s cepinom in vrvjo ali pa s smučmi.

In ovire niso bile majhne. Stari planinci so nas imeli za predrzne, obsodbe vredne revolucionarje, kavarniška družba in leni promenadni levi za norce, ljubice za nezveste, matere pa so nas milo gledale in prosile, naj se pozimo, ko že nočemo uporabljati pameti in ostati lepo doma ob zakurjeni peči. In tako smo šli v gore tudi pozimi in marsikateri vrh je padel. Iz

Nekoč pred prvo vojno, smo nameravali preživeti božič na Veliki planini.

Velika planina je eden od smučarskih paradižev dandanes. Sicer zahtevajo njena zapadna pobočja skoraj vsako leto eno ali dve smrtni žrtvi kot plačilo za planike, ostalo njeno položno pobočje pa je pozimi, dokler ni bilo modernih vodilnih drogov, zahtevalo tudi svoje žrtve, kadar je zahrbtna megla na beli odeji oslepila in zapeljala utrujenega moža, da se je za trenutek usedel v sneg in — zaspal za zmeraj.

Ker že nisem hotel ostati doma ob dobrih poticah in topli peči, mi je mamica založila nahrbtnik z vsemi dobrinami, ki jih premore božič. Tovariši so bili enako oskrbljeni in vsi smo si naložili še smuči.

Bila je že noč, ko smo prispeli v Stranje, tja kjer planincu v podnožju gora začne srce topleje biti. Stranje so bile v tistih časih tudi zadnja postaja, kjer si se lahko pozimi še oteščal in ogrel ob peči gostilne »Pri Korlnu«. Više gori te posamezni kmetje na božični večer niso kaj radi pogledali.

Pa ta večer tudi »Pri Korlnu« niso bili preveč zgovorni z nami. Zunaj je bilo temno kakor v rogu. Nobena zvezda ni migljala na nebu, ki se je gosto zagrnilo z oblaki. Zdaj pa zdaj nas je že na poti iz Kamnika zbodla ledena iglica v obraz. Pa kdo bi se menil za vsako malenkost? Bili smo mladi in močni. Malo novega snega — tem lepše! Sneženi metež v božični noči in to celo v gorah! Skozi vse pričakovanje lepote pa je le šinil pomislek: kaj, če se izgubimo! Noč, mraz, vihar — iz megle pogledajo votle, brezizrazne oči...

»Fantje, pa le ne bo dobro danes tam gori! Doli bi ostali!« nas je končno posvaril stari Prelesnik, ki sicer ni bil človek, ki bi se bal gora. Danes, na božični večer pa mu ni bilo prav nič všeč, niti čas niti vreme. In kdor je videl naše trmaste obraze in trdno voljo, je zopet dostavil:

»Gori bo vihar. Stopite ven in poslušajte, kako buči v višavah.« Tega nam ni bilo treba posebej reči. Saj smo čutili mrzli piš z višin, ko smo korakali še po cesti!

Prelesniku so pritrjevali zadnji redki gosti v gostilni in kar mrko so nas gledali izpod čela. Le, bedaki, v noč, mraz, vihar in še o božiču! Pa še v goro, ko ga ni človeka, da bi danes zvečer zapuščal dom in družino!

Res je bilo tako; a borbenost je ob nastajajočih zaprekah le še naraščala.

Zunaj gostilne smo instinktivno obrnili oči k višavam. Zagrnjene so bile, in za temo je bučalo, kar je jasno pričalo, da tam gori ni vreme, v katerem bi smeli pričakovati drugega kot borbo. Vsi pa smo bili tudi pozimi že na tistih samotnih višavah in smo ko prvi Slovenci uživali belo opojnost na smučkah na belih pobočjih tam gori. Brez besede smo vrgli smuči na ramena in se upognili pod njihovo in nahrbtnikov težo.

A kaj stoji tu pred nami? Majhno ščene je. V temi ga komaj vidimo, vendar spoznamo, da je to pes starega Prelesnika, rjavkast, sama mišica,

zmes najrazličnejših pasem, od kdo ve kod. A v spremstvu starega lovca se je morala živalca marsičesa naučiti.

In je mar kaj lepšega za psa, kakor po samotnih planinskih gozdovih s ikati in vohati za živalmi.

Ali je štirinogec, ki so se mu svetile oči v temi in je naglo mahal z repom, mislil, da gremo na lov? Sedaj v trdi noči, ko je njegov gospodar ostal doma? Saj nismo imeli pušk na rami, ampak njemu še neznane smuči, saj pes ni tako neumen. In vendar je živalca stekla pred nami v pravi smeri — po zasneženi stezi navzgor! Nikdar prej ne pozneje še ta psiček za nas ni zmenil.

Danes, na božično noč, ko je vse po vaseh počivalo, je Prelesnikov pes sklenil iti z nami! Ker smo imeli Prelesnika radi, smo se bali za psa in smo ga najprej z besedami naganjali domov. A pes ni ubogal. Ko nam je bilo besed zadosti, smo ga začeli obmetavati s kepami in kosi ledu. In pes, ki je videl, da mu hočemo s silo preprečiti njegovo potovanje in da mu groze bolečine od neusmiljenega človeka, je zbežal in izginil v temi.

Bili smo sami v temni noči. Pot gre strmo. Ledena je bila in samotna. V črni noči še bolj črne smreke. V vetru, ki se kljub zavetju strmih bregov spušča z višav nad nas, lučka nemirno plapola. Tem mirneje svetijo iz temne doline okna kmetskih domov. Samotna noč. Bučanje vetra v višavah, šumenje vetra v nevidnih drevesnih kronah, donenje zvonov iz doline, ki se pod nami vedno globlje pogreza v noč, .

Dolgo že stopamo. Kljub mrazu se nam pod težo orosi čelo. A kaj stoji tam nad nami? Kakšna senca je na poti? Približamo se ji. Neverjetno! Prelesnikov pes je! Kaj mu pade na um, da gre vprav danes v tako neprijazni noči v goro? Saj se vsi pametni ljudje tišče peči in so še za pse poskrbeli, da imajo otep suhe, tople slame za ležišče! Pes pa je zaradi prejšnjih kep in kosov ledu previden, in ko se mu približamo, zopet zbeži.

No, mi smo mirni. Storili smo svoje in preganjali neumno žival, dokler smo mogli. Sedaj se nam že pozna višina in teža. Kdo bi še metal za njim led in se utrujal. Vrag ga vzemi! Pot je vedno bolj strma. Steza ni več zaznavna. A smer poznamo; kdo bi jo zgrešil? Saj drugod ne moreš čez Pasje peči kakor le tam, kjer je polica v skalni steni?

A na grebenu je piš in snežinke gostejše. Nazaj? Med nami ga ni, ki bi izrekel to besedo, četudi bi bila tedaj na mestu. Počivamo in potegnemo volnene kape globlje čez ušesa, na čelo in na oči, ker ledene igle zbadajo. Drevje se je zredčilo in noč je bila nekoliko manj temna. Toda koraki so bili manj sigurni; manjkalo je senc, sneg je zabrisal premnogo značilnih skal, pomolov in štorov ob poti. Nebo in snežena pobočja so se bolj in bolj spajala v eno. Včasih smo že nekoliko neodločni obstali, dokler ni znana oblika strmega pobočja potrdila, da smo na pravi poti proti robu Velike planine, ki je bila že blizu. A z roba doli so se od časa do časa pripodili sunki silnega vetra, polni ledenih zrn snega, da je slepilo in smo komaj mogli dalje. V odmoru je tovariš odrezal malo smrečico, ki naj bi služila za božično drevo. Pa mu je mala smrečica bila kmalu v hudo breme: vihar ga je grabil zanjo in ga tem huje majal.

Pri sopihanju navzgor v borbi z vetrom smo pred seboj zopet ugledali — psa! Živalca je prišla bliže in šla pred nami po brezoblični sneženi strmini. Nekam samo po sebi umevno je bilo da smo mu sledili, češ, »Ti veš za pot, mi pa tudi; pa pojdimo skupaj!«

Na robu! To je bil pozdrav božične noči! Zaprašilo se je v nas in zabučalo okoli ušes, da smo v trenutku pokazali hrbet napadalcu, ki je sipal kose ledu v obraze! Nazaj? Kje neki! Piš se je za trenutek polegel in mi dalje. Se smuči smo si nadeli. Toda ojoj! Sneg leden, vihar strašnejši! Kar zavrtelo nas je! Pod nami in okoli nas se je pokadilo in drugega ni bilo videti kakor meglo snega, ki se je podila mimo nas. Pes je bil zdaj poleg nas, zdaj pred nami. Slutili smo, da kljub temi in metežu ve za pravo smer.

Vihar divja dalje, korak za korakom rinemo v temo in meglo. Kdo bi še vedel sedaj, kje je prava smer? Nov, dolgotrajen sunek vetra nas zopet zavrti, tovariša s smrečico podere na tla. Kje smo? Kje je sever, kje jug? Kje je pot nazaj in kje do koče, vsaj do prve pastirske bajte, ki bi nas rešila?

Položaj postaja resen; vsepovsod sama noč, tema, leteči sneg. Črnosivo vse, kjer tipajo noge. Tisti koščeni obraz z votlimi očmi se vsiljuje, četudi je volja močna, življenje še vroče, bolj in bolj. Stojimo in ne vemo, kam, ker ni videti pobočja. Pes je izginil. zginil? Ne! Saj stoji tam pred nami, obrnjen kljub viharju nekam naprej in gleda nazaj. Storimo korak proti njemu in on dalje, pred nami, in kar nekam samozavestno! Kaj, če pes bolje ve, kam? V zavesti, da mi ničesar več ne vemo, stopamo dalje za njim. To je borba! Vihar tuli, zanaša in onemogoča vsako orientacijo. Pes pa od časa do časa izgine pred nami, pa se vedno znova vrne, nas izzivalno gleda in — vodi! Brezpogojno mu zaupamo, ker nihče od nas v teh vrtincih ne ve, kje smo in kam gremo. In glej, ko zopet postojimo in ne moremo dalje, pes za minuto izgine in kmalu ga zagledamo na strmini, kjer se začne pobočje naglo dvigati. Kljub viharju stoji mala postavica trdno in čaka, da se obrnemo k njemu ter mu že trudnih korakov sledimo. A tedaj se je povrnilo v nas upanje in vera v psa, ki smo ga pred nekaj urami obmetavali še s kosi ledu, je postala brezmejna. Vihar nas je sedaj napadal od strani in šlo je nekoliko laže, četudi počasi. A glej — iz teme se je pred nami skoraj nenadoma dvignila velika senca, ki je hitro zadobila obliko koče — naše koče! Pes je skočil na zadnjo zasneženo stopnico in prvič veselo zalajal. Z nami vred je bil vesel in srečen, mi pa smo mu bili neizmerno hvaležni. Le njemu smo se morali zahvaliti, da tiste viharne noči nismo kje obtičali in zmrznili.

Pes je dobil svojo zasluženo klobaso ob našem božičnem drevescu, ki smo ga srečni nad izidom našega pohoda skozi sneženi vihar, četudi je bila polnoč že davno minula, vendarle postavili in okrasili. Naš nepovabljeni vodnik, neznatni psiček, je preživel noč z nami, občudovan od vseh. Nikdar nismo našli pojasnila, kako je mogel pes najti pravo smer, ko je tako divje brilo, da ga vonj ni mogel voditi? Še bolj nas je zanimalo vprašanje, zakaj nas je ravno tiste noči, ko smo bili v resnični nevarnosti, spremljal, ko se niti prej niti kasneje ni nikdar zmenil za nas, četudi sem ga pozneje še večkrat videl in mu metal dobre grižljaje.

Že naslednjega dne, ko se je vreme izboljšalo in nismo več potrebovali njegove pomoči, je izginil. Nekaj dni nato smo ga zopet videli v gostilni, toda vedel se je do nas kot s tujci. Kdo pozna vse skrivnosti, skrivnosti človeške duše, pasjega duha in duševnih doživljajev naših sozemljanov, živali? Kako neumestna je vsaka krutost do njih, ko tako malo vemo o njih, in nas njihove oči tako skrivnostno gledajo. Zato, o človek, bodi dober z vsemi bitji, ki jih je narava tako lepo ustvarila!

BOŽIČNO BRANJE

Slovenska ljudska noša

Noša v tržaški okolici

O slovenski ljudski noši vobče zelo malo vemo. Navadno mislimo, da je ljudska (običajno rečemo »narodna«) noša tista, ki jo vidimo v slavnostnih sprevodih, na prireditvah itd. V duhu vidimo avbe, pisane dele obleke, okraske... Pozabljamo, da obsega pojem ljudske noše vse, kar je naše ljudstvo kdaj v preteklosti nosilo in kar še danes nosi. K noši pa spada tudi obutev, lasje, brki, torba, palica...

Prav težko je ugotoviti, kakšna je bila noša v daljni preteklosti. Toda v knjigah, arhivih (listinah), na slikah najdemo precej podatkov o njej. Pred kakimi 150 leti pa so jo že natančneje opisovali in slikali, vendar vse premalo. Se danes nimamo objavljene dobre razprave o naših nošah.

Podobno kot hiše moramo tudi noše deliti po tipih in pokrajinah.

Na jugu in vzhodu

Zna ilno za nošo na jugovzhodu Slovenije je, da je tu obleka narejena iz domačega belega platna. V Beli krajini nosijo moški čez gače, breguše iz belega platna robačo — srajco- usnjeni pas imenujejo čemer, bele volnene nogavice pa kopice in klobuk škriljak. Lajbec — telovnik je iz belega sukna. Pozimi so nosili še čez vse suknjo ali halo. Cevlji so postole.

Ženske nosijo opleče z dolgimi rokavi in ga zatikajo za pas robače; krilo je gorenjka in dolenjka; širok pas iz raznih barv je tkanica, predpasnik pa zastor. Pražnje oblačilo pod opečem je ošpetelj s čipkami na koncu rokava. Obuvajo kopice in papučice. Poročene nosijo jalbo, belo, s čipkami obrobljeno pokrivalo pod belo pečo, zavezano na tilniku ali pod brado. Drugo tako spodnje pokrivalce poročenih je pocelj, pritrjen z belim trakom. — Pozimi oblečejo zobunec brez rokavov.

Bela noša je v Beli krajini še danes zelo živa; v raznih krajih je drugačna in močno raznovrstna.

Tudi na **vzhodnem Stajerskem**, v Halozah in ob Dravi, je še v prejšnjem stoletju vladala bela barva. Moški so nosili temne suknene hlače, dolge modre suknene plašče. Srajci pravijo tudi tu robača — imela je široke rokave — hlačam pa brgliše. Poznali so kožuh in črevle (škornje).

Ziljska noša

V Prekmurju so moški nosili v začetku 19. stoletja poleti bel sukneni jopič, pozimi bel kožuh; hlače pa suknene. Robača je bila spuščena čez brguše. Oblekli so še jopo iz sukna, pozimi pa gaban ali kožuh. Široke bele hlače nosijo pogosto še danes.

Ženske so nosile rokavce, to je srajco do pasu, z rokavi nekoliko čez komolce; zgoraj so široki. Janka — krilo — je prišita na pojas (pas) in nagubana. Neizogiben je predpasnik — foertoj.

Osrednja in zapadna Štajerska je imela še v polpretekli dobi svoje značilnosti v noši, ki je bila v splošnem podobna kranjski noši. Moški so nosili platneno črno in sivo barvane hlače, ostalo obleko pa iz rjavega sukna. Ženske so polagale preko avbe pečo in nosile škornje.

Koroška

Noša v Mežici, Rožu in Podjuni je imela svoje posebnosti, po katerih se je ločila od ziljske noše. Moški so nosili platneno srajco s kolirjem; svileno ovratnico ošpintelj, irhaste dokolenke, hlače na leso ali polkence — štirioglati del, ki se spredaj pripenja; hlačnice so pod kolenom zavezovali z usnjenimi trakovi. Telovnik — lajbič — je rdeč ali črn; kratki jopič pa iz sivega sukna. Cevlji so bili nizki, nogavice pa raznih barv. Dolgi ovčji kožuh je imel na hrbtu vezenine.

Ženske so oblačile rokavce, srajco, janko, niederc (moderc); čez ramo so imele svileno ruto, odrco. Pokrivale so se s koroško avbo ali črno kapo, pod nemškim vplivom pa tudi s klobuki.

V Zilji nosijo moški srešč — platneno srajco s svilenim kolarjem; ozke irhaste hlače do pod kolen; žameten, živordeč suknen ali svilen telovnik — pruštah; čezenj oblečejo lajbeč — kratek jopič. Obuti so v bele volnene nogavice, nizke čevlje ali čez kolena segajoče škornje. Pod klobukom nosijo svileno kapo s cofom.

Ženske nosijo kratko srajco — vajšpat, olšpat, ki ima ovratnik z nagubanim našivkom. Ozko spodnje krilo — rajovc oblečejo le za ples. Vrhnje kratko krilo z modrcem je ras, ki ima ob spodnjem robu progo v drugi barvi. Čez prsi imajo fcanatelj, svileno ruto, pripeto pod vratom z medanco. — Debele bele volnene nogavice privezujejo pod kolenom s pisanimi panteljni. Na glavi imajo adrco, ob praznikih pa pintl iz belega platna.

Primorje

Pred več sto leti je bila opisana noša Krašcevcev: temne kape, obšite s kožuhovino ali vidrovino in z rdečim čopom; siv jopič, kratke hlače; rdeče ali višnjeve nogavice; visoki podkovani škornji. Valvazor 1689 piše, da so **na Krasu** nosili moški široke hlače iz debelega surovega sukna, kratke suknjiče; velike klobučevinaste kape. Ženske so se pokrivale s pečo, rahlo položeno čez glavo. V začetku 19. stol. so nosili v mrazu dolgo suknjo. Izdelovali so iz domače volne blago za hlače in suknjiče. — Na slikah iz srede 19. stol. vidimo moške s kratkim rjavim suknjičem, kratkimi temnimi hlačami, dolgo rjavo suknjo.

Ženske nosijo rokavce, ki jih imenujejo spodnji ošpetelj; njegove rokave zavihajo preko rokavov vrhnjega ošpetlja. Zavezovale so si belo pečo z rogljem na levo in desno. Obuvale so rdeče nogavice.

V Vipavi so delali moško obleko iz rjavega sukna; hlače so imeli široke, kratko suknjo, svetlomodre nogavice, nizke čevlje in klobuk iz surove klobučevine.

Ženske so imele obleko iz domačega platna; bele rokave, rožasto zeleno krilo, na glavi rožnat robec.

V okolici Trsta so v 2. polovici minulega stoletja moški nosili suknene hlače, segajoče nekoliko pod koleno; tem spodaj preklanim hlačam so rekli brente ali barješe. Telovnik — kamežlin je imel dve vrsti velikih osmeroglatih srebrnih ali posrebrenih gumbov, ki so bingljali in cingljali. Nogavice — kocjete so nosili modre, poleti bele; suknjič — jaketa je bil tudi okrašen z gumbi in kot hlače obšit z rdečim suknom. — Klobuki so imeli široke krajce; zimsko pokrivalo so bili frkindeži; kučme iz vidrovine, obšite z zeleno svilo ali z žametom. Pozimi so imeli na sebi kapot — dolg plašč.

Ženske so nosile opleče, fanelco — životek; krilo nagubano, svileno, s širokim robom v drugi barvi. Fečov ali glavnik je vezena in s čipkami obrobljena peča. Pozimi so oblačile jopo iz domačega sukna.

Na Goriškem in v Brdih so še sredi preteklega stoletja moški oblačili temne, ozke, pod kolenom privezane hlače in bel jopič. — Ženske so tudi tu nosile ošpetelj.

V Beneški Sloveniji so Rezijanke rade nosile črno obleko. Rokavce imenujejo srakica, rokave; spodnje krilo je kotula, zgornje krilo pa dola kikla; životku pravijo tjamžot, predpasniku remijal; nogavicam — hlače.

O rezijanskih krilih poje pesem;
Kada na Ostrek pridemo,
naše Rezijanke videmo,
k'majo kratke janke, kratek ras,
k'jim rase trebuh vun čez pas,

Lasje

O noši las in brk pri moških imamo iz preteklosti in sedanjosti malo podatkov zbranih. Spada pa tudi to k ljudski noši, kajti, »nositi se« ne pomeni le »oblačiti se«, marveč tudi krasiti se, skrbeti za tak in drugačen videz svoje zunanjosti; vesti se, nastopati... Ne pozabimo, da se ljudski značaj izraža tudi v takih pojavih noše.

Več pa vemo iz virov o ženskih laseh in njih okrasu. Cesale so se na prečko, potec (vzhodna Slovenija), razgren (Bela krajina), stozo (prav tam). Dekleta so si običajno spletala nekoč lase v kiti in so se tudi po tem ločila od poročenih, ki so si pritrjevale kite na glavo; tej obliki so pravili v Slovenskih goricah in Prekmurju kukma.

Dekleta so si krasila glavo s šapljem: to je bil visok obroč, ovit s črnim žametom s kovinskimi ploščami zadaj. Pozneje so si vezale lase s črnim žametnim trakom.

Peča in auba

V splošni predstavi o ljudski noši živita kot značilno žensko pokrivalo peča in avba. Obe imata številne oblike in precej pisano zgodovino.

Pečo so imele Slovenke že v času, ko so se naši predniki naselili v današnji domovini. Kakor oblika, tako je tudi njeno ime po Slovenskem različno: glávnik (okolica Trsta), aptah, adra, kadrca (Kranjsko, Štajersko), fečov, veleta (Primorje) itd.

Pred več sto leti je imela peča podolgovato obliko in so jo izdelovali iz domačega platna. V minulem stoletju je imela že kvadratno obliko. Pokrivale pa so se z njo v raznih pokrajinah različno. Polagale so jo prosto na glavo in jo trikotno pregnile, tako da so konci padali na prsi, ali pa so jih prekrižale in zataknile za pas. Ta način je bil v navadi na Primorskem in osrednjem Štajerskem. - Na tilniku pa so zavezovali viseca ogla v Beli krajini, v Slovenskih goricah in Prekmurju. Tretji način je bil, da so ogla zavezali med temenom in tilnikom, pri čemer je peča pokrivala brado in usta; tako so se nosile v bližini Pohorja. — Na temenu so jo zavezovali na vzhodu in na Dolenjskem, kjer so to imenovali »na petelinu«. Način »na petelinčka« je prišel v navado pred sto leti na Kranjskem. V okolici Trsta je bil prednji del peče naškrobljen, tako da je stal preko čela strehasto; njena konca sta bila zvita, tako da so en ogel zataknili za svitek, drugi pa je visel navzdol.

Avba je mnogo mlajše pokrivalo, ki se pojavlja v 18. stoletju. Bila je del meščanske noše, od koder je prišla na deželo. Oglavje je bilo v začetku majhno in je šele v začetku 19. stoletja dobilo višjo in trdno obliko. Dobivala je tudi vedno bolj razkošno obliko, zato so jo rabili kot slavnostno pokrivalo. Posebna vrsta je bila ženitovanjska avba z brokatnim formom z rdečimi pentljami ob robu in z venčkom iz umetnih cvetlic. Zalne avbe so imele form iz črne svile. Zimske avbe na Gorenjskem imajo vrh iz črnega žameta in obrobek iz kunje kožuhovine.

Poleg avbe so nosile tudi zavijačo, iz katere se je morda razvila avba.

Priložnostna noša

Tudi govorica razlikuje »vsednjo« — vsakdanjo in pražnjo, svečnjo ali »zakmašno« obleko. Zato moramo tudi pri spoznavanju ljudske noše razlikovati ono od te. Zlasti pa se razlikuje od navadne obleke slavnostna obleka, kakršno nosi n. pr. nevesta ob poroki. Tako je v srednjem veku goriška

Nadaljevanje na 13. strani.

Gorenjska noša

pokrite pa so s pečo, ki jo nazivajo tudi zgornji fečov. (O primorski noši imamo obljubljen poseben obširen članek.)

Osrednja Slovenija Gorenjska

Moška noša se sestoji iz dolge platnene srajce brez ovratnika; iz ozkih hodničnih hlač, ki so tudi iz mezlana (pol volne) ali sukna; segajo malo čez kolena; iz dolge rjave suknje iz padvana (po paduanskem načinu tkano blago). Pozimi so ogrnili ovčji kožuh; pokrili so se z nizkim klobukom, ki je imel široke krajevce.

Ženska noša Gorenjk: preko dolge srajce oblečejo vrhnjo srajco do pasu, s širokimi rokavi in čipkami v zapestju; krilo je nagubano, iz rjavega ali črnega mezlana. Poročene so pritrdile kite na meden venec, pritrjen na glavo z žametnim trakom — šapljem. Čezenj so nosile platneno avbo z nagubanimi čipkami in vezenim trakom čez teme.

Dolenjska in Notranjska

Tu so zelo uporabljali platno za obleko. Moški so nosili dolge črne hlače brez žepov, ki so segale do polovice meč. Obuvali so škornje in se pokrivali s širokim klobukom, kakršnega je opisal Levstik v Popotovanju od Litije do Cateža. Na Notranjskem so poznali škornje z vlekom, žameten telovnik, svileno ruto in kastorec. — Ženska obleka je bila pisana: poznajo ošpetelj (rokavce); udomačena je bila peča, zvezana vrhu glave.

Prekmurska noša

Belokrajinska noša

Gorenjska zimska noša

Vanetova božična zgodba

M.: Čüj, Vane..! Se ne jeze te praven, ke te prou neč ne nüca...
V.: Anua buažjua strelua, Miče! Kr ni prou, ni prou! Magare če me feniš..!
M.: Je prou, čluavek buažje..! Ma se ne ice.! Se ne zeganje..., keder znaš, de je glih tista, ku, de be piho prute bür'e...
V.: Eeeeij, de bijeh mene dale u ruake be ne bla glih tis a. Miče: Al use uod Boga..!! Al use uod hudiča..!! Bra'en muaško, al ne, Miče?
M.: Ja, de be bla pravica na svete, Vane!
V: Pej pa kašnua oš.ijua, de muore čluavek prou preklinjat, piše dual na Trebonale: «La legge eguale per tutti..!» Aaa??!
M.: Sej je, Vane..! Za use glih je, samo prstavet muoreš: ... per tutti ši'ori... per tutti poveri... Pej buo prou jeno pašti'eno kur čiješ ti.
V.: Aaa, svijeta Tra'ica nej te resuode, Miče, jest nisen u stane...
M.: Peste svečnike, Vane, te ben jest resuodo jen vele pej..."
V.: Kaku hudiča? Na tiste više kur se zdei suode ne..'

M.: Lepu! Samo paslüšme...: Če ti uzemeš kakuš..., bš šou u pržuon..! Če an gespud ukrade magare meljuorske motorje..., buo šou pej — franko..!
V.: ???
M.: Če ti griješ u Kemünsko, pa ane dvej špice drvi..., bš uodgavarjo! Če se pej an gespud na kemünsken «pamaga»..., buo še: Bravo!
V.: Taku je, taku!
M.: Čake, te ben dou še kešnua prglihua, čüj: Če te sp'elejua au ošradua pa tuajen grün.e..., te dajua anga belga, anga črnega! Če se pej zgodi, de juo spijelejua pa gespudaven... me lepu našteje'ua tüde — mel'uone.
V.: Prmejdüše, de je taku!
M.: Ja, jen če be ti dou — ze se ubranet, Vane — kešneme pa cüke..., bš vele: facinoroso, brigante, slavo - komunista... Če te pej une na ceste sez nušken zabuade, buo pej: ... fiero Italiano, giovane, baldo, (fašista).
V.: Al pej, de te ulove, Miče, de pišeš pa zideh: Živi'o...
M.: Griješ u špijehcimrua, Vane! Jen uane pej lehko šperci'erajua magare pa Korše: sez nušken..., sez mitrua... sez bumbua, kur jen je ušiječ, Vane.
V.: Či'eš, de suo ruobe, aa?
M.: Te ne fenin du jüre, Vane, če te čijen naštevet anua za drügua...
V.: Ja ,de bijeh Buh udešo, Miče, jest znan samo anua, tuo, de suo me zabiksale štijere le'a — za neč, jeno une pej, ke je na ljudstvo strelo, de je šou — šijolto!
M.: Ma ti se: Vaane..., zestuope! Ti nise: GIUBILLIO...! Se ne ice..!
V.: Ma za neč, prou za neč, Miče, de te zašivajua štijere leta je sijeleh garba...
M.: Kaj ne znan..! Ma si'eleh, prou za neč te le nisuo, Vane, neke se vre napravo...? Ormaj, kr je blo je blo, Vane... Magare paveš zdej.!?
V.: Ben, ke prou čiješ, te paven... Je blo, Miče, prou u ten šta'uone, taužent devijetstupi'etjentridesi e.ga, era fašista... Smuo se fan.je zbrale, smuo nabrale neke dnarja jeno smuo čüple neke: kocijetk, šulenco..., neke bonbono no sadja, ja, jen še kšne bükve lepe ze bret... Use tu smuo, Miče, sproule u ma'hne paket' če, jeno, smuo puale use lepu skrijeušen rezdale ta bel buščen uotračičen, ku zdej ke se dela... ze ta Buažeč...
M.: Ma, kaj ni bla «Befana» tekret, Vane? Kaj nisuo «Donne Fašiste ze tu skrbele, Vane...? Kaj je blo treba, de ste se vi drüze mešale...
V.: Sej glih ze tu smuo mi drüze orgenezijerale, Miče, špinteh prute «Befane», pru e fešisten... Teku, de nes je prou «Befana» sproula u pržuon..!
M.: Bükve, Vane! Bükve slavenske suo ble uržeh jen organezacja, ne «Befana», reva...
V.: Ben nej buo kur čije, no... Resnica je, de suo pršle u jetro zgude ku uobsijedene: karbenijerje..., agente no kveš.urine... De suo nes use du anga palovile jen nes sproule za frjade... De sen 'eh uluavo, Miče, več ku nobi'en brške uaso jen de suo me puale še špedijerale dual u Kalabrejua ,čije, kamr nema Buh suajga... Pei kaj te ben pravo...? Sej se pruavo..!
M.: Jen še kaku..! Ale tijebe suo, be rijeko nejdle sez rakame u žakle..., jeno suo prou strile, de suo te štrafale, zakaj: Legge, je legge, Vane... Nej buo le fašista..!
V.: Kepej! Jen ti se b'jeu gvišno nadoužen, ku, de be tekret uod matare pou...? Glih ta prave se bijeu..!
M.: Taku suo me zagencale, Vane, de še zdej ne znan zekaj sen čepo..!
V.: Znajua ben uane...! Jen jest be tüde stavo, de si jen kej našpilo..!?
M.: Neč, kr te riječen..! Prou neč tac'ga, de be uane znale...
V.: Ja, kaku suo te pei nrdile verbal? Kaku suo te suodle, pr s.rele..?
M.: Duaste se nisuo rezbivale glavè zmanua, Vane... Suo ble vele fertik... Prefeto, signor Tiengo je lepu ustou guar jen rezglaso: ... Signori, per non sbagliare..., mettiamo pure questo mascalzone nello stesso sacco — cinque anni...! ... Taka je, viš, — Giustizia romana!
V.: Sej znan! Lepu na lehko ti'eh je zesualo, ku, de te be jest rijeko: Bude!! Neč ze tu, če suo človeka rezdijale...
M.: Kaj rezdijale..! Ma ke suo te martrale ku Kristesa, Vane, teku,

Preskrbimo vsem otrokom
božično veselje

de me še zdej tijeca keder se vrijeme menja...
V.: Cardillo, jen n'egova klapa, suo se gvišno drgače pasale, a Miče...?
M.: Zuabko jen nisuo preštele..., no rijebre menda tüde ne, ku suo jeh nen drüzen, Vane...?! Kaj be ti rijeko, Vane?
V.: Aaa, ne, ne! Zakaj be ne jemo vo'e ze se še smejet na proče še...
M.: Sej se lehko, hudič smeje! Nrmejn desijet let suo me šenkale, Vane; Nej me šenkajua še ane štijere z amneštijua, drügo buo fino plečeno, pej buo frej..! Soudke, use nrdijua!
V.: Zetu suo pej nes, Slavence, prou de gušto zesolile, Miče..!
M.: De se ni blo cajta smejet, Vane, aa? Ne dnarja ke be te rešo...
V.: E ben; Ma koražne smuo ble tüde mi drüze, Miče, mrvet še bel ku teve.!
M.: Sej prou koraža nes je držala pa kuance jen tu, de jeh buo vnder ankret zlude uzijeu..!
V.: Se juo še spouneš, Miče, unua ke sijuo zepuajo, kurbeni'erjen no queštürinen, prej ku smuo šle na — velegiaturua?
M.: Aaa, sen zabo, Vane..! Du te drži u glave..., je vre trinajst let uod tekret... Krko sen jeh še puale pruavo, Vane, de be se kamje smilo...!
V.: Ben, ma zdej je use fenilo, Miče! Zetu zepuaje, de buo Vane kon.ijent... Dej, no dej! Sej se še pr štime..!
M.: ...: Varde, šti fijoj de Opčina,
no i že nati dižgraci'aj?
I faseva dei paketi...,
per regalarli koi gi'ornaj..!
No ge šar.ja nijente...,
ma jera škrito: «Per zakaj...»!
E juš.o šol per kueš.o...,
i že štaj — frega'..!
Ma vara la bora... ke vijen,
e ke và...
Ki ša Madona andove i ne manderà...
Ke 'l vadi remengo per kuel ke šarà...
Venjera ben un gijorno — e anke šti fijoj tornera!!!

V.: Je buaž'a uoblast, Miče! Smuo tornale, al ne?! Še smuo lijete..!
M.: Jen bomua, Vane! Žive, no zdrave smuo, viš, tüde letes, za Buažeč, meljuone nabrale ze ti'e buoge uotračiče... Krko buo šulenco? Krko kocijetk...? Krko buo lepeh paket'co..? Krko vesijeleh uočies'c...?
V.: Altroke, «BEFANA»..., a Miče? Al be nes glijedale zdej: Tijengo..., Favazzi... no Perla...?
M.: Suo ben drüge tiče ke nes glijedajua, Vane..! Teh se vare, Vane, jen ne zabe nekuole, tu, kr te ben rijeko zdej, na ta svijete dan buaž'e, ke je ned name: Buode mažak, Vane..! Buode pravičen, zakaj krivica se zmijeren pavrne..; Mirke, Vane, de mi smuo se same pravicua skovale..., jen same se juo bomua krojile naprej... Zetu ne zraj'e zi'en'eh, Vane..! Zlepa, al z grda, mi bomua pršle du — naše, du — ljudske Pravice!
V.: Čiješ riječ? Buažje uho nej te čüje, Miče..!
M.: Ja! Jen šele ku buo ljudstvo zavladalo, Vane, buo zijenes pravica..!! ...Buo bratstvo na svete..! Buo mir..! Buo res: «Mir ljudem na zemlji...», prou teku, kur se denes uoznan'a z neba..! Zdrave, Zdrave, Vane! Ves iele prazneke jen srečno Novo leto tijebe jen tuaje držince..
V.: Tüde ti'ebe, Miček muoj, zdrou'a jen še duas'e, duaste let, de be use tu srečno učakale..!
U Bužiče, 1947.

ISTE KU LANE.

(Nadaljevanje z 9. strani)

nevesta nosila rdeče krilo (rdeča barva je po mnenju naših prednikov odganjala zle duhove, nesrečo) in belo pečo. Tudi belokrajinska nevesta je imela mnogo rdečega na sebi. Odlikovala pa jo je visoka krona iz umetnih cvetlic — venec ali šapol, ki ji je krasil glavo.; nad čelom je imela parto; naplet iz pisanih svilenih trakov je pokrival zadnji del glave. Tudi v ostalih pokrajinah so imele neveste slavnostno okrašeno glavo. Pa tudi oblekο so si krasile z barvastimi pentljami in vrvicami.

Druge priložnosti, ki so določale posebno obleko ali okras, je bila n. pr. smrt s pogrebom; poljsko delo, kakor košnja, žetev, trgatev. Pažnjo zasluži tudi pastirska noša z izrezljanimi palicami, dežnim plaščem iz slame ali lubja, štorbo itd.

Marsikak del starinske noše se je ohranil do danes kljub močnemu prevladovanju pomeščanjene noše. Marsikje niti ne moremo več točno opisati nekdanje noše in še manj najdemo njene dele, da bi jih shranili v muzejih sebi in zanamcem v pouk. Zato je dolžnost vseh, ki ljubimo svojo preteklost, da zbiramo ostanke ljudske noše in jih oddamo v muzeje; zlasti pa, da pri starih ljudeh zberemo čim točnejše podatke o noši v svojem kraju ter jih objavimo v našem listu ali jih pošljemo Etnografskemu muzeju v Ljubljani. Ne pozabimo, da je važen vsak drobec, le točno in vestno bodi zapisan!

(Opomba: Slike k temu članku so posnete po barvnih podobah Maksima Gasparija iz knjige A. Siča: Slovenske narodne noše, 1927.)

O. K.

SKRIVNOST ZIMSKEGA SPANJA

Starka zima ni nekaterim živalim prav nič všeč. Je mrzla in nudi premalo hrane. Zaradi tega se ji nekateri sesalci skušajo umakniti. Kje naj bi netopirji dobili muhe in mušice, kje ptički gosenice, polh sladko sadje, če je narava pokrita s snegom in ledom? Ptiči si hitro pomagajo: tisti, ki bi zime ne prenesli, se predajo svojim perotim in zlete v južne kraje, drugi, ki mraz preneso pa ostanejo in trkajo pozimi na naša okna. Kako pa naj si pomagajo razni sesalci, ki jih njihove štiri noge ne morejo tako hitro odnesti v južne kraje? Iznajdljiva narava je našla izhod. Ta izhod je zelo enostaven, kakor je presenetljiv. Kjer ne more narava življenja pozimi vzdržati, ga enostavno uspava. Ali ga uspava le navidezno in za kratek čas do pomladi.

Vendar narava ne dela prevelikih skokov, nikdar ne pretirava. Povsod počasi prehaja v to, kar hoče.

Pri večini živalih je zimsko spanje le nekako nepremagljiva zaspanost. Veverica n. pr. ne prespi pozimi vsega dneva, temveč le povprečno 22 ur. Druge živali spe cele tedne in se nato zbude, da se spet najedo in zapuste ob lepih zimskih dnevih svoj brlog; nekaterim živalim pa niti tega ni treba, temveč prespe vso zimo do pomladi. Če pa kdo misli, da so te živali, ki prespe vso zimo, zaradi tega tako naspane, da jim poleti sploh spati ni treba, se moti. Nasprotno! Živali, ki zimo prespe, so po večini nočne živali, ki tudi sicer prespe polovico svojega življenja. Ni brez pomena, da pravimo človeku, ki rad spi, da spi kot polh. Polh namreč prespi tri četrtine svojega življenja. Nič boljša nista jazbec in veverica, ki spita poleti 11 do 12 ur dnevno.

In zakaj toliko spe te živali poleti, zato, da se debele, zato da si naberejo masti, ki jih varuje pozimi med spanjem pred poginom.

Debele in z visečim trebuščkom ležejo te živali v pozni jeseni v svoj brlog; suhe in sestradane ga zapuste spomladi. Ali so spomladi kljub mršavosti zdrave in sveže, se vprašamo? So. Z novo močjo začno takoj iskati živež, da se spet kmalu zdebele in obložė z mastjo, ki jim bo čez zimo edina rezerva za črpanje. Polhi in hrčki, ki se odebele, da jim na jesen komaj nožice gledajo izpod zamaščenega trebuščka, porabijo pozimi eno četrtino do ene tretjine masti svoje telesne teže.

Živali, ki prespe zimo, si pazljivo izberejo svoje zimsko stanovanje. Netopirji n. pr. ne pri... v ... duplina; dolgo izbira, preden se odloči. Vse pregleda in presodi, na katero stran je odprtina obrnjena, ali ga zadostno varuje pred vetrom in mrazom, kateri prostor v duplini je najprimernejši in najbolj varen pred podlasicami in drugimi roparji, ki pozimi iščejo speče živalce? Največjo važnost pa polagajo netopirji na to, da jim je zimsko stanovanje dovolj vlažno. Vlaga namreč varuje te živalce pred izsušenjem. Suslik zasuje hodnik, ki pelje v njegov pravi stan, z zemljo do vrha. Nato izvrta poseben dolg rov skoro do površja, tako da mu spomladi ni treba dr... na kot prevrtati tanko plast zemlje in že se greje na pomladanskem soncu.

Tudi godrnjavi hrček zadela skrbno vhod k svojemu lepemu in prostornemu stanovanju. To stanovanje leži do tri metre globoko v zemlji, medtem ko sega poletno bivališče le polovico tako globoko v zemlji. Svoj stan nastelje z drobnimi zgrizenimi, slamnatimi bilkami, ki so mehke kot svila. Poleg glavnega brloga so shrambe, ki so založene z lepo zloženimi zrni. Komur se posreči najti hrčkovo gnezdo, bo našel pravi zaklad, zakaj v shrambah

(Nadaljevanje na 15. strani)

Matej Bor:

KOLONE

Gredo kolone v žalostni tišini,
za njimi pesem, smeh je in mladost,
ko rože so žarele po dolini,
dehtele trave v majski mesečini
a glej čeprav iz srca vre bridkost
čeprav vedo, da na tej temni poti,
le smrti in obupu greš naproti,
vendar jim v dušah nekaj tiho poje
da še se vrne sleherni med svoje,
da še bo svet nekoč ko sončen vrt,
da je življenje silnejše kot smrt
za njega, ki gre dalje in ne klone.
Pojoč v tišino so odšle kolone.

Marec 1945

Gospodarstvo

O KMEČKIH ZADRUGAH

Tovariš Kardelj je v Narodnem zadrugarstvu napisal članek o kmečkih zadrugah. Glede na to, da je problem kmečkih zadrug pomemben in zanimiv, prinašamo v skrčeni obliki nekatera dejstva iz članka.

Obravnavali bomo kmečke zadruge, ker je ta tip zadrug pri nas najbolj razvit, zavedati se pa moramo, da zadeva vprašanje kmečkih zadrug vse vrste zadrug.

Zadruge v predvojni dobi so se porodile v kapitalizmu in so zaradi tega bile dete kapitalizma kljub vsem zagotovilom in slavospevom, da so zadruge zato tu, do pomagajo delovnemu ljudstvu v njegovi borbi proti kapitalizmu, da bodo zadruge stopnjevaje spremenile kapitalistično družbo v socialistično itd. Vse to je bilo zavedno ali nezavedno zavajanje delovnih množic, v praksi je pa bila stvar čisto drugačna.

Bilo je namreč neizbežno, da bi v zadruge ne stopali elementi, ki so bili vse prej kot protikapitalistično razpoloženi, ki so v zadrugah iskali samo svoj trenutni interes in delali nato, da so se vrnili v upravo zadruge ter to upravljali tako, da je služila njihovim interesom. Poleg tega so se zadruge same ravnale po zgledu svojega okoliša, svoje konkurence, da so lahko postale konkurenčne, delovale ali bile primorane delovati kot ostale privatna kapitalistična podjetja.

Kopičenje zadružnega kapitala je služilo povečanju izkoriščevalskega kapitalističnega kapitala, ker se je ta kapital zbiral v privatnih ali pa zadružnih bankah, ki pa so s tem zopet sodelovale v raznih izkoriščevalnih kapitalističnih podjetjih.

Zadruge so res trenutno izboljšale položaj svojih članov, toda niso nikdar mogle preprečiti izkoriščanja delavskih množic. Delavske zadruge so tu pa tam res pomagale delavstvu v njegovi borbi proti izkoriščanju, ko so jih vodili ljudje, ki so res poznali zadružne cilje, ali vse to je bilo kaplja v morje.

Prav tako so kmetijske zadruge prispevale k izboljšanju kmetijstva toda tudi tu so se okoristili predvsem bogati kmetje, ki so imeli že dane predpogoje, kapital zemljo, izobrazbo itd. da so izgrabili sredstva, ki so jih jim nudili zadruge za izboljšanje kmetijstva v svojo korist. Mali ter srednji kmetje so še bolj obubožali zaradi konkurence in cenejše proizvodnje bogatejših kmetovalcev.

Če je kdaj prišlo do znižanja cen pri pridelkih male posesti ni bil to odraz ali posledica naprednega kmetijstva, marveč le rezultat stromaštva producenta. Pri malem kmetu dohodki dosledno ne pokrivajo izdatkov in zato so cele družine malega posestnika često delale po jako nizkih cenah in tudi otroci samo za krano pri bogatejših posestnikih; to je neposredno izkoriščanje male posesti po velikih.

Zadružništvo je torej na deželi jačalo podeželske bogataše in spravljalo male kmetovalce v vedno večjo odvisnost od njih.

Ni malo primerov, ki nam dokazujejo, kako je kapital zbran z malo štednjo po zadrugah služil kapitalističnemu izkoriščanju. Da si zadružne zveze, zajamčijo vloge svojih članic, so vlagale denar v banke, ki so vse bile kapitalistična podjetja. Večkrat so pa zadružniki ustanavljali zadružne banke, ki so zopet od svoje strani morale investirati zaupane jim kapitale v takih podjetjih, ki so jim zajamčila ne samo vloženi kapital ampak tudi dobiček od tega.

Z eno besedo, zadružništvo v kapitalističnem sistemu je služilo kapitalizmu, ako je hotelo obstojati. Ono ni moglo samo po sebi spremeniti družabnega reda. Vse parole, ki so oznanjale drugačno delovanje in uspehe so bile samo prevara ljudskih množic.

Zadružništvo lahko opravlja svojo nalogo uspešno samo v demokratičnem, socialističnem sistemu, kjer ni izkoriščevalcev in izkoriščancev, kjer država bdi nad interesi ljudskih množic in daje smernice gospodarskemu razvoju. —

Le v tej obliki je lahko zadružništvo ljudska ustanova in služi interesom ljudskih množic.

Že Marks je pri takratnem zadružništvu pokazal na njegov neuspeh v kapitalistični družbi. Lenin in Stalin sta te dokaze še podkrepila in praksa nam je pokazala, da so vsi trije imeli prav. Nobeden od njih pa ni trdil, da je zadružništvo bilo vedno in popolnoma negativno tudi v kapitalističnem sistemu.

Ono je moglo služiti od časa do časa kot pomoč, kot olajšanje v gospodarskih stiskah delavskih kmečkih množic, ostalo pa je vedno dete kapitalizma in njegov pomočnik.

Le ljudska oblast je zmožna usmeriti zadružništvo na pravo pot, le ona ga more zadržati na tej poti v splošno korist delovnega ljudstva in v sodelovanju z državnimi gospodarskimi ustanovami za utrditev socialističnega gospodarstva.

PESKANJE kislih zemljišč

Po nalogu Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo v LR Sloveniji so strokovnjaki obiskali ves jugoslovanski del Julijske krajine, da bi ugotovili količine in obsežnost »kislih zemljišč« ter s kakšnim apnenim materialom se ta zemljišča lahko izboljšajo. Bili so po nekaterih vaseh v Brkinih in ugotovili, da imamo kakor povsod po Sloveniji tudi na Primorskem zemljišča, katerim primanjkuje apna, to so tako imenovana »kisla zemljišča«. Ugotovili so obenem, da imamo v bližini teh zemljišč dovolj apnega materiala, da se ta zemljišča izboljšajo.

Poznavanje tal je v naprednem kmetijstvu velikega pomena za povečanje kmetijskih pridelkov.

Zemlja, ki jo kmet obdeluje, je zmes kamenja, ki se je razdrobilo, rudnin, organskih ostankov (izumrle živali in rastlinski odpadki), vode, zraka in bakterij. Bakterije, drobna bitja, ki jih s prostim očesom ne vidimo, so za rodovitnost zemlje odločujočega pomena. Brez teh bitij ni življenja v zemlji — torej ni obstanka rastlinam. Bakterije razkrajajo različne organske snovi v bolj enostavne sestavine, ki jih rastline vpijajo. Za svoj razvoj pa morajo imeti bakterije ugodne pogoje.

Kako je sestavljena zemlja, katero obdelujemo? V glavnem razlikujemo lahko, srednje težko in težko zemljo. Na strukturo zemlje vpliva predvsem količina humusa (črne zemlje), gline, peska in apna. Če v zemlji prevladuje pesek in apno, imamo opraviti z lahkimi — rahlimi zemljišči; če pa prevladuje glina, so zemljišča težje narave. Ilovnata zemlja je sestavljena iz zmesi gline in peska ali apna. Če imamo v ilovnati zemlji več kot 50 odst. apna, je apnena zemlja — če ilovica vsebuje več kot 70 odst. peska, imamo peščeno — ilovnato zemljo. — prhlico. Na zemlji enakega sestava ne uspevajo vse rastline enako — enim prijajo bolj težja, drugim lažja tla. Nobena rastlina pa ne uspeva dalje v zemlji brez apna.

Kako vpliva apno na izboljšanje kakovosti (kvalitete) zemlje in pri prehrani rastlin: Apno služi rastlinam predvsem za hrano enako kakor fosfor, dušik, kalij in nekatere druge hranilne snovi. Čeprav vsebuje zemlja vse rastlinam potrebne hranilne snovi, ne moremo nikdar povečati nje rodovitnosti, če ji primanjkuje apna. Težko ilovnato ali glinasto zemljo apno n. pr. rahlja, tako da jo laže obdelujemo. Rahlo peščeno zemljo pa tako veže, da laže vpija večje količine vlage. To je važna ugotovitev, posebno za nekatera kraška zemljišča, ki trpe v poletnem času zaradi suše. Apno pospešuje razkrajanje rudninskih in organskih snovi v zemlji in pripravlja tako rastlinam hrano. Izkazalo se je namreč, da ne pomaga zemljiščem gnojiti s hlevskim gnojem ali umetnimi gnojili, če zemlji primanjkuje apna. Voda, deževnica odnaša namreč iz zgornjih semenskih palsti hranilne snovi v spodnje plasti, kjer ostanejo neizkoriščene za večino kmetijskih rastlin. Apno pa ima to lastnost, da zadržuje hranilne snovi v zgornji plasti zemlje.

KMETOVALCI TROSIJO PESEK PO NJIVAH CENTIMETER NA DEBELO IN PLODNOST POLJA SE BO PRESENETLJIVO ZVISALA

Značilnosti kislih zemljišč

Tla postanejo kisla, če voda deževnica izpere z njih apno in v manjši meri magnezij, tako imenovane bazične snovi. Nima pomena, če so spodnje zemeljske plasti sestavljene iz apnenca, kakor je to pri nas v Brkinih in na Krasu. Nadalje primanjkuje apna zemljiščem, ki so nastala z razkrajanjem neapnenega kamenja. V posebno kategorijo kislih zemljišč pa spadajo preveč vlažna — močvirna tla (mlake), v katere ne more prodreti zrak. Brez zraka pa rastline ne morejo živeti. Kisle narave so torej ahko: težka-ilovnata, rahla peščena-kraška in vlažna tla. Vlažna zemljišča moramo pred apnenjem (peskanjem) izsušiti s pravilno kanalizacijo. Za vsa kisla zemljišča pa je nasplošno edino zdravilo — apno.

Večina kulturnih rastlin uspeva dobro na nekislih in ne bazičnih, torej na nevtralnih tleh. Le krompir, oves in rž uspevajo na malo kislih tleh. Na njivah se izpiranje apna in hranilnih snovi lahko popravi večkrat z globokim oranjem ali teže je s stalnimi travniki in pašniki. Ti so pri nas po večini popolnoma izčrpani.

Tipična »kisla zemljišča« pri nas na Primorskem so rdeče kraške zemlje (terra rossa) in travniki v višinskih legah in po kraških poljih. Rdeča kraška zemlja vsebuje do 99 odst. apnene snovi in vendar je izrazito kisle narave. To povzroča velike neprijetnosti: že če ne dežuje nekaj dni zemlja razpoka. Na površju se naredi trda skorja, ki ovira rastlinam rast, obenem pa pospešuje izhlapevanje vlage. Ob večji plohi zbita zemlja ne more vpijati deževnice. Voda odteka po trdi skorji, posebno če so tla nagnjena, in se izgublja po jarkih, žlebih in drugih vdolinah, ki jih ima posebno kraški teren. Pod zbito skorjo pa ostane zemlja suha. Težka ilovnata tla, ki jim primanjkuje apna, je zelo težko obdelovati, ker se zemlja oprijemlje orodja.

Izboljšanje (melioracija) kislih zemljišč

Edino preizkušeno zdravilo za kisla tla je apno. Apno (živo ali gašeno) ali drug apnen material (pesek, lapor), moramo trositi vedno pred setvijo. Količina laporja, ki jo dajemo zemlji, zavisi od količine apna, ki jo zemlja vsebuje; na vsak način več kot 100 q na hektar. Na želo kislo zemljo napeljemo po njivah za en palec debelo apnenega materiala. Tako gnojenje koristi 10 do 15 let. Ali primanjkuje zemlji apna, se prepričamo s solno kislino (acido cloridrico), z močnim kisom ali z limonovim sokom. Če zašumi in se peni, ko jo polijemo s solno kislino, pomeni, da vsebuje dovolj apna; če le malo zašumi in se ne peni, pomeni, da zemlji apna primanjkuje. Apnenega materiala ne podorjemo, temveč ga le narahlo pobranamo.

Dr. Fran Juriševič

(Nadaljevanje prihodnjic)

O napravi novih sadovnjakov

Pomen in način modernega sadjarstva

Ako se naši sadjarji odločijo za nov nasad, bi bila velikanska škoda, če bi si teh nasadov ne napravili tako, kakor to zahtevajo novodobne in praktične izkušnje.

Moderno sadjarstvo zahteva sklenjenih nasadov; pa bodisi takih, kjer raste samo sadno drevje ali pa takih, v katerih zemljo pod drevjem izkoriščajo tudi kot vrt, njivo ali travnik. Pri teh nasadih je sadno drevje bolj redko nasajeno, da ne zasenčuje preveč zemljišča in omogoči s tem pridelek pod drevjem. Zemljišče, kjer je sadje glavni pridelek, imenujemo sadovnjak; če pa polagamo večjo važnost na pridelek pod drevjem, tedaj imenujemo to zemljišče s sadnim drevjem zasajen vrt, njivo ali travnik. V modernem sadjarstvu pa ne smemo saditi drevja raztreseno po raznih parcelah in zemljiščih, ker nam je potem skoraj nemogoče izvršiti vseh del, ki so pri oskrbovanju sadnega drevja potrebna. V takem primeru ne otežkoča oskrbovanja samo velika razdalja med posameznimi drevesi, ampak še mnogo bolj kultura nasadov pod drevjem. Če raste n. pr. pod drevjem zelje, detelja itd., ne smemo zaradi teh pridelkov poškropiti sadnega drevja s svinčenim arzeniatom in drugimi strupi, da ne zastrupimo pridelka pod njimi. Zato so pa za moderno oskrbo sadnega drevja najprimernejši sklenjeni sadovnjaki brez drugih pridelkov pod drevjem. Od takih sadovnjakov lahko pričakujemo velik pridelek in lepo sadje, ki bo imelo ceno in ga bo lahko prodati. Seveda mora biti sadovnjak tudi oskrbovan kakor to zahtevajo moderne izkušnje.

Kako naj napravimo sklenjen sadovnjak brez drugih kultur pod drevjem?

Najprej izberemo za sadovnjak zemljišče, ki je zavarovano pred močnimi vetrovi. Zemljišče moramo pozimi prekopati 80 do 120 cm globoko. Pri prekopavanju moramo paziti, da plasti zemlje med seboj dobro pomešamo. Nikakor pa ne sme biti v oni plasti zemlje, v kateri bodo stale korenine, najslabša prst. Pri prekopavanju moramo zemljišče tudi dobro pognojiti z dobrim hlevskim gnojem. Gnoja moramo potrositi toliko, da ga bo drevje imelo nekaj let v obilici na razpolago. Če je zemlja dovolj rahla in ni pretežka, in če nam primanjkuje hlevskega gnoja, krijemo nedostatek z umetnimi gnojili, seveda samo s takimi, ki jih smemo gnoju primešati, in katerih moč v zemlji traja več let. Gnoja potrosimo toliko, da pognemo z njim lahko celo zemljišče eno ped visoko. To dosežemo s 15 do 20 m³ gnoja na 1000 m² površine. Ta gnoj moramo pomešati enakomerno med vse zemeljske plasti. Ko je zemljišče prekopano in pognojeno, ga pustimo čez zimo stati v velikih grugah, da zemlja premrje. Spomladi ga zasadimo potem z drevjem. Preden pa začnemo saditi, moramo rešiti naslednja vprašanja:

Katero sadje bi bilo najbolj primerno glede na razmere, lego in zemljo

Če smo morda dognali, da bi bilo glede na kakovost zemljišča in njegovo lego mogoče z istim uspehom gojiti več vrst sadja, se bomo odločili za ono vrsto, ki se najlaže in najdraže proda in s katero imamo najmanj stroškov.

Da boste lahko določili, katero sadje bo v nekem zemljišču glede na njegovo lego in kakovost najbolje uspevalo, pomnite tole:

Jablana ljubi precej vlage v zemlji in v zraku. Tudi če tla niso posebna, ne škodi mnogo, ker jablana dela korenine bolj pri vrhu. Najbolj ugodna je peščena ilovica, ki vsebuje dovolj apna. Jablana uspeva najbolje v večkrat meglenih in vlažnih nižavah.

Hruškam ugajajo globoka in nekoliko ilovnata ter zmerno vlažna tla.

Češnji ugaja apnena, preprosta in rodovitna zemlja, ki pa mora imeti vendar dovolj vlage. Ljubi veliko svetlobe, zraka in prepiha ter hribovito lego.

Češpljam in slivam ugaja rodovitna, vlažna, humozna, ilovnata zemlja, ki je vsaj 3.4 m globoka, propustna in v zavetju.

Breskev zahteva mnogo toplote in svetlobe. Sončna toplota in proti jugu obrnjena zavetna lega ji najbolj prija. Zemlja bodi propustna in topla, srednje težka in dovolj apnena. Težka in mastna zemlja ne ugaja breskvi, v nji postane smolikava. Marelice uspevajo v močni in težki zemlji in suhem zraku. Ker marelica zgodaj cvete, ji kasni pomladanski zrak zelo škodi.

Mandelj uspeva najbolje na suhih, vročih in kamnitih tleh, kjer ugaja tudi trti.

(Nadaljevanje sledi)

Gospodinjstvo in dom

Skrivnost zimskega spanja

(Nadaljevanje s 13. strani)

bo našel trideset do pet in trideset kilogramov najlepšega žita. Če ga operemo in presušimo, ga lahko damo v mlin, kakor vsaku drugo žito. Preden se ta lepi požeruh spravi spat, se do sitega naje. In kadar koli se pozimi zbudi, si napol speč pošteno natlači želodec. Tudi pomladi, ko je že prenehal spati, živi še dolge tedne v svojem gnezdu in se hrani s tem, kar je prejšnje leto nakradel. Saj ve, da na polju še ni dozorela ozimina.

Tudi tiste živali, ki prespe zimo v svojih gnezdih nad zemljo, si izberejo taka mesta, ki jih varujejo pred kruto zimo.

Bodeči jež si napravi na kakem skritem kraju svoje ležišče iz suhega listja, trave in mahu. Tudi smrekovih vej ne zametuje. Ko je vse gotovo, leže, se pokrije z nabranim listjem in zaspi.

Preden živali zaspe, postanejo lene, zaspane, ne ljubi se jim jesti. Zadnji dan se še natančno osnaži jo in nič ne jedo. Želodec in creva so jim prazna in čista. Nekatere živali spe same, kakor hrček, druge pa v družbi, celo po več sto skupaj n. pr. netopirji. Zanimivo je to, da je toplota spečih živali enaka toploti zraka, ki jih obdaja, medtem ko ni poleti nič nižja od sesalcev, ki zime ne prespe. Dihajo speče živali tako nalahko in poredko, da se komaj zapazi. Povprečno dihajo te živali poleti dvajsetkrat hitreje kot pozimi v spanju. Tudi srce jim ne bije tako kot v bdečem stanju. Pri bdečem netopirju so nasteli od 100 do 120 udarcev na minuto, v spanju pa je znašalo to število le 14 do 28

Sesalcem ne prija, če jih zbudimo med zimskim spanjem in jim damo jesti. To jim celo škodi. Napravili so že take poizkuse in ježi n. pr., ki so jih napitali v prebujenem stanju, so po nekaj dneh poginili. Hrano so našli njihovih želodčkih neprebavljeno. To priča, da neha pri sesalcih želodec delovati čez zimo. Čim trdneje spijo živali, tem manj moči imajo njihove mišice. Ako oddamo v duplu, kjer spe netopirji slep strel, vrže zračni pritisk mnogo teh živalic na tla.

T. B.

Otrokom veselje!

Marsikateri starši so nesrečni, ker ne morejo kupiti svojim otrokom, zlasti zdaj o božiču, vseh tistih dragocenih igrač, ki jih vidijo po izložbah in menijo, da je njihov otrok manj srečen od tistih, ki dobijo vse, kar si poželijo. Vendar temu ni tako. Že izdelane igrače, kakor n. pr. vlak ki vozi, vozički, ki prenašajo tovore, mozicelj, ki se avtomatično premika, mnogo stanejo, ne pripravljajo pa otroku posebnega veselja. Nekaj časa jih bo opazoval, potem pa se jih bo naveličal. Zakaj? Otrok, predvsem že štiri do petleten, se hoče sam udejstvovati, hoče sam ustvarjati in zato bomo otroka najbolj zadovoljili, če mu bomo dali predmete, ki jih bo mogel sam obdelovati, kakor n. pr. papir, kose lesa, raznobarvne kamne ,glino,· kocke, ostanke blaga itd. Otrok bo risal, gnetel, šival, zidal in srečen bo, če bo imel veliko stvari na razpolago, ob katerih bo mogel izživljati svojo bogato fantazijo. Neopazno bo tako prešel od igre do dela: dveletni otrok, ki sezida stolp in ga zopet podre, se igra, petletni, ki gradi most in se pri tem trudi, da bi ga res postavil, dela in sposobnost delati, to je tisto kar želimo, da bi si otrok pridobil. Zato ne dajajmo otrokom živali in punčk, ki so videti žive, kajti ob preprosti punčki iz cunj si bo laže ustvaril predstavo tistih bitij, ki žive v njegovi fantaziji. Preprosta lesena žival mu bo predstavljala zdaj ponosnega konja, zdaj leva ali tudi požrešnega volka.

Če imata oče ali mati čas, da sama kaj izrezljata ali sešijeta, bosta otrokom napravila še največ veselja, posebno če bosta upoštevala otrokove želje in nagnjenja.

ZIMA IN NAŠE ZDRAVJE

DUŠLJIVI KAŠELJ

Je nalezljiva bolezen, ki posebno ogroža zdravje in življenje dojenčkov in slabotnih ter k tuberkulozi nagnjenih otrok. Zato moramo take otroke varovati pred okuženjem. Inkubacijska doba pri oslovskem kašlju traja 10 do 15 dni, včasih pa tudi več. Bolezen lahko prenaša oseba, pri kateri so se pojavili prvi znaki katarja, že preden se je pojavil značilni krčeviti kašelj. Zdrava oseba pa nas lahko okuži, če prenese izpljunek neposredno od bolnika. Ko nastopijo napadi krčevitega kašlja, okužljivost pojema, ne moremo pa točno ugotoviti, kdaj oboleli ni več nevaren. Pri odraslih niso napadi krčevitega kašlja tako močni in je zato možno, da bolezni ne spoznamo ter tako nevede širimo oslovski kašelj. Sele 7 do 14 dni po začetnih znakih (katarji sluznic) se javljajo napadi krčevitega kašlja. Ti nastopajo v kratkih presledkih in so ponoči hujši. Med napadi obraz pordi ali celo pomodri, oči izstopijo in se solzijo, jezik je iztegnjen. Po napadu izkašlja bolnik gosto, sluzasto snov in navadno tudi povrača. Doba krčevitega kašlja traja tri do šest tednov; v nadaljnjih dveh do štirih tednih napadi popuščajo in so vedno redkejši. Za nekomplicirane primere je značilno, da imano kašelj brez vročine. Na spodnjem delu jezika opažamo majhne ranice. Pri dojenčkih neredko opažamo napade krčevitega kihanja in med napadi zastoj v dihanju in nezavest. Pri otrocih, ki so nagnjeni h krčem, traja krčeviti kašelj še mesece dolgo.

Da se obvarujemo pred okuženjenjem, moramo razkužiti vse izločke bolnika, ni pa potrebno, da razkužimo še bolniško sobo, ker se bolezen, kakor že omenjeno, prenaša le direktno. Zdravljenje bo prevzel zdravnik, ki bo v nekih primerih uporabil cepivo. Vendar pa nimamo še proti oslovskemu kašlju tako uspešnega cepiva, kakor ga imamo proti davici in škrlatinki. Otroci z oslovskim kašljem brez vročine naj bodo čim več na svežem zraku. Bolniki se v čistem zraku, četudi je hladno, počutijo bolje, napadi krčevitega kašlja so redkejši in tudi komplikacije na pljučih niso tako pogoste. Seveda pa morajo biti bolniki na prostem dovolj oblečeni in zavarovani pred prepihom, za katerega so posebno občutljivi. Če pa mora bolnik zaradi slabega vremena ostati v sobi, naj bodo okna odprta, da bo imel dovolj svežega zraka. Sprememba kraja je koristna le tedaj, če pridejo otroci za daljšo dobo v kraj, kjer je zrak čist, brez prahu. Da pa ne širijo bolezni, naj se ne družijo z drugimi otroki. Kadar ostane bolnik v sobi, moramo skrbeti, da bo zrak dovolj vlažen in zato obesimo v sobi mokro rjuho. Olajšujoče vpliva tudi vdihavanje eteričnih olj, ki jih po kapljicah nakapamo na flanelo, katero pripnemo bolniku spredaj na srajco.

Prehrana bolnika naj bo v pogostih, majih in izdatnih južinah, ki naj jih uživa po napadu krčevitega kašlja. Tekočin naj pije le prav malo, izogiba naj se jedi, ki dražijo na kašelj, kakor n. pr.: keksi, prepečenec, trda kruhova skorja, grozdje itd.

V glavnem smo opisali bolezni, ki nastopajo zlasti v jesenski dobi in pozimi, morali bi že takoj v začetku govoriti tudi o griži in trebušnem legarju, toda o teh smo že pisali v sestavku: Snaga in zdravje.

Dr. A. Korbar.

MODA

Božična kuhinja

Nedelja: Palačinke na juhi, zrezki, čebulina omaka, ocvrt krompir, kroft. **Večerja:** Telečja pljučka v obari, kruhovi cmoki, ohrovt v solati, pečen kostanj.

Ponedeljek: Mineštra iz riža in fižola, hrenovke, mešana solata, sadje. **Večerja:** Marinirana jegulja, grahov pire, ocvrti krompirjevi rogljički kompot.

Torek: Testenine na juhi, goveje pogačice, krompirjev pire, solata. **Večerja:** Polenta z guljažem, pesa v solati, orehi.

Sreda: Rižot s cvetačo, zelenjadni zrezki, kompot. **Večerja:** Ribe z majonezo, krompir v solati, flancati, jabolka, fige, orehi.

Četrtek: Riž in jetrca na juhi, nadevan puran, pečen krompir, tartarska omaka, radič; torta* ali potica. **Večerja:** Telečja pečenka, ruska solata, čokoladna krema.

Petek: Zelenjavna juha, zrezki, testenine, cvetača v solati, božično pecivo.* **Večerja:** Prežganka, klobase s kislim zeljem, češpljev kompot.

Sobota: Mineštra iz ješprenja in fižola, prekajeno svinjsko meso, pire krompir, ocvrta jabolka. **Večerja:** Sardine, trdo kuhana jajca, kruh z maslom, čaj (kakao).

*) **Božično pecivo**

Ploščice iz krhkega testa. — 300 gr. moke, 120 gr. sladkorja, 200 gr. masla, 2 rumenjaka in nariban limonov olupek zgneti v testo, ki naj počiva pol ure na hladnem prostoru. Potresi desko z moko, razvaljaj testo prst debelo in izreži štirioglate ploščice. Vsako drugo namaži z jajcem ter ji daj na sredo polovico olupljenega mandlja. Ko so ploščice pečene, zlepi po dve in dve z marmelado.

Mandeljnovi kolački. — Iz istega testa izrežemo okrogle ploščice, katerim izrežemo sredino (ev. z naprstnikom). Kolačke namažemo z rumenjakom in potresemo z drobno sesekljanimi mandlji ter pečemo pri zmernem ognju. — Iz istega testa lahko narežemo oglate ploščice, zložimo tri do štiri drugo vrh druge, vmes namažemo marmelado, povrhu pa s čokoladno glazuro, ali pa samo potresemo s sladkorjem.

Konjakovi keksi. — 150 gr. moke, 60 gr. sladkorja, 100 gr. masla, 50 gr. naribanih mandljev in 1 rumenjak zgnetemo v gosto testo, ki ga razvaljamo na pol centimetra debelo in izrežemo iz njega razne oblike. Kekse namažemo z beljakom in počasi pečemo. Ko se ohlade, združimo po dva keksa, med katere namažemo nadev: 100 gr naribanih mandljev ali orehov, 100 gr. sladkorja v prahu, 2 kozarčka konjaka ali ruma.

Orehove kepice: 50 gr. sladkorja v prahu, 50 gr. narezanih mandljev, 50 gr. dateljnov ali citronata, 1 beljak in eno polno žlico močne kave dobro zmešamo na sopari, da se zgosti, potem odstranimo in mešamo, dokler se zmes ohladi. S srebrno žličko zajemamo in polagamo kepice na pekač ter jih v peči bolj sušimo kot pečemo.

Čokoladne rezine: 180 gramov moke, 120 gr. masla, 1—2 rumenjaka, 100 gramov naribane čokolade in nekaj pecilnega praška zgnetemo v testo, zvaljamo ter narežemo v rezine. Te pečemo pri zmernem ognju.

Božična torta: 3 rumenjake mešamo s 60 gr. sladkorja, da se penijo, 60 gr. masla narežemo med 75 gr. moke, dodamo pest rozin, 50 gr. citronata, zmešamo in končno dodamo še sneg iz treh beljakov. Testo damo v namazan tortni pekač in pečemo 25 minut pri zmernem ognju. Torto previečemo s sladkorno glazuro in obložimo z majhnimi kandiranimi češnjami.

DOMACA ZDRAVILA ZA ZIMO

* **Dobro zdravilo proti ozeblinam je** terpentin; z njim si namažemo obolela mesta. Ljudje z občutljivo kožo pa naj ozebline kopljejo v vodi, v kateri smo zavreli hrastovo lubje.

* **Razpokane ustnice** si zvečer namažemo z olivnim oljem, v katero kanemo dve kapljici rožnega olja.

* **Hrapave roke** natremo zvečer z zmesjo, ki se sestoji iz 2 gramov olivnega olja, 1 1/2 gr mentola in 50 gr lanolina.

* **Ce pijemo pozimi,** preden gremo ven, pol čaše mrzle vode, se utrdimo in postanemo odporni za prehlad.

* **Ce vlijemo v mlačno vodo žličko čistega glicerina,** dobimo učinkovito vodo za grgranje, ki nam lajša bolečine v grlu in hripavost.

Prehrana slovenskega ljudstva

Vsakdanji kruh

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Starejši od vse ostalih močnatih dobrot in važnejši od njih je črni, vsakdanji kruh, katerega ime nam često označuje kar ves živež kot celoto. Kruh ima na Slovenskem različno kakovost, obliko in pomen. Visoki, gosti kolači rženega ali zmesnega kruha na Murskem polju in v Prekmurju se zelo ločijo od nizkega, drobečega se kruha v nekaterih drugih pokrajinah, kjer žito še doma meljejo na žrmljah, žrvnih ali preprostih mlinih, ki ne ločijo otrobov od moke; razen tega uporabljajo še drože, kravajc — to je domači kvas, narejen iz prosene moke, omešene z moštom; drugod zavro vino v koruzni moki ali skuhajo divji hmelj, konopno seme, čebulo, ajdo in pšenične otrobe ter dodajo kruhovega testa od zadnje peke. Tako zmes zgnetejo v krogle ali hlebčke, jih posuše in imajo za vse leto.

Se slabši je bil kruh pred 50-imi leti in prej, ko so zaradi pomanjkanja žita delali moko iz fižola, koruznih storžev, ajde, tropin, lanenih glavin, krompirja itd. Pekli so ga — in ga še danes menda kje — v pepelu.

Kruh mesijo in pečejo na razne načine, s katerimi je v zvezi dokaj posod in orodja, ki imajo nekatera ista imena po vsem Slovenskem, druga pa različna. Kvas postavljajo v pripravljeno moko ali v metrgah, mentrgah, kadunjah, nečkah ali koritu. Na vzhodu, kjer se da kruh iz boljše moke dobro omesiti, izvaljajo trdne, okrogle kolače z roko; drugod pa odrežejo testo z leseno velnico, lopatico in ga

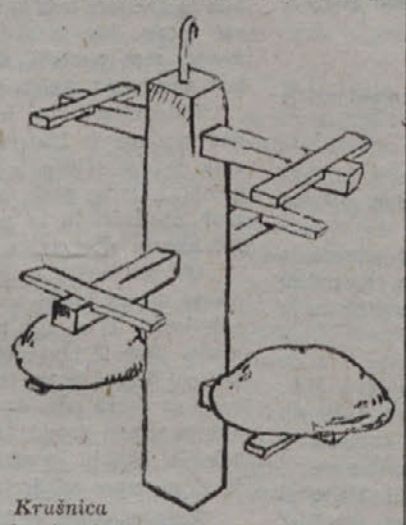

Krušnica

denejo shajat v košarico. Posebnost zase so krušne peči z grebljico, ogrebalom, omelom ali izmetačo, burkljami in loparjem, s katerim polože kruh v peč. Na vzhodu imajo krušnice, krušnjače raznih oblik, na katere postavijo pečene kolače kruha (gl. sliko).

Kako kruh jedo in kako ga omenjajo vraže ter kakšen je njegov pomen v običajih, o tem bi se dalo mnogo povedati in prosimo bralce, da zlasti o tem pošljejo svoje opise in zapiske.

Mesna jedila

Slovenska prehrana je — kot sploh slovanska pretežno rastlinskega in mlečnega značaja. To smo videli tudi v dosedanjih črticah. Meso pride na mizo le ob večjih praznikih in ob delu. Perutnina je tako redka, da je njeno meso še posebna redkost na mizi. Prašič ali dva, ki ju kmečka družina krmi za zakol, pa da mesa komaj za največje potrebe. Veseli so, če jih preskrbi z maščobo, bodi z mastjo ali zaseko, zabelo.

Svinjsko, bravsko meso je navada povoditi v dimu kuhinj z odprtim ognjiščem ali na podstrešju, kjer leže dim na prosto. Hranijo ga v raznih shrambah ali na podstrešju, pa tudi v tunkah, deželah, čebrih, v zaseki. Najodličnejši del je šunka.

Narodopisna zanimivost pa so koline, mesarija, furež z nadevanjem mesnih klobas, kašnatih (ajdovih, krvavih, belih prosenih, riževih) krvavic, čurk; deda in babe — tlačenke. Mnoge starinske navade se obnavljajo ta dan, od smojenja prašiča preko razpravljanja, soljenja do slovesne gostije — kolin.

Gosje in račje meso, včasih še purje, nav tako predstavlja dragoceno obogatitev vaške mize. Pač pa so ravninski, žitorodni kraji, kjer si zlasti »večji« kmet more privoščiti bolj pogosto tudi ta posladek. — Zajci, golobi, ribe so v večini krajev neznani. Pač pa je v goratih pokrajinah pogostejše ovčje meso, čeprav danes tudi to ni več v takem obilju, kot je bilo nekoč.

Salo v dimu

GOSPA Z NAGELJNI

ROMAN CRONINA

Katarina Lorimer, 35-letna lastnica prodajalne umetniških starin v Londonu, ki se je s svojo sposobnostjo v življenju povzpela, je na neki dražbi kupila Holbeinovo miniaturo slike »Gospa z nageljni«. Bila je v finančnih težavah in hotela je miniaturo prodati Brandtu v Ameriki. Tjakaj je potovala z njo njena nečakinja Nancy, gledališka igralka, ki se je pred kratkim zaročila z Americanom Chrisom Maddenom. Ta sprva Katarini ni bil všeč, a na poti v Ameriko je spoznala, da ga ljubi. Tudi Madden ni mogel več prikrivati, da ljubi Katarino, a ona ni hotela nečakinji odvzeti zaročenca.

Medtem je miniaturo kupil trgovec Ascher — Brandt se je namreč smrtno ponesrečil — vendar Katarina ni vedela za koga. Katarina je sklenila samo počakati premiero, kjer bo nastopila Nancy in potem odpotovati v Anglijo. Na dan premiere je Nancy ujela razgovor med Katarino in Maddenom: silno jo je zadelo, ko je slišala, da Madden ljubi Katarino, a znala je ohraniti mirnost. Brez vznemirjenja je šla na premiero. Igrala je Rentovo tajnico. Dasi ni igrala glavne vloge, je vendar s svojo izvrstno igro pridobila vse občinstvo in kritiki so ji obetali bodočnost. Res se je že naslednji dan javil pri njej Morris iz Hollywooda, s katerim je sklenila pogodbo. Ko je prišel k njej Madden, mu je povedala svojo odločitev; da se hoče vsa posvetiti gledališču in da se zato odrečeta drug drugemu.

Enaindvajseto poglavje

Ko se je Katarina ob petih vrnila, je imela vtis, da se je nekaj pripetilo. Nancy je bila oblečena za sprehod in se je najbrže vračala s kosila z Bertramom. Čeprav je skrbno prikrivala, je Katarina uganila, da pri njej ni bilo vse kot po navadi. Najprej je molčala, nato je naročila čaj. Nato šele se je obrnila k Nancy in jo z ljubeznivo skrbnostjo vprašala:

»Kaj je novega torej? Morda ni nič s pogodbo?«

»Ne, pogodba je podpisana.«

»Toda kaj je torej?«

Nancy je malo pomolčala.

»Da povem v romantičnem slogu, draga«, je končno izjavila, »sem danes naredila največjo žrtev svojega življenja.«

»Žrtev?« je vsa prepadena ponovila Katarina. »Za koga?«

»Za svojo kariero«, je dejala Nancy in naglasila vsak zlog.

Katarina je odložila skodelico in namršila obrvi.

»Hočeš razložiti, za kaj gre?«

Nancin pogled je postal moten, vendar se je zadržala.

»Vrnila sem Chrisu njegovo svobodo in to za vedno.«

Nastal je obupen molk. Katarina se je začela tresti in njen obraz je postal brezbarven. Nato je v njej začel besneti cel orkan občutkov: jeza, usmiljenje, ogorčenje, strah, tako da je postala vsa zmedena.

»Nancy«, je strogo vzkliknila, »prenehaj s šalami in povej, kaj se dogaja.«

Nancine oči so bile uprte v cigaretno žerjavico. »Ni se treba vznemirjati. Žrtev je že opravljena. Ali Chris ali moja kariera! Izbrati sem morala — nikoli se ne bom mogla odreči svojemu poklicu.«

»Toda ti si vedno zatrjevala, da boš znala spraviti te dve stvari v sklad.«

»Od sinoči ne več.«

Vsaka druga objasnitev je bila nepotrebna. Katarina je razumela položaj, toda ni hotela priznati, zato je vztrajala: »Ne moreš storiti tega, Nancy! Ti si nekoliko omamljena od svojega sinočnjega uspeha in od današnjih dogodkov. Toda da se tako lahkomišljeno odrekaš sreči, to je blaznost.«

»Kdo ti pravi, da se odrekam sreči?«

»To vem«, je dejala Katarina, »in o tem lahko sodim.«

Nancy jo je naglo in zgovorno pogledala.

»Ne, ti ne moreš soditi, ker gre zame. Ženska se ne more predati zakonu in gledališču: sto krat je bil narejen ta poskus in vedno je propadel. Oh, seveda, saj dobro vem, kaj sem prej vedno zatrjevala. Sedaj je zaman to ponavljati! Imela sem obzir do Chrisa. Toda s teboj, Katarina, hočem biti odkritosrčna. Ta moja sprememba je posledica mojega sinočnjega triumfa. Imam pred seboj življenje polno obljub, zadovoljstva in uspehov.«

Njen glas je dobil medel in čuden naglas: »Nekega dne bom postala velika, velika igralka.«

»Ne bodi tako gotova«, je surovo dejala Katarina. »Mnoge druge so mislile tako kot ti.«

»Zame je nekaj drugega«, je sanjavo odvrnila Nancy. »Jaz se bom vzpenjala vedno višje. Bodi pripravljena, da me boš kmalu videla kot Ofelijo, Katarina.«

Tedaj se je Katarina spomnila Izzardovih besed in čutila je, da se mora vdati, vendar je hotela napraviti še zadnji poskus:

»In četudi se bo vse to zgodilo, kaj potem? Boš morda bolj srečna? Uspeh ni sreča! Vem, da se ti zdi nesmiselno, kar ti govorim, toda žal je resnično, grozno resnično. Imam kako leto več kot ti in poznam življenje, izkušena sem! Ti govoriš o svoji karieri, jaz pa sem svoji žrtvovala vse, toda verjemi, da ni vredno. Če bi morala znova začeti, bi izbrala svoje ognjišče, otroke in nekoga, ki bi me ljubil, ko bom stara, pa tudi če bi bilo v najrevnejšem predmestju, raje kot slavo in sloves vsega sveta.«

Katarina se je skoraj v zadregi prekinila pred usmiljenim in ironičnim Nancinim pogledom, ki je hladno odgovorila:

»Ti sodiš stvari s svojega stališča; jaz pojmujem življenje drugače.«

»Kesala se boš!«

»Ne verjamem.«

Nastal je tesnoben molk, Katarina je žalostno gledala svojo nečakinjo, bila je pobita, toda ni se hotela vdati.

»Povej, Nancy, torej ne ljubiš več Chrisa?«

»Da, ljubim ga, toda ne dovolj, da bi storila tako žrtev, kot se od mene pričakuje. Je nekaj, kar mi je še bolj pri srcu in zato sem se morala ločiti od njega.«

»Nikoli ne bi bila pričakovala kaj takega in še najmanj od tebe«, je zamrmrala Katarina.

»Žal mi je, da tako misliš, draga! Žalostno je, toda ne morem pomagati, vsakdo mora živeti svoje življenje. Jaz sem si izbrala to pot, to je vse.«

Pogledala je na uro, z mirno kretnjo vrgla nazaj lase in se vrnila v spalnico:

»Ob sedmih moram biti v gledališču.«

»Nancy!« je s prosečim glasom zaklicala Katarina.

Toda Nancy je ni več poslušala, vrata so se z ropotom zaprla. In ta ropot, ki je pomenil, da so vsi napori nepotrebni, je ranil Katarinino srce. Storila je vse mogoče, da bi prepričala Nancy in jo odvrnila od svoje odločitve, toda vse je bilo zaman. Morda se je varala, toda za sedaj se ji je zdelo da Nancy fantazira in da je polna muh; kvari si svojo bodočnost in se brez pomisleka predaja usodi, — deklica, ki z razprostrtimi rokami hiti v naročje varljivemu slepilu.

Z žalostjo se je spomnila dne, ko je Nancy kot malo zupuščeno bitje prišla k njej; bila je strta, toda njene oči so bile čudno suhe. Obsipala je nečakinjo z neizmerno ljubeznijo, delala je načrte za njeno življenje, prostovolno je prenesla toliko žrtev, vse samo v upanju, da jo bo nekega dne videla srečno.

Dala je izliva svoji žalosti z globokim vzdihom. Srce ji je krvavelo ob misli, da je Nancy pustila Chrisa, čutila je, kot da je obadva izgubila in ostal ji je samo bolesten občutek nemoči.

Dvaindvajseto poglavje

Bila je sobota zvečer. Katarinina soba, ki je bila polna ovojnega papirja, odej in kovčkov, je dajala otožen vtis naglega odhoda. Večjo prtljago je Katarina že poslala naprej in sobarico je odpustila. Sedla je za hip, da se odpočije. Njen pogled je taval po razmetani sobi; preproga je bila vsa pokrita z navlako, vaze za cvetlice so bile prazne in cvetlice so venele na okenskih policah.

Ves ta nered se je zdel Katarini kot slika njenega življenja. Zaman je pomišljala, da bo soba zopet v redu in da bo kot bi trenil vse zopet na svojem mestu, čisto in prezračeno. Da! Toda za novega gosta. Še nekaj ur in ona bo odpotovala na Pindariku, zvesta ladji, s katero se je pripeljala. V njenih očeh je bilo to preprosto dejstvo kot dokaz ničevosti njenega potovanja skozi življenje. Upton se bo vkrcal z njo; z njemu lastno dobroto je šel malo prej v potniški urad po listek, kajti Katarina se je spomnila na te formalnosti šele zadnjo minuto.

Še enkrat je morala Katarina priznati, da so ji bile Charlejeve usluge neizmerno dragocene. Bil je drag, dober prijatelj. Toda predobro je vedela, da on ne bo mogel nikoli predstavljati kaj drugega zanjo: bil je preveč neodločen, preveč lahek preveč razburljiv, da bi obvladal njo, ki je bila potrebna bitja, ki bi mu uspelo, podvreči si jo in z močjo poštenja in preprostosti vzbuditi v njej ljubezen.

Madden! Ljubila ga je iz dna svoje duše, kot ji dotedaj nikoli ni bilo mogoče ljubiti. In kot nežna Lucija bo vedno nosila v dnu srca svojo skrivno muko. Zato, da je lahko mislila nanj, se je morala sklicevati na vso svojo zdravo pamet in vse svoje presojanje. Od večera Nancinega uspeha ga ni več videla in vedela je samo, da je zapustil hotel. Dejstvo, da je ni več iskal, je ni čudilo. Morda ga je čakala, ne da bi si upala sama sebi to priznati, toda zdaj je uvidela, da je bil položaj preveč zamotan, da bi se mogel tako zlepa rešiti. Nancina odločitev je Maddena gotovo težko prizadela in zmedla njegovo notranjost. Katarina je bila popolnoma uverjena, da je odpotoval v Cleveland, da mu je bilo dovolj ženskih muh in da se je enkrat za vselej odločil, da napravi konec temu bolestnemu poglavju svojega življenja.

Ciril Kosmač:

Gosenica

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

»Povejte vendar...« in ni končal vprašanja. Glava se je zganila na vratu, ozrl se je po pisarni, naglo je vstal, sklenil roke na prsih in žalostno zmajal z glavo. Prijel je zvonec in pozvonil. Vstopil je načelnik oddelka in obstal za vrati. Ravnatelj je zapičil vanj svoje oči, potem je z njimi obšel sobo in se spet vrnil k načelniku, zmajal z glavo, dvignil roke in tlesknil z usnicami. Načelnik je prav tako gledal po sobi in čakal. Črni zalisci so kar širleli od samega strahu. Vse to je trajalo minuto. Potem pa se je ravnatelj prijel za rob pisalne mize, se globoko nagnil in naprej in vzkliknil z obupanim tresočim se glasom:

»Človek božji, kje pa so nagelini? Ali vam mar nisem zapovedal, da mora biti v vsaki pisarni šopek rdečih nageljnov? Koliko časa ste tukaj? Ste dobili moje okrožnico? In kaj pravi taaam...« je spet zategnil.

»Takoj, gospod ravnatelj, takoj,« se je zganil načelnik in izginil. Njegovi podkovani čevlji so tako neusmiljeno škripali po hodniku, da si je ravnatelj zamašil ušesa in zacvilil: »Tolovaj!«

V nekaj minutah se je načelnik vrnil in postavil na mizo šopek rdečih nageljnov.

»Ali so ti najboli živi in največji?« je obupno vprašal ravnatelj, ko je s svojimi vodenimi očmi pogledal cvetje.

»Največji in najboli živi.« je negotovo pritrdil načelnik.

»Lažeš!« je zacvilil ravnatelj.

Načelnik si je potipal zabuhlo lice, kakor bi prejel klofuto.

Ravnatelj je segel v žep svojega belega telovnika, izvlekel malo vijoličasto steklenico, jo počasi odmašil in poškropil po nageljnih. Po sobi je zaplaval omamen starikav vonj. Potem je ravnatelj glasno potegnil sapo v nos, sedel in se spet zatopil v poročilo. Po kratkem molku je z razvlečenim glasom dejal:

»Nemara ste se pogovarjali z gosenico?«

Čutil sem, da so se mu oči zostrile. V kotu ozkih starčevskih ustnic se je zarisal komaj opazen zbadljiv smehljaj.

— »Da, gosenico sem gledal. Lisče žre. Življenje žre življenje. In človek je —«

»Pssst,« je dvignil roko. »Za filozofijo ste še premladi. In da bi drugim nauke delili tudi. In .— — —« Takrat je dvignil glavo in me pogledal. Izraz na njegovem obrazu se je spremenil. V neki zadregi je zajecljal z zoprnim posladkanim glasom: »Ee-ee, stopite tja.«

»To vem,« sem dejal.

Stopil sem korak od mize.

«Stopite do okna, da, da, še,» je mencal. Povztrepetaval je v naslanjaču in me motril od peta do glave.

«Koliko ste stari, dečko?»

«Devetnajst.»

«Devetnajst. Pridite sem,» je dodal in s pogledom pokazal poleg sebe.

Stopil sem k njemu. Počasi je odtrgal roko od sebe in jo dvigal k meni. Slišal sem, da je kost škrtnila v njegovem laktu. Roka se ni zravnala in me ni dosegla. Pomaknil se je na rob naslanjača in sikajoče zašepetal:

«Sklonite se.»

Stopil sem še korak bliže. Vščipnil me je v levo lice. Njegova roka je bila gladka in hladno zoprno vlažna. Odskočil sem za dva koraka. Ravnateljeva roka je za hip obvisela v zraku, potem pa jo je potegnil vase kakor polž svoje roge.

«Sami sebi si dopovedujte filozofijo in nauk tudi. Potrebni ste,» je spregovoril s precejšnjim glasom in brskal po poročilu. «In da se ne boste več mučili z gosenico,» je dodal po kratkem molku «vas premestim za tri dni v podzemlje.»

«Razumem,» sem rekel in se okrenil k vratom.

«Pssst, počakajte,» je dejal počasi. Prijel je s svojo suho roko, na kateri so se poznale žile dovodnice, za zavih pri svojem sivem fraku, s isnil se je vase, zavil glavo kakor ptič in zagrebel kljunast nos v rdeč nageljn v gumbnici. Razširil je nosnice in glasno potegnil sapo vase — in v takem položaju je med dvema globokima vdihljajema komaj slišno zašepetal:

«Šest dni.»

Ko sem se po šestih dneh, ki sem jih prebil v temi, ob kruhu in vodi, vrnil iz podzemlja v svojo celico — bilo je triindvajsetega maja —, sem takoj planil k oknu. Mladika je bila še zmerom tam in na njej še dva lista. Gosenica je požrla vse ostale, zdaj je obdelavala predzadnjega. Kmalu bo vsega konec, sem pomislil. Še dva lista, še dva dni, in potem ne bom imel pred oknom nobenega življenja več.

Triindvajsetj maj je bil soparen. Sonce, ki je bilo nekje nad mestom, je bilo prav gotovo motno. Proti poldnevu se je zrak zgostil. Nebo je počasi potemnevalo. Pričakoval sem nevihto. Okrog petih popoldne je pihnil prvi piš. Dvignil je prah na dvorišču in ga zanesel prav do drugega nadstropja. Mladika je vztrepetala.

Ob pol šestih so bile v ječi šmarnice. Politični jetniki nismo nikdar hodili v kapelo, da bi se tam ne srečali. Vse pobožnosti, ki so bile nam namenjene, so bile v razcepu hodnikov. Tam je bilo stopnišče, vrh stopnišča oltar in prižnica. Ob pol šestih je na prižnico stopil kaplan, nam pa so odprli vrata za dobro ped, da smo lahko slišali njegov hreščeči glas. Nikdar nisem tistega kaplana videl, toda poznam ga vendarle. Jetniški kaplani in zdravniki so navadno čudna zmes dobrega in zlega, zmes zahrbtnosti in zapitosti.

Tisto popoldne je kaplan govoril o Mariji, o nedolžnosti, o lilijah, o sv. Jožefu in o sv. Alojziju, o strasti in podobnih nadlogah, ki glodajo dušo in telo tistim jetnikom, ki si niso postavili za zgled sv. Alojzija in Majniške kraljice. Ko je do kraja izčrpal svojo modrost, je povzdignil svoj glas v nekaj

L. Lagin: *Fantastičen roman*

PATENT A V

Zdravnik Stifen Popf je iznašel zdravilo, s katerim se mu je posrečilo spremeniti dva pritlikavca v navadna človeka. Eden od njiju, Avrelij Padrele, je hotel odkupiti patent. Popf pa je ponudbo odklonil, kar je njegovo ženo Bereniko tako užalilo, da je odpotovala s Padrelejem.

Primo Padrele ni hotel več priznati Avrelija za svojega brata, v želji, da ostane sam lastnik bogate tvrdke. Avrelij išče dokazov, da je res bivši pritlikavec.

Popf je močno zaslovel in zastopnik tvrdke »Zavora«, Sindirak Cfardeja, mu je za veliko vsoto predlagal, da bi s svojim zdravilom pospeševal rast otrok, ki naj bi vzrasli v nove ljudi, ki ne bodo razmišljali, ki se ne bodo zanimali za politiko. Popfu se je zdelo zločinsko vzgajati ljudi z razumom triletnih otrok in je Cfardeja vrgel skozi vrata. Ta se je sedaj obrnil na predstojnika stolnice, kjer je upal izpeljati svoj načrt s podkupovanjem.

Oče Francisk je radostno uslišal njegovo prošnjo in ga hkrati povabil, naj bo njegov gost pri njegovem skromnem zajtrku. Gospod Cfardeja ni odklonil tega povabila. Sedela sta za mizo dovolj časa, da sta se pogovorila o vsem, kar bi utegnilo zanimati došlega tujca. Iz ust očeta Franciska je Cfardeja zvedel za izum mestnega doktorja Stifena Popfa. Gospod Cfardeja je bil sprva iznenaden, potem pa je izrazil docela razumljivi in hvalevredni dvom, ali ni ta izum poseganje v veliko božjo previdnost. Izum doktorja Popfa je vstal zdaj pred očmi očeta Franciska v novi, docela drugačni luči.

— Ah, prijatelj, kako prav imate! — je vzkliknil oče Francisk in pobožni pogovor se je nadaljeval nato še dobre pol ure.

Poslovila sta se zelo prisrčno in Cfardeja je moral patru slovesno obljubiti, da bo jutri (to je v nedeljo prisostvoval službi božji v njegovi stolnici, ne pa v kaki drugi cerkvi. Hitel je zatrjevati očetu Francisku, da je bil to njegov namen.

Ko se je poslovil od patra, se je Cfardeja odpravil v uredništvo krajevnega časopisa. V pogovoru z urednikom je z žalostjo ugotovil, da preživlja dnevnik velike težave. Oglasov je malo, naročnikov je malo. Žalostni položaj tiskanega organa je zelo vznemril gospoda Cfardeja, ki mu je bila neodvisnost tiskane besede nad vse pri srcu. Nikoli ni odrekel podpore časopisu, ki je pobijal lažne avtoritete in nudil svojim bralcem resnico, zgolj resnico. Ob tej priliki bi gospod Cfardeja želel (seveda, če nima spoštovani gospod urednik nič proti temu), da bi v »Bakbuški zarji« izhajale v teku naslednjih deset dni zgodbe duhovno nravstvene vsebine iz neke redke stare izdaje, ki jo ima Cfardeja vedno pri sebi. Gospod Cfardeja bi v interesu nravstvenega izpopolnjevanja bakbuških meščanov plačal za objavo teh zgodb, kakor če bi bil to oglasi.

Urednik je sprva zijal od presenečenja, potem pa se topil od hvaležnosti. Nato je gospod Cfardeja izročil uredniku zbornik, iz katerega naj objavi označene zgodbe, in mu plačal za njihov ponatis v dnevniku. Gospod Cfardeja se je nato pogovarjal z urednikom kakih deset minut o mestnih novicah in med drugim izrazil začudenje, da je bil tak nenavadni izum, kakršen je bil lek doktorja Popfa, sprejet v tako prosvetljenem mestu brez najmanjše kritike in dvomov. Nato je zapustil uredništvo, da bi obiskal eno izmed največjih mesnic Bakbuka.

Težko bi bilo slediti vsem obiskom, ki jih je naredil tega tihega in sončnega sobotnega dne gospod Sindirak Cfardeja. Vrnil se je v hotel, ko je bilo že temno, s precej lažjo listnico, zelo utrujen, vendar pa zadovoljen s seboj. Proti koncu večera se je spustil v pogovor z gospodarjem hotela pri kozarcu vina v mali restavraciji, ki je životarila v prvem nadstropju. Potem je šel v svojo sobo, se počasi slačil, dolgo ogledoval pred zrcalom svoje podočnice, ki so mu že več let grenile življenje, nato šinil pod odejo in v hipu zaspal.

ŠESTO POGLAVJE,

ki nam opisuje, kaj se je zgodilo naslednjega dne ob dveh popoldne

Od sedmega januarja 1764. leta, ko je bil v Bakbuku slovesno sežgan na grmadi krivoverni sodar Bonffacij Biniom, ker je bil v zvezi s satanom, ni mogoče najti ne enega primera, da bi bilo ime kralja Teme tako splošno na ustih vseh mestnih prebivalcev kakor tedaj.

Vsekakor še v soboto drugega septembra ni imel v Bakbuku nihče (razen nekaterih pijanih težakov, ki, seveda, ne pridejo v poštev) razloga, da bi se spomnil hudičevega imena.

Tem bolj presenetljivo je bilo to, kar se je zgodilo tiste znamenite nedelje tretjega septembra. Ko so naročniki krajevnega časopisa pri zajtrku razgrnili njegovo prvo stran, so najprej zagledali tale zagonetni nadpis: »Pet laktov od pekla«.

Bila je to stara zgodba, kako je pred davnim, davnim časom nebo hudo kaznovalo nekega Amrozija Zargaruma zavoljo njegove nevere in kako mu je pomagal neki došli tujec po imenu Antonij, ki pa ni bil nihče drugi kakor sam hudič; kako je pozneje Amrozij spoznal pravo, resnico in kako je bila njegova duša, ki je bila samo še pet laktov oddaljena od ognjenega pekla, odrešena po sveti inkviziciji večnih muk.

Na naslednji strani je bil priobčen pogovor z enim izmed najstarejših mestnih zdravnikov, z doktorjem Lojzom. Na prošnjo uredništva je razložil svoje mnenje o »Berenikinem leku« in o bližnjem vbrizgavanju leka. Doktor Lojz ni mogel zanesljivo reči, če so ti vbrizgi živa in nevarni ali ne, če bodo po vbrizgu živali v resnici zrastle, če pa bodo zrastle, ali bodo dovolj dolgo živele. Seveda, če bi sam doktor Popf utegnil streči vsaki od teh živali, doktor Lojz ni dvomil, da bi bili uspehi kar najboljši zadovoljivi, toda na to ni bilo mogoče računati. Najstarejši bakbuški zdravnik tudi ni mogel zanesljivo jamčiti, ali bo meso naglo dorastlih živali užitno in brez škode za zdravje.

Na prvi pogled ni bilo v tem kratkem pogovoru nikakega namernega omalovaževanja Popfovega izuma. V resnici pa ton, v katerem je bil pogovor sestavljen, ni dopuščal dvoma, da je bil njegov namen izpodkopati zaupanje v »Berenikin lek«, prestrašiti bralce in preprečiti masovno vbrizganje.

Kdor pa je pazljivo prebral zgodbo o Zargarumu in pogovor z doktorjem Lojzom, je nehote opazil tole zanimivo podrobnost: v obeh člankih so prinesli nevarnost za mesto tujci. V prvem primeru je bil to neki Antonij, v drugem doktor Stifen Popf.

Česa vse ne pišejo časopisi v isti sapi! V prihodnji številki so vsi pričakovali natančnega pojasnila doktorja Popfa. Nekateri bralci, sami izkušeni ljudje, so se čudili, zakaj se ni urednik spomnil, da bi istočasno prosil Popfa, naj napiše članek, ki bi ga lahko objavil poleg pogovora. Tako so bralci ostali v dvomih in čakali na torkovo številko.

Toda malokateri bakbuški meščan je slutil, da je njihovo mesto na predvečeru važnih dogodkov. Vsekakor so mirno pozajtrkovali, se odpočili, preoblekli in se počasi napotili v stolnico k nedeljski maši. Ker pa je nekdo razširil po mestu vest, da bo takrat sam oče Francisk imel zelo pomembno pridigo, je bila stolnica nabito polna župljanov, kakor na dan svetega Fortunata. Župnika stolnice so pa prištevali k najboljšim govornikom.

Maša je šla h koncu. Zadnjič so zadonesli akordi orgel in komaj so si ginjene župljanke otrle solze, se je na prižnici pojavila okrogla postava očeta Franciska. Popravil si je manšete, ki so mu zdrknile navzdol, in naredil velik križ nad župljani, med njimi tudi nad gospodom Sindirakom Cfardejem. Koničasta vstran štrleča ušesa predstavnika akcijske družbe »Zavora« so žarela v svetlem poldnevnem soncu kakor škrlatna krila zloveščega metulja. Oče Francisk se je oprl z rokami na ograjo prižnice in izpregovoril: »Dragi bratje«! Njegov glas je bil tako tih in žalosten, da so poslušalci vzdrhteli v pričakovanju nečesa strašnega.

— Dragi bratje in sestre! — je s poudarkom ponovil svoj nagovor oče Francisk. — Živimo v težkih časih! Človeški duh je slab, skušnjave, ki nas obdajajo, so velike, trpljenje in napori nas tlačijo in tiščijo k tlom. Včasih pričakujemo pomoči, ne da bi se zmenili za to, odkod prihaja. V zmedi malenkostnih posvetnih skrbi pozabljamo, da imamo neumrljivo dušo. In tedajci se prikaže na naši poti nevidni, zlobni in neprizanesljivi Kralj Teme, sovražnik človeštva — satan...

---

kar naj bi bilo petje. Po celicah so se oglasili jetniki. Vsaka celica je pela svoio pesem: slovensko, nemško, italijansko, poseveno, pobožno, uporniško.

Zunaj pa je naraščal vihar. Stal sem pri oknu in strmel v mladiko, ki je ob vsakem sunku vetra izginila izpred okna in se dolgo vračala. Gosenica bo padla, je udarjalo v meni, in sem nestrpno čakal. Mladika se je vrnila, in gosenica je bila še zmerom na njej, čeravno je mladika začutila, da je dobila v viharju dobrega zaveznika in je zato tudi sama napela vse sile in se stresala. Gosenica se je prav tako borila za obstanek. Poutihnila se je, se polegla po peclju in se krčevi o prilepila. Čutila je bližajoči se konec: padla bo, preden bo dala iz sebe pisanega metulja, za katerega je žrla in za katerega se je povzpela tako visoko.

Vihar je naraščal, padle so prve kaplje dežja. Videl sem, kako sta se dve razsuli na zadnjem še celem listu. Prvo zrno toče. Mladika se je odmaknila, se dolgo vračala in se vrnila z gosenico. To se je ponovilo večkrat. Potem je nebo raztrgal blisk, zagrmelo je, močan sunek je pograbil mladiko. Čakal sem celo večnost. Veja se je vrnila brez gosenice.

Po hodnikih se je še zmerom razbijala pesem jetnikov in nad njo je plavaj hreščeči glas jetniškega kaplana.

Zvečer sem se spet povzpel in zagrabil križe, da bi v zahajajočem soncu na poslednjem listu prešel bisere in sončeca v njih. Zrak je bil hladen in prijeten, na dvorišču so se pogovarjali kaznjenci in golobi so se oglašali po strehah. Strmel sem v mladiko, ki se je počasi odmaknila in se polegla čez Garibaldijev spomenik vrh Gianicola. Gola, debela veja; na koncu je vihral širok zelen list, kakor zastava v vetru. Takrat sem se spomnil starega kuharja, ki mi je osemnajstletniku v goriškem zaporu vsak večer priporočal, naj saniam o zelenem, če se le da o konju na travniku, kajti to pomeni svobodo.

Ne vem, koliko časa sem tako strmel. Zdramila me je roka na ramenu. Zlecnil sem se in skočil na tla. Pred mano je stal Cesare se dobrohotno smehljal in skoraj proseče dejal:

«Lepo vas prosim, nikar se ne spenjajte več po križih. Spet vas bodo kaznovali. Zdaj vam bodo odmerili dvajset dni. Za tako kazen pa ste še premladi in prešibki. Zbolite lahko. V teh dneh ste precej ošibeli. Pozna se vam!» Segel je v žep in mi položil v naročje kos sira. Niti besede nisem spravil iz sebe. Ko je odšel, sem osmal sam. Ozrl sem se po celici. Šele takrat sem videl, da mi je prinesel tudi dve zlati pomaranči, ki sta bili videti tako tuji na sivi slamnjači v jetniški celici.

Zunaj je bilo tiho. Samo poslednji list — zelena zastava, je vihral v vetru po nevihti.

* * *

Vsako leto, ko začne zeleneti, odprem okna v svoji sobi in se z veselimi koraki odpravim po parkih, da si ogledam poganjajoče drevje.

Pomlad pride vsekej tako nenadoma. Pričakujemo jo vsi in vsak čas in vendar smo začudeni in presenečeni, ko pride. Pravkar je bila še zima: mraz, s cigaretnim dimom napolnjena soba, samoten vran na nebu, gola veja v vetru. Ponoči pa je po egnila tužna sapa, vran je odplaval, veja se je izvila iz vetra — in iz očes na mladikah so pognali drobni, temnorjavi, smolnati, lesketajoči se popki. Dva dni so se popki greli na soncu in v njih se je nabirala sila: razgnali so rjavkast obod in v sonce so pogledali svetlozeleni lističi, kakor toliko tisoč rok, ki hoče v življenje.

Krenem iz mesta in zavijem v holme. Hodim od grma do grma, od jablane do jablane in iščem — gosenice. Gosenic ni. Zanje je še prezgodaj.

Poiščem jaso in se zleknem. Prekladam se toliko časa, dokler ne ležim točno na sredi; krone dreves nad mano, morajo risati krog. Potem obležim: prva lastovica v zraku, prva čebela na resju, prva mravlja na travnati bilki.

Strmim v nebo in mislim na gosenico.

Mimo mene rase mladika; lističi na njej so že pognali in rosni biseri so na njih. Strmim vanje in veja se odmakne daleč vstran in se poleže čez grič v daljavi in čez belo cerkev na njem. Gledam: vse je veliko, mladika, listi, in če bi bila gosenica na njih, bi bila predpotopna žival. In tudi zdaj ne vem, za kaj bi se odločil, za gosenico ali za list.

Vse je ostalo kakor nekoč v rimski ječi, ko sem razmišljal o silah in o življenju. Življenje žre življenje: živali rastline, ljudje živali in še sami med sabo. In kaj? Iz vsega tega je nasmal vozel — in živeti, je najbrže biti v tem vozlu.

Vstanem in se ob potoku vračam domov. Ustavim se in vidim v vodi svojo lastno podobo. Pokimava si in se nasmehneva.

Na križpotju srečam ciganko, ki se je pravkar izvila iz popka.

«Izvolite dinar ali cigareto?» vprašam.

«Dinar in cigareto,» pravi.

«To je poštena in odkrita beseda,» veselo pritrdim.

Ciganka se vzravna in tenka popackana bluza se ji napne čez mlade prsi. Pisano ruto sname z glave in njeni vlažni črnosvedli lasje se ji usujejo po ramah.

«Prerokujem srečo?» vpraša, nagne drobno glavo in z jezikom zmoči polne ustnice.

Grem naprej korakam po kolovozu. Po kolesnicah je voda in pozabil sem, da imam luknjo v podplatih.

Zdaj ne mislim več na gosenico. Ob poti poduham vijolico, mislim na deklico z rosnimi očmi, veselim korakom in strahopetno lažjo; plašč mi vihra v pomladanskem vetru, vzravnam se in se s svojimi zdravimi, od tobakovega dima počrnelimi zobmi smejem trdemu življenju naravnost v obraz.

«Ha!» pravim. «šest dni — — — — off — — — in potem? — — — Če drugega ne, pride vihar in odpihne gosenico ali pa vzleti metulj.»

Tako praznujem vsako leto svoj goseniški jubilej.

(1936)

ŠPORT

Italija - Češkoslovaška 3:1

Dasi je imela Češkoslovaška letos visoko aktivo — od sedmih tekem v tem letu jih je dobila šest in v eni je igrala neodločeno — in dasi je Italija doživela nedavno na Dunaju katastrofalen poraz od moštva, ki je prej prav Cehom podleglo, je vendar bilo silno tvegano računati z zmago Cehoslovakov. Razumljivo je bilo, da bodo Italijani po porazu, ki jih je grizel kot slaba vest, storili, kar bodo mogli, da si operejo čast; da južnjaški temperament publike v Bariju ne bo igral zadnje vloge, je pa bilo tudi več kot jasno. Italijani so najprej preuredili poštavo moštva. Vzeli so skoraj celoten Torino in ga ojačili samo z dvema krilcema (od Milana in Juventus) in levim krilom (od Milana). Brez dvoma je bila to mnogo bolj pametna poteza kot pa sestava moštva iz raznih klubov kot se je to zgodilo za dunajsko tekmo. Cehoslovaki so pa imeli moštvo, sestavljeno iz raznih klubov. Vendar niso nastopili v najmočnejši postavi, ker sta njih srednji napadalec in srednji krilec poškodovana.

Verjetno so prireditelji mislili, da lahko z večjo gotovostjo računajo na lepo in toplo vreme, ko so določili, da se bo tekma odigrala v Bariju, a so se všteli. Že več dni je deževalo, igrišče je bilo razmočeno in težko, med tekmo je še od časa do časa deževalo in bril je precej močan in mrzel veter.

Italijani so res zaigrali z veliko voljo. Cehom se je že v šesti minuti igre pripetila nezgoda: vratar se je pri trčenju z vodjo italijanskega napada poškodoval in nadomestiti ga je moral rezervni vratar. Kmalu potem so morali izmenjati še vodjo napada. Vendar se je končal prvi polčas le z minimalno zmago domačih: 1:0. V drugem polčasu je pa uspelo Italijanom povišati zmago že na 3:0. (Gole so zabili po vrsti: desno krilo, srednji napadalec, levo krilo.) Toda Cehi niso niti najmanj popustili, temveč je prav zadnji del igre pripadal njim in deset minut pred koncem je hoteli italijanskemu nogometu odrekati njegovo vrednost, bomo daleč. Prav nič nas ne bo čudilo, če bodo »svetovni prvaki« drugo te zmage vesele, vendar gre poveličevanje te zmage mnogo preleto v povratni tekmi izgubili s podobnim rezultatom. Ne da bi Riha, desna zveza, zabil častni gol. Razumljivo je, da se Italijani verjeli v njegovo »svetovno prvenstvo« šele takrat, ko mu bodo na nevtralnem terenu podlegli tako Cehi kot Jugoslovani, Avstrijci in Madžari, kakor tudi nogometaši iz Anglije in Sovjetske zveze.

Prvenstvo STO-ja

Dvoje moštev na čelu lestvice še ni doživelo poraza: Skedenj in Magdalena. Prvenstvo pripada v vseh ozirih prvemu: ima več točk, dasi je odigral eno tekmo manj; dosegel je več zmag in manj neodločenih rezultatov; dal je mnogo več golov in prejel jih je le 7, Magdalena pa 9. Po razmerju golov (45:7 v 9 tekmah) bi sploh mislili ,da Skedenj nadkriljuje skoraj vse ostale za cel razred. Prejšnjo nedeljo je dosegel zmago nad Pristaniščniki (3:0), medtem ko je morala Magdalena uspeh deliti z Rojanom, ki ima sedaj ravno za polovico manj točk kot Magdalena (16, 8); Skedenj jih ima 17. Sestnajst točk ima tudi tovarna strojev, ki je premagala Costalungo (2:1). Sv. Ani ni uspelo, da bi iztrgala Montebellu obe točki (1:1). V gornje polovico lestvice so se pomaknila tri istrska društva: Piran, ki je zasluženo zmagal nad Miljami (1:0) ter Izola in koprska Aurora, ki sta se tokrat pomerili med seboj in si brez golov (0:0) razdelili točki. Dreher je s svojim 6. mestom najbrž kar zadovoljen; odpravil je Ponziano z 2:0. Mogoče bo vendar tudi pri Nabrežini začelo »funkcionirati«; tokrat je namreč uspela uveljaviti se v tekmi z Umagom (4:3) in tako je pustila s svojimi 5 točkami za seboj Pristaniščnike in Milje.

Drobne športne

Cehi, Svicarji, Avstrijci, Svedi in drugi že prav pridno igrajo hockey na ledu. V medsebojnih tekmah so Cehi zelo uspešni. Tako so prejšnjo nedeljo v tekmi med praškim društvom CLTK in švedskim društvom Goeto iz Stockholma zmagali Pražani s 7:8. Češko moštvo LTC pa je na svoji turneji po Angliji doseglo tri zmage s takimi rezultati: 8:1, 9:3 (proti angleškemu olimpijskemu moštvu) in 9:2. Odigrati pa mora še tri tekme.

Tudi češke košarkarice žanjejo uspehe. Praška Sparta je zmagala nad varšavsko ekipo s 55:15, Zidenice pa so premagale Atalanto iz Bruslja s 25:23.

Beograjski Partizan je imel v gosteh budimpeštansko moštvo Csepel. V tekmi, ki ji je kljub snegu prisostvovalo 8000 ljudi, se je izkazalo, da je Partizan boljši kot madžarski jesenski prvak. Njegova nadmoč je z rezultatom 2:1 premalo izražena.

Reprezentanca Subotice je premagala reprezentanco Szegedina (Madžarska) s 3:2.

Crvena zvezda in Dinamo sta odigrala v Zagrebu povratno tekmo, kjer je Crvena zvezda spet zmagala, in sicer z 1:0.

V Ljubljani je bilo prejšnjo nedeljo prvo državno prvenstvo v sabljanju po osvoboditvi. Tekmovalci so pokazali dobro tehniko in veliko znanje. Zlasti je ugajala trojica iz Reke: Benzan, Broznič in Pintarič, ki je pokazala moderno tehniko in se borila zelo fer in tovariško. Prvenstvo so osvojili: floret, člani: Mažuranič (Zagreb); članice: Kristjan (Zrenjanin); meč: mladinci: Sučič (Zagreb); sablja: mladinci: Karas (Zagreb); člani: Pintarič (Zagreb).

V Italiji je gostovalo švedsko društvo AIK in izgubilo tekmo z Genovo (2:1); milanska Internazionale je premagala Wien s 5:0 in Florentina Wiener S. K. 3:2.

Program jugoslovanskih športnih prireditev v letu 1948

SMUČANJE. — 27. XII.—6. I. Smučarski dan v vsej državi. 25. I. do 8. II. Partizanski marši na smučkah. 6. do 10. II. Prvenstvo Jugoslovanske armade. 21. do 24. II. Prvenstvo FLRJ v klasični kombinaciji v Delnicah, patrolni teki, skoki in štafeta 4×10 kilometrov. 28. do 29. II. Prvenstvo FLRJ v alpski kombinaciji v Sloveniji. 7. III. Državno prvenstvo v teku na 30 km na Vojskem. 8. do 14. III. Teden smuških poletov v Planici. 21. III. Sarplaninski smuk. 4. IV. Jadranski smuk na Platku. 18. IV. Triglavski smuk in Bjelašniški smuk.

HOCKEY NA LEDU. — 16. do 18. I. Turnir v Ljubljani za ljubljanski hockeyski pokal z inozemsko udeležbo. 22. do 25. I. Prvenstvo FLRJ v Zagrebu.

DRSANJE. — 24. do 25. I. Prvenstvo FLRJ v umetnem drsanju v Ljubljani. 1. II. Mladinsko prvenstvo v Ljubljani.

TORTILJSKO predmestje

JOHN STEINBECK — **Ilustrira B. Grom**

49. Bilo je že popoldne, ko so trije skesani grešniki, obloženi z okusnimi jedili, ki so jih izmaknili neki družbi v gozdu, prišli k Dannyju. Danny jih je sprejel s psovkami, toda ko so tovariši začeli razpostavljati vabljive darove, se mu je jeza polegla. — 50. Na pragu hiše so jedli in se pogovarjali. Glede požara so tovariši menili, da imajo morda sovražnika ali pa da jih je hotel preizkusiti sam bog. Danny se z gospo Morales ni posebno pohvalil, vendar ni povedal prijateljem, da se je do njega ohladila, odkar ni več lastnik dveh hiš.

51. Ko se je zvečerilo, so odšli v hišo, zakurili peč in Danny je prinesel pol litra žganja. Ob alkoholu so postajali odnosi med tovariši vedno prisrčnejši, vendar je Danny, preden bi se popolnoma raznežil, še odločno zavpil: »Zapomnite si, da hočem svojo posteljo vso zase!« Tako je bilo jasno, da bodo trije tovariši odslej stanovali v Dannyjevi hiši. — 52. Pilon se je oddahnil; tako se je iznebil odgovornosti za najemnino. Zdaj je bil gost in ne več podnajemnik in prav na dnu srca je bil vesel, da je hiša pogorela. Jezus Marija pa je pod vplivom žganja in v navdušenju nad vsemi dobrotami, ki jih je bil ta dan deležen, obljubil, da bodo vsi trije vedno skrbeli, da ne bo Dannyju nikdar primanjkovalo hrane. Pilon in Pablo sta ga vznemirjeno pogledala, vendar nista hotela rušiti svečanosti trenutka in solznih oči so si tovariši še pozno v noč prisegali zvestobo.

VII. KAKO SO DANNYJEVI PRIJATELJI POSTALI DOBRI IN KAKO SO POMAGALI UBOGEMU PIRATU.

53. Mnogi so videvali Pirata vsak dan: nekateri so ga zasmehovali, nekateri pomilovali, toda mhče ga ni prav poznal. Bil je ogromne postave in imel dolgo črno brado, zaradi katere so ga imenovali Pirat. Njegov pogled je bil plašen in je dal sklepati, da se mu um ni razvijal obenem s telesom. — 54. Pirat je vozil po ecstah les in ga prodajal. Imel je pet psov, ki so mu neprestano sledili in s katerimi je živel v nekem kurniku. Vsako jutro, še preden je sonce vzšlo, je zavil v več restavracij, nabral v kuhinjah hrane zase in za svoje pse ter jih šel nato krmit na vrh griča v ulici Monroe.

ŠAH

TRIFUNOVIĆ IN GLIGORIĆ PRED LETALOM, S KATERIM STA POTOVALA V MOSKVO NA CIGORINOV SPOMINSKI TURNIR

Ko boste imeli Tednik v rokah, bo moskovski Cigorinov turnir že zaključen. Ko na zadnjem sovjetskem šampionatu Botvinik ni sodeloval in je Keres zmagal, tedaj se nam je nehote vsiljevalo vprašanje, kako bi bilo, če bi tudi Botvinik igral; ali bi Keres kljub temu zmagal. Sedaj vidimo, da je Botvinik le najvrednejši kandidat za svetovnega prvaka; lahko mu kratko in malo rečemo: svetovni prvak. Ko nam še nista bila znana rezultata prekinjene partije Botvinik: Pachman, je prvi vodil z 9 1/2 točkami (in eno igro prekinjeno) pred Keresom z 8 1/2 točkami, ki je imel tudi prekinjeno igro z Gligoričem. Gligorič je imel sicer 6 1/2 točk, Trifunović pa je bil pred njim s 7 točkami. Trifunović in Gligorič (pa tudi Keres!) sta izgubila igro z Ragozinom; Trifunović še z Boleslavskim, Gligorič pa z Novoteljnovom in Kotovom, s katerim je izgubil tudi Smislov. S Keresom je Trifunović remiziral, enako Gligorič z Botvinikom.

Križanke in uganke

Najlepše darilo je knjiga!

Navedene skupine knjig vam nudi

Slovensko - hrvatska prosvetna zveza

Trst, Largo Panfili 3, I.

Te knjige pa lahko dobite tudi, če pridno rešujete uganke v „Ljudskem tedniku"

I. SKUPINA Lir 265.—

Fr. Levstik: Poezije II., Poezije III., - Fr. Bevk: Med dvema vojnama, - H. Bordeaux: Rodbina Roquevillardov, - M. Jezernik: Medvedov godrnjavček, - Silbarjev F.: Osončje in osvetje.

II. SKUPINA Lir 315.—

S. Kvedrova: Vlatka, Mitka in Mirica, - Honore de Balzac: Polkovnik Chabert, - D. Ravljen: Mrtvi Ogujenik, - Vlad. St. Raymond: Pravica, - Lj. Slibar: Lepodržne vaje za mladino in ženo, - A. Oblak: naša prašičereja, - Inž. B. Cernigoj po Semjonovu: S premogom in kovinami po svetu.

III. SKUPINA Lir 315.—

R. Rudan: Mlada vesna, - H. Bordeaux: Raymonda, - A. Kostantinov: Baj Ganjo, - M. Buonarotti: Soneti, - A. Znidaršič: Naš panj, - V. Bohinc: Nil in dežela Egipčanov.

IV. SKUPINA Lir 265

F. Tagore: Povestice, - A. Coolen: Vas ob reki, - Kuret: Veselja dom, - Mali gospodar: Gospodarska reja kuncev, - M. Seljak: Ljubi moj domek, - A. Konstantinov: Baj Ganjo, - A. Podgornikova: Za prične roke.

V. SKUPINA Lir 200.—

M.Komanova: Na Gorenjščem je fletno, - Zdravilna zelišča, - N. Vrbanjakov: Prirodni pojavi in človeški izumi, - F. Timmermans: Hernatov rod, - Prevost: Manon Lescaut, - J. Knafelič: Lov na skrivnosti, - Lj. Slibar: Moderna telesna vzgoja.

VI. SKUPINA Lir 200.—

M. Komanova: Na Gorenjščem je fletno, - Arih. Achelitner: Jernač Zmagovač, - J. Velze: Na zlatem severu, - A. Coolen: Vas ob reki, - Gospodarska reja kuncev, - A. Kontantinov: Baj Ganjo, - N. Kuret: Veselja dom.

VII. SKUPINA Lir 255.—

Rabindranath Tagore: Povestice, - M. Komanova: Na Gorenjščem je fletno, - A. Coolen: Vas ob reki, - L. Zupane: Mlini stoje, - D. Feigel: Supervitalin, - N. Kuret: Veselja dom, - A. Podgornikova: Vezenje.

VIII. SKUPINA Lir 265.—

M. Komanova: Na Gorenjščem je fletno, - R. Tagore: Posvetice, - L. Zupanc: Mlini stoje, - A. Coolen: Vas ob reki, - Vesele povesti, - A. Konstantinov: Baj Ganjo.

KRIŽANKA

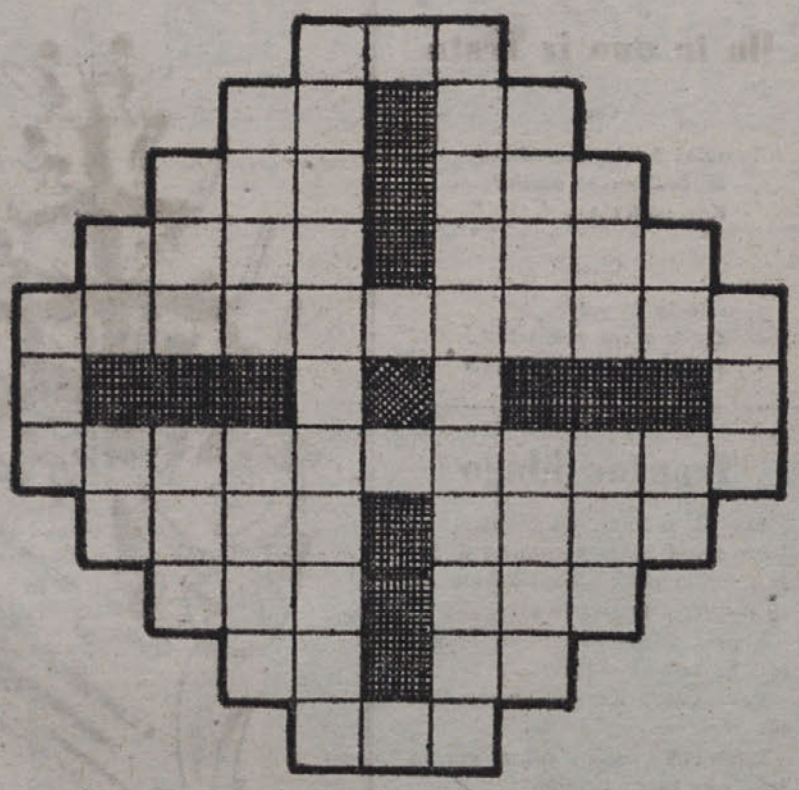

Vodoravno in navpično: 1 število; 2 kratica za slovnični izraz, hrvaška kratica za število; 3 časovna mera, zelenjava; 4 denar, staro božanstvo; 5 vabljiva trgovina; 6 utež (kratica), dva enaka veznika, kemična prvina (kratica); 7 imeti jo morą vsaka telovadnica, pa tudi športno igrišče; 8 kraj na Goriškem, reka v Rusiji; 9 zbor, moško ime; 10 čoln brez prve polovice, kemična prvina; 11 žensko ime

Voščilo

V	S	O	M
E	E	E	J
U	N	O	A
A	N	O	N
K	V	O	G
R	L	C	M
E	T	R	S

Šifrirana anekdota

Krasni 1 2 3 4 5 6 — 7 8 2 9 2 3 2 10 11 — 12 13 14 11 je Quinault, 5 6 jo je 15 2 16 5 17 11 18 — 19 7 20 7 17 3 7 — poslušal, 12 2 9 11 21:

»3 2 — 4 21 6 22 6 8 vas, 21 2 —15 6 12 6 8 — 15 11 4 — 5 11 5 7 govorite.«

Kvadrat

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

Vodoravno in navpično:

1. vrsta divjega goveda,
2. vrsta dalmatinskega vina,
3. praznik,
4. izraelski prerok,
5. držaj.

Dopolnjevalka

K A — — — — — —	kraj v Bolgariji, znan po rožnem olju
— K A — — — — —	neke vrste ptiči
— — K A — — — —	testenine
— — — K A — — —	prodajalna
— — — — K A — —	ulična ovira
— — — — — K A —	obrtnik
— — — — — — K A	ptica

Skrita anekdota

Aekn aarst aogps, eicrs aeiiubcjjilt igjkn, ej aibl aokt »aaolmnr«, ad v eijnn iiijcknnž oins aelms iibt iint eadl aeiicjlpst aujkps z eidl omž. — Vsaka črkovna skupina predstavlja besedo.

Mreža

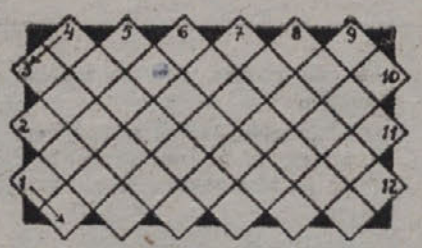

Od leve proti desni (v smeri puščice): 1. veznik; 2. otroci; 3. delavka; 4. prizidek; 5. višina; 6. žuželka; 7. državnik; 8. gora v Sloveniji; 9. športni klub. — Od dnesne proti levi: 4. politična stranka; 5. stopinja; 6. program; 7. mrčes; 8. število; 9. postaja; 10. stebri; 11. zveza; 12. predlog. — V začetku neke besede ne stoji »vz«, kot bi bilo pravilno, temveč »s«.

Kako berete „Ljudski tednik"?

Dajemo vam nekaj vprašanj, na katera boste vedeli odgovor, če kaj pazljivo berete naš list.

1. Kaj vam je znano v Rovinju?
2. Odkod poznate ime Steinbeck?
3. Kako se imenuje predsednik koroške OF?
4. Iz česa bi sodili, da nam list «Newyork Herald Tribune» ni naklonjen?
5. S kakim rezultatom je izgubila italijanska nogometna reprezentanca na Dunaju?
6. Kdo je šel sam s čolnom v Benetke (in smo mi popis te poti objavili)?
7. Kje je domovina kolere?
8. Ali orel lahko odnese otroka?
9. Kako se imenuje Šentjakobski pevski zbor?
10. Kateri bivši diplomat je pred nedavnim napravil samomor?
11. Cigavo novelo, ki je bila v Tednu demokratskega tiska nagrajena, je objavil naš list?
12. Kdo je v našem listu pisal o slovenskih domovih?
13. Ali smo kdaj objavili zemljevid severnega tečaja?
14. Kako se imenuje glavni komandant vseh brigad, ki so delale na mladinski progi Šamac-Sarajevo?
15. Kaki bolezni je podlegel Cajkovski?

Mislimo da bo «za prvo silo» dovolj odgovore bomo objavili prihodnjič. Kdor hoče dokazati, da Tednik res bere, naj nam pošlje z rešitvami ugank tudi odgovore. (Seveda, če bo rešitev odposlal, ko bo imel novoletno številko že v rokah, — stvar ne bo težka; sicer pa sploh ni težka).

Reševalcem

Najprej vas moramo opozoriti, da dobivamo mnogo pisem iz bivše cone B, ki so nezadostno frankirana, tako da mora naša uprava plačevati kazen. Prosimo vas torej, da nam ne delate nepotrebnih stroškov.

Ko smo javili, da mislimo uganke objavljati le vsakih štirinajst dni, so naši ugankarji takoj protestirali. Marsikateri sicer ni nič povedal, kaj se njemu zdi, a tisti ki so kaj povedali, so vsi rekli: ne, sem protil Sedaj smo pa nekoliko v škripcih in še ne vemo, kako bo. Mogoče bodo naši reševalci v današnji številki pogrešali kake večje križanke; no, skoro zagotovo jim obljubljamo, da jo bod imeli v novoletni številki, ki bo prav tako velika kot božična.

Te dni bodo tudi prejeli knjige vsi izžrebanci in tudi tov. Margonu se bo izpolnila želja. Za tiste, ki bi radi vedeli, kake knjige dajemo rešetvalcem, objavljamo nekaj imen; (nekoč smo že nekatera objavili): Levstik Kreft, Tugomer; Cankar, Kralj na Betajnovi; Kosovel, Zbrano delo; Gorki, Artamonovi; Prežihov Voranc, Jamnica; Kosmač, Sreča in kruh; Gladkov, Cement in druge.

Potrudite se torej še naprej in tudi tisti, ki še niste v našem krogu, pridružite se nam.

Rešitev ugank št. 44

Pripetila se je pomota, da smo uganke dvakrat označili s štev. 44. Zato objavljamo danes obojno rešitev, iz štev 94 in 95. Opazili boste tudi, da je zaradi tega šest izžrebancev.

MREŽA

Krasna si, bistra hči planin
brdka v prirodni si lepoti,
ko ti prozornih globočin
nevihte temne srd ne moti —
krasna si, hči planin!

STEBER

1 Dravograd, 2 korak, 3 potep, 4 Apolonija, 5 transparent, 6 neveden, 7 rudar, 8 Vojslav, 9 narekovan, 10 Adisabeba, 11 Akonkagua, 12 julij, 13 Jenisej, 14 Asinara, 15 Ratimir, 16 Atakama, 17 keramik.

Reševalci so opazili, da se vsaka beseda začne in konča z isto črko, srednje pa dajo od zgoraj navzdol imeni dveh zdravstvenih ustanov: ortopedika, klinika.

PREGOVOR

Dober počitek je pol dela.

ŠIFRIRANA ANEKDOTA

Slavnemu zdravniku je nekdo dejal: »Tak sijajen anatom, kakor ste vi gotovo pozna vse mogoče bolezni«. »Seveda«, je odvrnil zdravnik, »le da sem podoben poštnemu slu, ki pozna vse ulice, ne ve pa, kaj se godi po hišah«.

MAGIČNI LIK

Kes, Lopar, kobilar, epizoda, Salomon, Radom, ran.

KRIŽANKA

Vodoravno: 1 top, pod; 2 oka, oko; 3 rododendron; 4 SP, aso (osa), on; 5 tok, oče; 6 rajanje; 7 lop, Eva; 8 Eč, Uri, av; 9 zaničevalec; 10 Igo (Gruden), ose; 11 Rok, car.

Navpično: 1 tir, zar; 2 ost, Lea; 3 podporočnik; 4 ko, kap, Ig; 5 Ada, Učo; 6 eskadre; 7 ono, Ivo, 8 kd (kad), oje, as; 9 Poročevalec; 10 one, ave; 11 dan, cer. — Pripomnjamo, da je bilo v tekstu nekaj neljubih tiskovnih napak, kot: čutila namesto čutilo, struga namesto struja, voja namesto voza.

ŠIFRIRANA ANEKDOTA

Znani tiran Dioniz je ukazal vreči v ječo Filoksena, ker se je norčeval iz njegovih pesmi. Čez dalj časa ga je tiran zopet poklical k sebi in mu je zopet bral svoje pesmi. Nekaj časa je Filoksen zdržal, potem se je pa okrenil. »Kam boš?« ga je vprašal Dioniz. »V ječo« je mirno odvrnil Filoksen.

DOPOLNJEVALKA

(Pri tej uganki je izpadla tretja vrsta: moško ime Serafin); ostale besede: ramazan, Vranduk, potrata, referat, Sumatra.

PRAVOKOTNIK

1. stanovanje, 2. Ostrovrhar, 3. abstinenca, 4. prestolica, 5. katastrofa, 6. zakristija, 7. planinstvo, 8. Staro mesto, 9. pravičnost.

Izid žrebanja

I. DORICA MEVLJA, dijakinja, Dijaški dom, Trst.

I. IVANKA TOMMASSINI, Trst, S. M. Madd, Sup. 14.

II. MARIJA MLINAR, Idrija, Titova ul. 13.

II. IVAN LEBAN, Tolmin, Zalog št. 7.

III. FRANC FENDE, Orehovlje, pr. Kranj.

III. IVAN VENIER, Nabrežina, št. 183.

Kupon št. 47
za nagradno tekmovanje Ljudskega tednika

Odgovorni urednik
Jože Koren
Tiskala Zadružna tiskarna v Trstu

Z guvernerjem gre na bolje!

Poročajo, da se je okoli letošnjih božičnih dni pojavilo na svetu tudi zelo pomembno rojstvo. Rodil se je namreč stari oče tržaškega guvernerja. Hvala Bogu! Zadeva je krenila z mrtve točke! Staremu očetu bo v dog'ednem času sledil oče; in, če bo šlo vse po sreči, čez leta nekoč bo oče dobil sina — guvernerja. No, saj gre naprej! Le potrpljenja je treba!

On in ona iz Trsta

On:

»Kaj želela gospodična
za božično bi darilo?
Kos potice?«

Ona:

»Hvala zanjo!
Če že mora nekaj biti,
potlej: Ny'on nogavice.«

Nagovor Božička

Ljubi angelčki! Zapomnite si, vi, ki greste z menoj letos v Trst: ko bomo šli čez Akvedoto, ne govorite mi slovensko in zvezde vtaknite z glave v žep. Sicer ne prevzamem garancije, da pridemo vsi zdravi nazaj v nebo. Kadar boste šli mimo kakega Amerikanca, pazite, da vam ne pljune v obraz. Ti so vedno polni slin, ker žvečijo gumi. Vsaki gospodični tudi ne recite, da je gospodična, ker se lahko zgodi, da je Škot. Vi, kar vas je najmlajših, ne hodite mi okoli pristanišča, ker vas lahko policaji pretepejo, misleč, da ste se udeležili kongresa antifašistične mladine. Tudi ne recite nikomur, naj gre z vami, ker vas bodo takoj osumili, da ste od Ozne in hočete koga odpeljati. Ne pripovedujte tudi, da imamo v nebesih vsega dovolj, ker vas znajo osumiti komunistične propagande. Tako, sedaj veste! Alo, gremo na pot!

Lepo bi bilo, če bi Božič prinesel . . .

. . . tržaški sodniji slovenske tolmače.

. . . malo manj besed o demokraciji in več demokracije.

. . . manj ameriške pomoči in več resnične pomoči.

. . . takšno burjo, ki bi sem pripihala guvernerja.

. . . takšno burjo, ki bi tiste odpihala, ki niso za guvernerja.

. . . takšnega papeža, ki bi ločil cerkev od politike.

. . . takšne predsednike vlad, ki bi ločili politiko od cerkve.

Med otroki po praznikih

Tonček: Kaj pa je tebi prinesel letos božiček?

Tinček: Prav tisto, kar lani.

Tonček: Čudno! Ali se je zmotil?

Tinček: Nič se ni zmotil.

Tonček: Ali kaj ti je prinesel?

Tinček: Nič. Lani nič in letos nič.

Tudi otroška

Jelica: Ah, ti Amerikanci! Ti so be pa tudi že povsod usidrali!

Anica: Kako to misliš?

Jelica: Pomisli, Božiček iz nebes mi je prinesel — amerikansko čokolado.

Pogovor na cesti

A: Neverjetno; s čim se že dandanes ljudje pečajo. Lega Nazionale, na primer, prodaja božična drevesca.

B: Zanimivo. Jaz pa recimo, vem za brivca, ki bi rad druge bril, njemu pa niso pognale še niti prve kocine.

Božična pošta iz Nemčije

Iz angloameriške cone:

Dragi prijatelji!

Voščim vam vesele in zadovoljne božične praznike.

Vaš Fric

Heil Hitler!

Iz sovjetske cone:

Dragi prijatelj!

Voščim vam vesele in zadovoljne božične praznike.

Vas Karl

Smrt fašizmu
svobodo narodu!

Pozna razmere

Sinček: Oče, ali je Božiček Amerikanec?

Oče: Zakaj pa naj bi bil Amerikanec?

Sinček: Ker bogatim zmeraj več da kot tistim, ki so zares potrebni.

Trpežno blago

Sklenil je mož, da bo ženi za božič kupil blago za obleko in šel je v trgovino na Korzu. Takole sta se menila s prodajalcem:

Kupec: Blago za obleko bi kupil. Za žensko obleko.

Prodajalec: Kakšen vzorec želite?

Kupec: Vzorec ni važen, glavno je, da bo blago trpežno.

Prodajalec: Potem pa priporočam tegale. Garantiram vam, da bo zdržalo do guvernerjevega prihoda, tako je trpežno.

Nista se razumela

V tržaškem baru se približa »esule« ameriškemu vojaku, ki je hlastno požiral sendvič in premišlja, kako bi iz zaveznika iztisnil kako cigareto. Pa mu vošči:

»Buon' appetito!«

Na te besede pa je zaveznik grižljaj kar obstal v goltancu, srepo je pogledal »esula« in mu pokazal čekane, tako da jo je prosjak urno popihal. Vojak pa se je drl za njim:

»Nou buonou Titou, nou buonou! Cattivou Titou . . .!«

Božičnica pri zeleni mizi

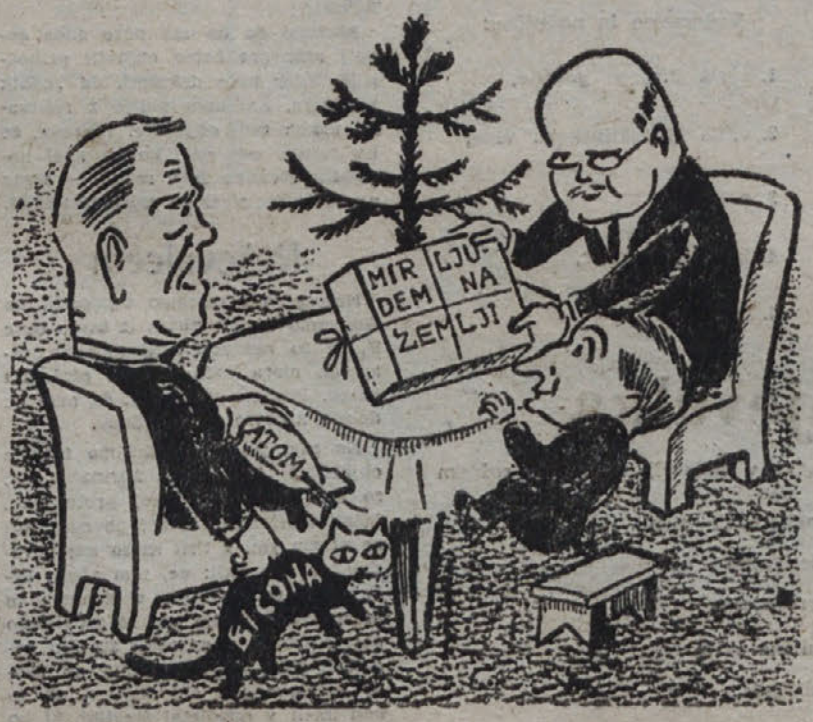

BOŽIČ V CONSKEM SVETU

GENERAL GAITHER: «NASA, ANGLOAMERIŠKA VOJNA UPRAVA NI MOGLA NAJTI BOLJŠEGA DARILA ZA TRŽAČANE KOT TOLE»
CONSKI SVET: «GOSPOD GENERAL, CONSKI SVET VAM BO VEČNO HVALEŽEN ZA UVIDEVNO RAZUMEVANJE NAŠIH POTREB»

Pepino božično pismo

DRAGA JUCA!

Skoraj pred dva tisoč leti
je na ta svet prijokalo
malo Dete v Betlehemu,
ki ljudem naj mir bi dalo.
Od tedaj na ljubem svetu
vojn ne konca in ne kraja:
na Kitajskem, Grškem, Španskem,
še dandanes ta reč traja.
»Mir ljudem na zemlji« takrat
tam pastirci so klicali,
a z mirovno konferenco
te dni slabo smo končali.
Res ne vem, če kdaj se ljudstvu
bo rodilo tako Dete,
ki bo znalo za vse čase
vojne nehati preklete.
In, če kdaj zares rodila
bi se taka dušca čista,
ji v Ameriki bi rekli:
»Glejte, glejte, komunista!«
Tam te namreč kar na lepem
lahko tega obdolžijo,
če samo besedo zineš
zoper vojno industrijo.
Včeraj sem kupila smreko,
jo lepo bom okrasila;
tega se bo naša deca
prav zelo razveselila.
A denarja imam premalo,
da darove bi kupila;
tega pa se naša deca
nič ne bo razveselila.
Če božičnica otroška
spomni se jih kakor lani
potlej bodo jim vseeno
njih obrazki nasmejani.
Jaz pa zama res ne morem
kupovati za otroke,
kajti so tržaške cene
zame dosti previsoke.
Tiste lire, ki jih služim,
se tako zelo topijo,
kot pomladni sneg na soncu;
komaj imam za špecerijo.
Ljuba Juca, moje pismo
tokrat krajše bo oblike;
s prazniki, saj veš, da ženska,
vedno ima skrbi velike.
Ker daril ne bomo imeli,
kakor sem že zgoraj rekla,
pač potič bom za otroke
letos nekaj le napekla.
In za praznike zaklala
mastnega bom petelina,
za moža pa iz gosti ne
bom prinesla liter vina.
Mislim, da tako vsaj malo
praznika bo v hiši naši,
saj ne gre, da take dneve
človek bi živel ob kaši.
Naj ti, Juca, zdaj ob koncu
voščim praznike vesele,
v nadi, da prihodnje leto
bova lepše doživele.

Te pozdravlja

Tvoja Pepa.

Šovinistična smreka

Pepo: Kaj bo pa tebi letos Božiček prinesel?

Pino: Tri ročne bombe, revolver in brzostrelko.

Pepo: Pa si siguren, da boš prav vse to dobil?

Pino: Kako ne! Saj je ata kupil smreko pri Legi Nazionale!

Umestno vprašanje

Sinko: Očka, ali bo Zavezniška vojaška uprava v Trstu tudi Božička razpustila?

Oče: Zakaj misliš, naj bi ga razpustila?

Sinko: Zato, ker daje darove. Saj so Rdeči križ tudi razpustili;